

JOSEP MAURÍ SERRA

J. MAURÍ SERRA

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

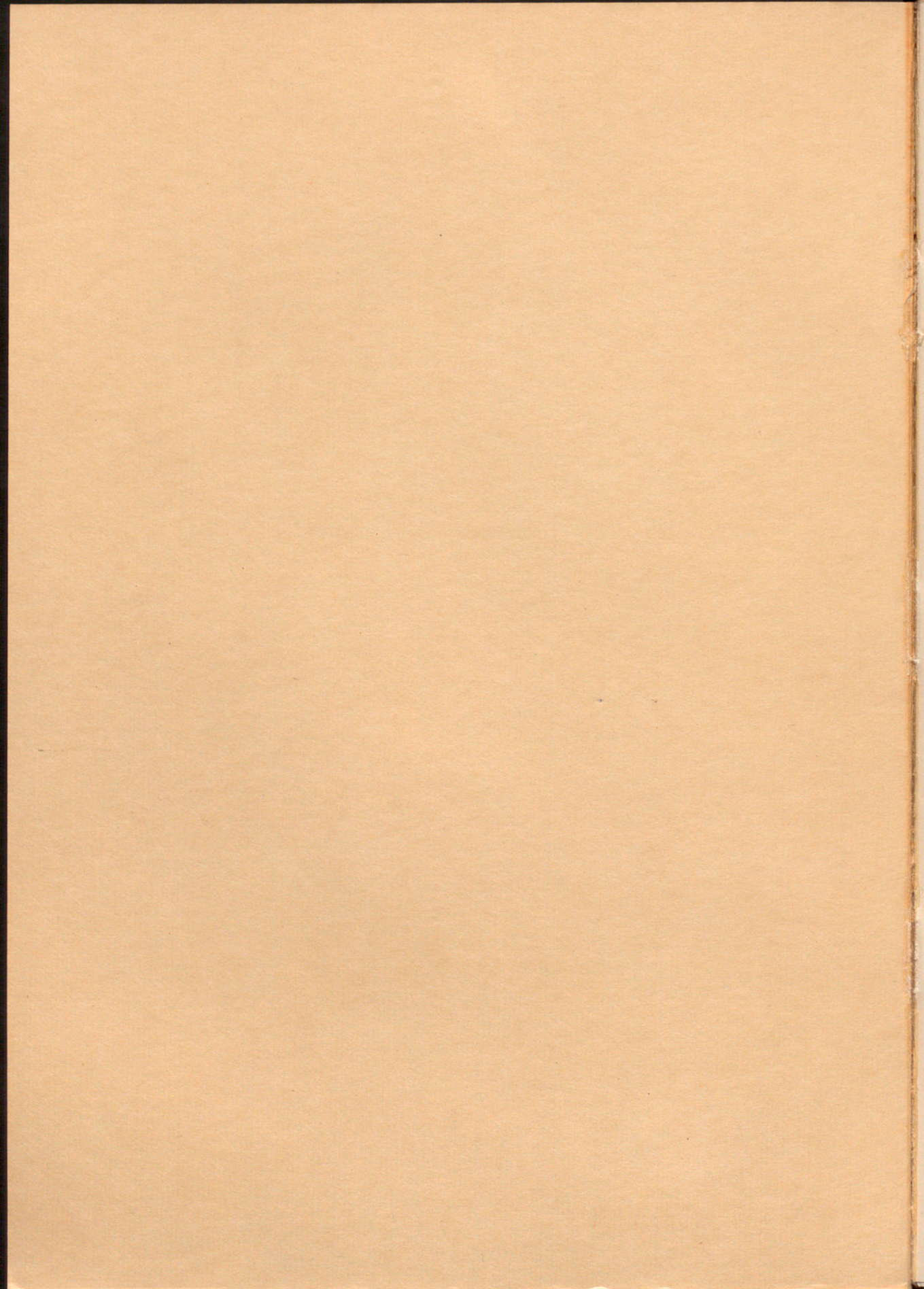
II

MCMLIII

HISTORIA
DE
LA GARRIGA

II

MCMLIII

HISTORIA DE LA GARRICA

LA GARRICA: SU HISTORIA Y SU PRESENTE
POR D. J. GARRICA

IMPRESA EN LA TIPOGRAFIA DE D. J. GARRICA
EN LA GARRICA, A LOS 15 DE MAYO DE 1900
NÚMERO 1.º DE LA COLECCION DE LA GARRICA
DIRECCION DE LA TIPOGRAFIA DE D. J. GARRICA

La Fundació Maurí agraeix a la germana de l'autor la
cessió dels drets per l'edició d'aquesta obra.

ISBN 84-300-3184-7 (obra completa)
ISBN 84-300-3186-3 (t. II)
Depósito Legal: B. 29.871-1980
ROMARGRAF, S.A. - Juventud, 55
Hospitalet de Llobregat (Barcelona)

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

D'aquest segon volum de la
HISTÒRIA DE LA GARRIGA
s'han editat cinquanta exemplars
especials, numerats amb xifres
romanes, i altres tres-cents cin-
quanta exemplars sense numerar.

"Obispado de Barcelona. - NIHIL OBSTAT:
El Censor, Juan Puntí Collell, Pbro. - Barcelona,
18 de febrero de 1954. - IMPRÍMASE: † Gregorio,
Arzobispo-Obispo de Barcelona. - Por mandato
de Su Excia. Rdma.: Alejandro Pech, Pbro.,
Canciller-Secretario.»

JOSEP MAURÍ SERRA

HISTÒRIA
DE
LA GARRIGA

Volum II

BARCELONA

1953

*L'edició del present volum s'ha fet
en compliment de l'acord pres pel
Magnífic Ajuntament de La Garriga,
en la sessió celebrada a 3 de setembre
de 1953. També patrocina aquesta
edició la Parròquia de Sant Esteve
de La Garriga.*

La coberta d'aquest volum és original
del senyor Sebastià Llobet Ribas.

OPINIONS SOBRE EL PRIMER VOLUM DE LA HISTÒRIA DE LA GARRIGA

Una lletra del Vaticà

Heus ací el text de la carta rebuda des de Roma, a través de la Nunciatura Apostòlica de Madrid: SECRETARIA DI STATO DI SUA SANTITÀ.— N. 232727. — «*Dal Vaticano*, li» 27 de junio de 1950. — *Muy Señor mío: Deseando manifestar al Augusto Pontífice los sentimientos de su filial devoción, Le ha dedicado V. el primer ejemplar de su libro «Història de La Garriga», que Él ha acogido con particular benevolencia. — Su trabajo da a conocer la historia de esa ilustre villa en sus varios aspectos y ello contribuirá a conocer mejor las épocas pasadas y a que otros emprendan también obras semejantes siempre útiles para los pueblos. — Su Santidad le agradece este homenaje, lleno de piadosos sentimientos, y se complace en otorgarle la Bendición Apostólica. — Con las seguridades de mi distinguida consideración, soy de V. seguro servidor. — J. B. Montini. Sust. — Sr. D. José Maurí Serra. — Notario. — Blanes.*

Crítica periodística

El *Correo Catalán* del día 24 de desembre de 1949 digué, entre altres coses: *Con una evidente y cuidadosa preocupación histórica, ceñida rigurosamente a La Garriga, José Maurí Serra ha escrito un libro sobre aquella localidad, el cual no vacilamos en conceptuar exhaustivo, vivaz y sugerente, ya que en sus páginas se dan cita la fidelidad histórica, el garbo literario y un exacto y crítico sentido de proporciones y de límites. Obra de tal naturaleza, por numerosas motivaciones psicológicas y sentimentales, podía caer en plena desorbitación. No ha ocurrido así, gracias al rigor constructivo de Maurí y también a su fina y densa preparación histórica. Los múltiples capítulos en que se divide el libro, evidencian un paciente y casi franciscano trasiego de documenos, compulsación de datos, persecución de fechas, citas y sucesos... Magnífica y pulcramente editado.*

A. del C. en el *Diario de Barcelona* del 8 de febrer de 1953, digué: *Sorprendería a cualquiera ver un grueso volumen dedicado a la historia de un pueblo. Sorprendería si no tuviésemos en cuenta los dos hechos que lo explican: la existencia de núcleos culturales locales en Cataluña que de día en día adquieren mayor importancia y personalidad, y la elevada condición de la erudición del autor de la obra, José Maurí Serra. Porque no se crea que nos hallamos ante una de esas pintorescas historias locales que tanto abundan en todos los países, sino de un libro en el cual las afirmaciones van acompañadas — como en la historiografía solvente — de la documentación correspondiente... Inédito y completo es el estudio, circunstancias que agrandan su mérito... Si algún defecto tuviésemos que señalar sería precisamente el exceso de transcripción documental en relación con el texto del autor, que podría dificultar la lectura del gran público¹. Por lo demás, este notable libro, extraordinario en su género, honra a La Garriga, a su autor y a los estudios comarcales o locales de nuestra región.*

Un garriguenc des d'una revista de Buenos Aires, República Argentina, digué: *Josep Maurí Serra, després de vint anys de treball incessant i de furgar amb paciència admirable en els arxius de la ciutat comtal... i en els arxius locals i particulars, ens ha donat un primer volum de la "Història de La Garriga", ple de referències de gran interès, enfilades amb gràcia, paciència i tècnica envejables. ...La presentació és exquisida; el català depuradíssim, i el contingut, un veritable tresor. Recomanem a qui vulgui dedicar-se a historiar la vida comarcal de Catalunya de tenir a mà aquest exemplar admirable. Una història d'una tal profunditat, on la matèria està tan ben distribuïda i escrita amb la seriositat rigurosa que s'hi endevina, ja, en "obrir" el llibre, una impressió que és poc freqüent... Des de les primeres pàgines, el lector es sent atret pel més gran interès, i és que l'autor ha sabut treure — en distribuir la matèria — tota la rigidesa, tan freqüent en llibres d'aquesta*

1. Com que en aquest segon volum de la *Història de La Garriga* es segueix també el sistema de fer parlar, sempre que és possible, els mateixos documents antics, resulta molt oportú d'adduir ací unes frases del doctor Antoni García Bellido, catedràtic de la Universitat de Madrid, en el pròleg del seu recent llibre *La Península Ibérica en los comienzos de su historia*, Madrid, 1953, on diu: *Siempre que nos ha sido posible hemos cedido la palabra a los mismos escritores antiguos, retirándonos prudentemente a ese segundo plano en que siempre debe colocarse el historiador. Juzgamos intolerable que éste suplante o escamotee sus fuentes de información arrinconándolas en el fondo de la escena y adelantándose él a las candilejas.*

naturalesa, tot suavitzant amb gràcia tot allò de cantellut que sol haver-hi en les reconstruccions històriques.

El parer dels arxivers

L. Camós Cabruja, de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, escriví comunicant la primera excellent impressió que va produir-li el llibre i que aquella primera impressió tan falaguera, digué, m'ha anat guanyant i afermant-se cada vegada més al meu judici, a mesura que, amb més detenció, he anat llegint la totalitat del llibre. El seu contingut m'ha semblat densíssim i d'un gran interès; exposat, endemés, amb la traça que cal per a fer-lo amè a qualsevol que emprengui la seva lectura. El treball, ensems que d'un gran valor per als erudits, és, al mateix temps, un motiu de profitós esplai per als merament aficionats o amants de les curiositats històriques. Els garriguencs poden estar orgullosos de comptar, des d'ara, amb una monografia històrica local com ben poques se'n troben i que jo calificaria de modèlica. Felicito sincerament l'autor per l'encert i per l'immens treball que hi ha esmerçat.

És cosa curiosa que ací pugui literalment complir-se el desig manifestat per Tomàs Balbey, fundador del Museu-Arxiu de Cardedeu: *Voldria que en el pròleg del segon volum de la «Història de La Garriga» es fes constar que jo dic que el primer monument d'un poble és l'església parroquial, i el segon és la història escrita i millor publicada del mateix. Un dels principals mèrits del llibre d'història de La Garriga, al meu entendre, és la traducció dels documents del llatí al català; un altre, el copiar els documents escrits en català adaptant-los a les normes de l'Institut. La cronologia de les principals masies té un gran interès històric. Les notes en lletra petita, als finals de pàgina, són també molt interessants, perquè ajuden a comprendre el significat de paraules i mots dels documents. La redacció és excellent i la correcció de faltes de l'impresor també.*

Del Dr. Josep M.ª Font i Rius

El Doctor Josep Maria Font i Rius, Catedràtic d'Història del Dret de la Universitat de València, escriví sobre l'interès que desperta el llibre d'«Història de La Garriga» *por el especial tratamiento de la obra en que ha puesto sus manos el autor, fruto de una intensa labor, inteligente y cuidadosa, que ha sabido beneficiarse altamente del copioso*

material escondido en los fondos históricos de nuestros archivos, entre ellos el de Protocolos, de Barcelona, y otros de índole notarial, como son buena parte de los involucrados en los archivos parroquiales, y en los de las curias diocesana, catedralicia, etc., consultados con fruto por el autor. Ni siquiera los archivos de casas particulares — viejas masías, que, a modo de unidades patrimoniales, han llegado hasta nosotros — han sido descuidados en la tarea investigadora de las noticias que debían enriquecer el libro. Magnífico material, con el que podía esperarse ya de antemano una bella y bien configurada historia de la localidad escogida.

Pero, tanto como esta base eurística, realmente insuperable, importa destacar la segura y precisa utilización del mismo a merced de la orientación jurídica y el claro criterio que de las cuestiones fundamentales hace gala el autor. Por ello, el libro aparece bien enfocado desde el primer momento, desde el plan expuesto, y su sucesiva rubricación, hasta su desarrollo en el texto y en las notas, con una minuciosidad en sus referencias, documentales, testimonios, etc., que nos hace pensar en seguida en estas cualidades tan típicas del buen notario. Esta "Història de La Garriga", en definitiva, historia de una modesta villa catalana, se destaca claramente, con unos perfiles propios en la serie de nuestra historiografía local, tan mediocre por lo regular, debido a la deficiente o desenfocada preparación de quienes suelen elaborarla.

El aspecto más señalado en esta peculiaridad radica tal vez en la concepción general de la obra, que no se ofrece precisamente como una historia general de los hechos acaecidos en la población, sino más bien una historia "institucional" de la misma, constituida por una agrupación de secciones o capítulos dedicados a presentar el origen, el desarrollo, la vitalidad, de lo que constituye la auténtica esencia de la localidad: su parroquia e iglesia, su municipio, sus núcleos de población, sus casas o masías, su dependencia jurídico-pública, etc...

Con la excelencia del fondo corre parejas la de la forma. Presentación pulcra y nítida, ilustración rica y copiosa, y atinada transcripción de los documentos, en la lengua vulgar, incorporados con frecuencia al cuerpo de la obra, como para infundirle más vida, sin hacerla farragosa en lo más mínimo, gracias a una estudiada distribución — que alcanza incluso a la tipografía — de los textos y de su capitulado. Mucho hay en este libro, no sólo de interés garriguense, sino de interés general, aprovechable en estudios monográficos y de conjunto.

Del Dr. Jaume Vicens i Vives

El doctor Jaume Vicens i Vives, catedràtic d'Història Moderna de la Universitat de Barcelona, publicà a la revista barcelonina *Destino*, del dia 11 de febrer de l'any 1950, el següent judici crític del llibre d'*Història de La Garriga: Es absolutamente reconfortante el ritmo con que vuelven a desarrollarse los estudios de historia local catalana, de tan recio abolengo. Existe interés en las Corporaciones municipales por sufragar esos trabajos, prolifera el número de los investigadores que se dedican a ellos y se eleva el nivel metodológico de las publicaciones. No todos, desde luego, dan en el clavo, como se dice vulgarmente. Pero hay una laudable preocupación por mejorar la calidad de los datos reunidos, por enlazarlos sistemáticamente con los resultados de la historia general y por presentar con la dignidad debida las ediciones correspondientes. Nosotros, que hemos acudido precisamente a estas columnas para hacernos eco, en primerísimo lugar, de tales progresos, saludamos alborozados este movimiento, con la absoluta seguridad de que muy pronto habrá de dar los ubérrimos frutos historiográficos que en más de una ocasión hemos pronosticado.*

Nuestra euforia actual se debe, entre otras consideraciones, a la lectura del libro de José Maurí Serra, titulado "*Història de La Garriga*", editado en 1949 gracias a una subvención del Ayuntamiento de aquella villa. Digamos, previamente, que no tenemos el gusto de conocer al señor Maurí y que nuestras relaciones con La Garriga se limitan a las de todo viajero que transita por carretera o ferrocarril por aquella población rumbo al Norte. El libro a que hacemos referencia llegó a nuestro poder del modo más casual posible. Nuestro juicio, pues, es completamente ingenuo, en el sentido original de esta palabra. En consecuencia, podrá creérsenos al afirmar que, aparte su excelente y bien cuidada presentación — incluso algo excesivamente lujosa —, constituye una aportación de primer orden a los estudios locales catalanes y puede servir de patrón del alto nivel logrado últimamente por la historiografía erudita de ésta.

El autor ha puesto a contribución para el logro de sus fines, una paciencia investigadora poco común, aun atendiendo al hecho de que el esfuerzo erudito suele presidir esta clase de trabajos. Ha examinado a fondo los principales archivos barceloneses — Corona de Aragón, Catedralicio, Diocesano, Histórico Municipal, Histórico de Protocolos, Biblioteca de Cataluña — y los archivos locales y familiares. Su prolija búsqueda le ha proporcionado datos de interés, que transcribe rigurosa-

mente y anota y colaciona con la requerida exigencia técnica. Pero, además, y esto es, a mi juicio, lo trascendente, ha sabido disponer su material con maestría, evitando naufragar en el proceloso piélago de noticias menudas — que parecen rebeldes a toda ordenación —, donde se estrellan la mayoría de las obras congéneres.

No es que el señor Maurí prescinda de ellas; por el contrario, hace un alarde de conocimientos históricos sobre La Garriga y sus inmediaciones, hasta el extremo de reconstruir la historia de las "masías" más importantes y las vicisitudes de las familias que las fundaron o las habitaron. Esta parte del estudio tiene un sabor sociológico que hasta ahora se echaba de menos en esta clase de publicaciones. Huele a tierra y se empapa de ella, explicándonos el enraizamiento profundo de los rasgos más recónditos de la región, revelados ora en testamentos, ora en pleitos y capítulos matrimoniales, bien en la manifestación del espíritu religioso, bien en el progresivo auge de los patrimonios familiares.

Pero contrarrestando la aparente humildad de estos datos, el señor Maurí pone de relieve, en el transcurso de su obra, los momentos estelares de la historia de La Garriga, en particular aquel en que se convirtió en transitoria residencia de la Corte de Martín I, el Humano (1400). Cerca de sesenta páginas dedica el autor a narrar, con suculenta minuciosidad, la vida cortesana en aquel singular ambiente. Ahora nos hallamos, desde luego, frente a un agradable capítulo de historia de las costumbres e historia de la cultura. Nos enteramos, *pe a pa*, qué comían los reyes, Martín y su esposa María de Luna; cómo entretenían sus ocios después de la cura de aguas; qué visitantes recibían y hasta cuáles eran las lecturas del monarca. Todo ello bien hilvanado y con cuidado exquisito en el estilo y en los sucesivos empalmes del documento a la reconstrucción histórica.

A continuació el doctor Vicens sembla indicar que hauria desitjat un major relleu encara per a la senzilla concessió amplament transcrita en el número 163 i per als llarguíssims capítols íntegrament publicats des de la pàgina 364 fins a la 376. Quant a les apreciacions del doctor Vicens sobre l'afer dels remences pot veure's l'*addenda* del final d'aquest llibre. Finalment, Jaume Vicens Vives clou la seva llarga, bella i substanciosa ressenya amb el següent paràgraf: *Esperamos que el segundo volumen de la "Història de La Garriga" cerrará sus páginas con los imprescindibles índices topográficos, onomásticos y temáticos que acabarán de valorar esta — repetimos — notoria aportación a la historiografía catalana.*

Í N D E X

LLIBRE SEGON. - Esplendor de les antigues institucions

PRIMERA PART

L'antic municipi va arribant a la maduresa

CAPÍTOL I. — DEL SEGLE XVI AL SEGLE XVII.

	<i>Pàgs.</i>
251. Del més vell llibre de comptes del municipi	5
252. Dels més antics inventaris de l'Arxiu Municipal ...	8
253. Notícies de l'escrivania del terme en el segle XVI ...	10
254. Inversions en favor de l'església en el segle XVI ...	13
255. Anotacions del segle XVI en el llibre del clavari ...	16
256. Tancament de la vila per raó del «morbo»	19
257. Carretejant fusta per a les drassanes de Barcelona ...	21
258. Del primer quart del segle XVII	28

CAPÍTOL II. — DEL MUNICIPI DURANT EL REGNAT DE FELIP IV D'ESPANYA.

259. Del preu d'alguns objectes i feines	28
260. Contribucions i allotjaments	30
261. La guerra del Rosselló, de l'any 1639	32
262. Els excessos de l'any 1640	35

	<i>Pàgs.</i>
263. De la guerra i la fam consegüent	36
264. La pesta de 1651 i l'acabament de la guerra	38
265. Altres notícies de la vida garriguenca	41
 CAPÍTOL III. — DEL REGNAT DE CARLES II, FINS A 1680.	
266. Dels ingressos de la hisenda municipal	43
267. Alguns pagaments de l'erari municipal	45
268. Conflictes amb un familiar de la Inquisició	47
269. De la guerra amb França, de 1673 a 1679	49
270. La primera casa del comú de La Garriga	52
271. El privilegi de 1677, per a poder reunir-se a la casa del comú	54
 CAPÍTOL IV. — ES VA CONSTRUINT LA VILA DE LA GARRIGA.	
272. Construcció de les cases del carrer	58
273. Vicissituds d'unes finques «del carrer»	58
274. Velles pedres del «carrer gran»	62
275. Els altres antics carrers de la vila	65
276. Cases de fora vila edificades tocant al camí de Bar- celona a Vic	67
277. Les altres velles cases del terme	69
278. Llista de totes les cases de La Garriga en 1650	70

S E G O N A P A R T

Comença l'edat d'or de la parròquia

CAPÍTOL I. — LA PARRÒQUIA DURANT EL PRIMER QUART DEL SEGLE XVII.	
279. De la visita pastoral de l'any 1600	77
280. Dels cinc altars de la parroquial	79
281. Completant la llista dels objectes del culte	82
282. De les visites dels anys 1604 i 1606	84
283. Decrets del bisbe Rafael Rovirola	87
284. Miscel·lània parroquial	89
285. Reunions sota l'olivera del consell, per als «ous de Nostra Senyora»	91
 CAPÍTOL II. — DE LA PARRÒQUIA CAP A MITJANS DEL SEGLE XVII.	
286. Un reguitzell de visites a la parròquia	94
287. Del nou retaule dedicat a Sant Isidre	97

	<i>Pàgs.</i>
288. De la visita pastoral de l'any 1636	99
289. Erecció de la confraria de Sant Elm pel papa Innocent X, en 1649	100
290. Del rector Antoni Mateu i la universitat de La Garriga	102
291. Recull de notícies de la parròquia	105

CAPÍTOL III. — A LES ORDRES DE GRANS ECLESIASTICS.

292. La visita pastoral de l'any 1668	107
293. Manaments del bisbe Sotomayor	109
294. L'empremta del gran rector Pere Boix	112
295. El tresor de la parròquia en 1680	115
296. Dels antics registres parroquials	116
297. Del mestre de minyons fins al 1689	118

CAPÍTOL IV. — DEL «LLIBRE DE CONFRARIES I ADMINISTRACIONS» DE 1665 A 1699.

298. L'obra de la parròquia	121
299. L'administració dels «ous de Nostra Senyora»	124
300. Els cantars pagats pels baciners de les ànimes	126
301. L'administració de Sant Esteve	127
302. La confraria del Roser	129
303. De la confraria dels solters o de Sant Elm i Sant Pere màrtir	131
304. Conflictes en la confraria de Sant Jaume o dels francesos	132
305. De l'administració del Sant Crist i confraria del Santíssim Sagrament o de la Minerva	136
306. La confraria de Sant Martí i el retaule nou	137
307. De les administracions de Sant Roc, Sant Isidre i Sant Joan... ..	140

CAPÍTOL V. — DE LA PRIMERA EMBRANZIDA EN LA CONSTRUCCIÓ DE LA NOVA ESGLÉSIA PARROQUIAL, DE 1685 A 1698.

308. A 30 de desembre de 1685 s'acordà construir l'església nova	142
309. Començant per la compra del terreny i cercant diners per a les obres	144
310. Els mestres d'obres de l'església nova	146
311. De les tragines per a les obres	150
312. Per a la construcció de les capelles	152
313. Dels encarregats de la fàbrica de l'església	154

TERCERA PART

Esplèndides realitzacions de la vida parroquial

CAPÍTOL I. — ANTIGA DEVOCIÓ DELS GARRIGUENCS A LA MARE DE DÉU DE MONTSERRAT.

	Pàgs.
314. Antiguitat de la devoció garriguenca a Nostra Senyora de Montserrat	161
315. El Municipi es preocupa del compliment del vot del terme de visitar Montserrat	164
316. De com s'efectuava la romeria segons la consuetud de l'any 1699	166
317. Cap a la supressió de la romeria a Montserrat en el segle XVIII	167
318. Les romeries a Montserrat i a Tagamanent han estat substituïdes per l'ofici dels garriguencs a Puiggraciós?	170
319. El garriguenc Llorenç Verde, monjo i músic de Montserrat	173

CAPÍTOL II. — LA CONSUETA ESCRITA PEL RECTOR EMANUEL TERRÉS L'ANY 1699.

320. De com la consuetud explica els actes del primer trimestre de l'any	175
321. Per l'abril; la processó de Bellullà i la de Sant Pere Màrtir	177
322. Les processons del mes de maig i la romeria a Sant Cristòfol	179
323. Durant els quatre mesos de calor	182
324. Del quart trimestre de l'any	184
325. Dissabtes i diumenges de l'any	187
326. Quaresma, Setmana Santa i Pasqua	189
327. Dels números finals de la consuetud	192

CAPÍTOL III. — EFERVESCÈNCIES EN EL TRANSIT DEL SEGLE XVII AL XVIII.

328. Remeis casolans i supersticiosos	194
329. Preocupacions del consell municipal per afers de l'església	195
330. Qüestions amb el rector Manuel Terrés	197
331. Entorn dels sants Màrtirs compatrònics de La Garriga ...	200
332. El plèt de la mongia arriba fins a Roma	202
333. Dificultats per trobar mestre de minyons fins a 1696 ...	205
334. Del sacerdot mestre de minyons fins l'any 1714	207

CAPÍTOL IV. — SEGONA ETAPA DE LA CONSTRUCCIÓ DE LA NOVA
ESGLÉSIA, DE 1698 A 1712.

	Pàgs.
335. Reanudant les obres i les captes de l'església nova ...	211
336. Emmanllevant diners per a continuar les obres ...	213
337. El lluisme i l'amortització del cens que gravava la terra de la nova església ...	215
338. El blat de les ànimes per a les obres ...	216
339. Encarregats de l'obra nova ...	218
340. Planejant la construcció de la nova rectoria ...	220
341. Darreres notícies de l'antic consell, sobre l'esglé- sia nova ...	222

QUARTA PART

El municipi des de l'any 1681 al 1697

CAPÍTOL I. — VIDA MUNICIPAL A PARTIR DE L'ANY 1681.

342. Les fórmules de les actes del consell ...	227
343. Insaculacions i extraccions de càrrecs ...	228
344. Del salari dels jurats ...	231
345. Del clavari des de 1681 al 1684 ...	233
346. Control de la hisenda municipal ...	235
347. Intervenció del consell en els ingressos ...	237
348. Emmanllevant diners a títol de censal ...	239
349. Anotacions d'alguns pagaments ...	241

CAPÍTOL II. — ACTES DE LA VIDA DEL MUNICIPI CAP A LA FI
DEL SEGLE XVII.

350. Dels plets de la rebogada i de la sots aigua ...	244
351. Cap a la fi dels plets de les aigües ...	246
352. Construcció dels ponts del rec Monar en 1681 ...	248
353. Del capità i d'uns soldats transeünts, fins a 1684 ...	250
354. Del canvi de batlle, de notari i de síndic ...	252
355. Els càrrecs municipals no eren pas gaire cobejats ...	254
356. De les basses del cànem i del rec Monar fins a 1694 ...	256

CAPÍTOL III. — QÜESTIONS DE LA TRESORERIA

357. Dels clavaris de 1686 al 1693 ...	258
358. Dels clavaris cap a la fi del segle ...	260
359. Referències dels arrendaments ...	262
360. De l'arrendament de la fleca ...	264
361. Qüestions de la carnisseria d'En Vilanova ...	265

	<i>Pàgs.</i>
362. Curiosa miscel·lània	267
363. Les cases de La Garriga segons el tall del blat de les ànimes fet en 1692	270

CAPÍTOL IV. — COMENÇA LA NOVA GUERRA AMB FRANÇA.

364. L'esclat de la guerra a mitjans de l'any 1684	275
365. Continuen les conseqüències de la guerra	277
366. De l'alferes resident a La Garriga en 1687	279
367. Revifament de la guerra des de 1689	281
368. Subministrament de palla a l'exèrcit en 1690 i 1691	283
369. Pagaments del donatiu voluntari en 1690	286
370. Destrets per a pagar els plaços del donatiu	288

CAPÍTOL V. — SEGUEIX LA GUERRA AMB LLUÍS XIV DE FRANÇA.

371. Prestacions personals per a la guerra, fins a 1693	292
372. L'exèrcit dels francesos arriba al Vallès en 1694	294
373. De la guerra en la primera meitat de l'any 1695	296
374. Segueix una anyada de violències	298
375. Complicacions a la reraguarda	300
376. L'acabament de la guerra en 1697	303

CINQUENA PART

El cant del cigne de l'antic municipi garriguenc

CAPÍTOL I. — CURTES ANYADES DE PAU, DE 1697 A 1705.

377. Reminiscències de la finida guerra fins a 1699	309
378. Qüestions del rec i concòrdia amb En Blancafort l'any 1699	311
379. Darrer any del regnat de Carles II	314
380. Notes solteres referents a sanitat i al notari	315
381. Comença el regnat de Felip V, l'any 1700	318
382. Vida normal del municipi fins a 1705	320
383. Dificultats de la hisenda	322

CAPÍTOL II. — DE LA GUERRA DE SUCCESSIÓ DES DE L'ANY 1705.

384. La Garriga és arrenclerada al partit de l'Arxiduc	325
385. Garriguencs a la guerra	328
386. De la guerra en 1708	330
387. Allotjaments militars del 1708 al 1710	332

	<i>Pàgs.</i>
388. De la reraguarda	335
389. Particularitats de la vida normal del municipi	337
390. Qüestions del rec Monar des de 1705 a 1712	338

CAPITOL III. — MILITANT ENCARA PER L'ARXIDUC CARLES III,
FINS A 1713.

391. Les campanyes de l'any 1710	341
392. Relativa tranquil·litat a la reraguarda en 1711	343
393. Seguint els actes normals del municipi	345
394. Entretenint l'acabament de la guerra	347
395. Segueix el trasbals a la reraguarda	349
396. Darrers mesos de guerra empantanegada	351

CAPITOL IV. — AGONIA DE L'ANTIC MUNICIPI, DE 1713 A 1715.

397. Les darreres resistències	354
398. Compliment de les ordres superiors	356
399. La feixuga càrrega de censals	358
400. Altres destrets que aclaparaven el municipi	360
401. Flames del caliu somort	362
402. Cap a la fi de l'antic municipi	364

ADVERTIMENT IMPORTANT

Els números posats entre claudàtors [] després del títol de les fotografies, al peu de les làmines intercalades en aquest llibre, indiquen els corresponents números del text on es troba l'explicació o la referència a la cosa fotografiada.

THE
OF THE
AND THE
AND THE

THE
OF THE
AND THE
AND THE

THE
OF THE
AND THE
AND THE

THE
OF THE
AND THE
AND THE

THE
OF THE
AND THE
AND THE

THE
OF THE
AND THE
AND THE

LLIBRE SEGON

Esplendor de les antigues
institucions

LIBRE SECON

Esplendor de las antiguas
Instituciones

PRIMERA PART

L'antic municipi va arribant a la maduresa

- I. - Del segle XVI al segle XVII.
- II. - Del municipi durant el regnat de Felip IV
d'Espanya.
- III. - Del regnat de Carles II fins a 1680.
- IV. - Es va construir la vila de La Garriga.

PRIMERA PARTE

Las instituciones y el municipio y la industria

- I - Del siglo XVI al siglo XVII
- II - Del municipio antiguo al presente de San Juan
- III - Del presente de San Juan al presente de 1900
- IV - En la construcción de San Juan de los Rios

Del segle XVI al segle XVII

251. Del més vell llibre de comptes del municipi. — 252. Dels més antics inventaris de l'Arxiu Municipal. — 253. Notícies de l'escrivania del terme en el segle XVI. — 254. Inversions en favor de l'església en el segle XVI. — 255. Anotacions del segle XVI en el llibre del clavari — 256. Tancament de la vila per raó del «morbo». — 257. Carretejant fusta per a les drassanes de Barcelona. — 258. Del primer quart del segle XVII.

251. Del més vell llibre de comptes del municipi

DESPRÉS dels noms JHS i Maria, comença el *Llibre vell*¹ de l'Arxiu Municipal de La Garriga, amb la següent notícia: *A XXVI dies del mes de març de l'any mil DXXVII fou oït de compte En Sagimon Teia, àlias Pla, de La Garriga, per los honorables terme de la parròquia de La Garriga; e, tots comptes fets, li fone tornador lo terme sis lliures, dïc VI lliures; les quals li foren donades per mans d'En Andreu Ros, llevador de la talla del terme; e foren-li donades dit dia, mes i any damunt dits, per manament de l'honorable En Pere Rosselló, balle, i dels honrats Joan Cugarella, ferrer, e Joan Pau, major de dies, teixidor de li, síndics de dit terme*².

Van seguint després les anotacions, relatives al clavari, als oïdors de comptes i als jurats, quasi sempre indicant concretament el motiu

1. Unes quantes de les notícies de les que publiquem en el present capítol, o sigui les anteriors a l'any 1576, per causes alienes a la nostra voluntat no van aparèixer en la cinquena part del primer volum de la *Història de La Garriga*. Anomenarem amb el nom de *Llibre vell* o *Llibre dels comptes*, el més antic dels llibres que es guarden a l'Arxiu Municipal de La Garriga.

2. A. M. de L. G. *Llibre vell*, foli 1.

de la nota, per exemple, d'aquelles tres lliures sis sous que los fogagers o receptors del fogatge de Leida e fra menors demanen a dita parròquia de La Garriga por róssecs de dits fogatges, a 13 d'agost de 1528³; a XVII de febrer de MDXXXV fonc oït de compte En Joan Garriga, llevador de la talla que ha llevada per les adzembles que són anades a Montçó, que llevava e sumava XVI lliures V sous VI diners⁴.

A 3 de maig de 1544 En Joan Brasó, menor de dies, hereu de dita casa i béns de dit Brasó, atorgà rebut de 33 sous, els quals lo terme li devia per una anada féu a Montçó per portar la roba de Sa Majestat⁵; a continuació En Segimon Blancafort atorgà semblant rebut de 33 sous los quals me devia lo terme de l'anada de Montçó⁶; a 26 de desembre de 1545, En Pere Pellicer n'atorgà un per raó de un bocoi de vi lo col me prengueren per los soldats⁷.

A primer de març de 1551 En Joan Poy restà pagat de la roba que lo terme lo féu anar portar del príncep de Hongria en què estigué deu dies, levaven trenta i cinc sous; i lo dit Poy se té per content de les dites deu dietes, mes resten a pagar, de la talla que En Poy levava per lo plet de l'escrivania, trenta i un sou. A 24 d'abril de 1561 fonc passat compte a Esteve Terrés per Joan Pla, Gabriel Mas i Rafell Parera, oïdors de comptes lo any present, de tots los set anys que ell era estat llevador del fogatge del dit terme⁸.

A 14 de març de 1566 es feren constar els albarans d'En Poy⁹ per dietes que ha posades com a síndic per anades a Barcelona per a fermar la unió¹⁰; a 15 d'octubre de 1568 es mostra ab un altre albarà que ha pagat a mossèn Bpu, notari de Granollers, I lliura IIII sous per portar lo procés al juge de les talles del terme; i més mostra que ha pagat quinze sous per intimes del procés de dites talles als missatgers de Gra-

3. A. M. de L. G. 4. Sobre los fogatges, vegeu el núm. 185 i el 165 b.

4. Id. id. 9. L'emperador Carles V havia convocat corts a Montçó, on es celebraren en 1534. Vegeu *Constitucions de Cat.*, epítome preliminar.

5. A. M. de L. G. *Llibre vell*, fol. 12 gir. Sa Majestat l'emperador residí llargament a Barcelona; en 1542 va celebrar les seves quartes corts catalanes a Montçó. Vegeu el dit epítome.

6. A. M. de L. G. *Llibre vell*, full 6.

7. Id. id. 13. Col vol dir qual.

8. Id. id. 15 g.

9. Id. id. 18.

10. Id. id. 19 g. Probablement es refereix a la Unió contra els bandolers, els quals en aquell temps infestaven Catalunya.

nollers; i més mostra ha pagat a micer Montaner lo advocat del terme cinquanta i sis sous... ¹¹.

A 1 d'octubre de 1570, jo mossèn Jaume Sanses, prevere i vui vicari de dita parròquia, passí los comptes i he igualat les parts per voluntat de tots, faç lo present albarà en testimoni, dit dia i any sobredit ¹²; semblant albarà féu el mateix vicari a 27 de març de 1571; a 23 de setembre de 1573 el vicari Bernat Tries i Roig féu una cautela al senyor En Antic Poy, pagès de dita parròquia, per lo temps és estat síndic de dit terme, que lo dit sindicat ha començat a 9 de maig 1562 i ha finit a 23 de març 1572; el qual ha pagat aixís salaris i donatius i presents i les dietes que dit Poy ha posades en anar per los negocis de dit terme, conforme a memorial que lo dit Poy ha donat, comptades les dietes a 3 sous per dieta, vist i mirat tot molt bé, troba que lo dit Poy ha rebut sis-centes i trenta i quatre lliures i sis sous i tres diners... ¹³.

A 7 de març de 1574 es féu memòria dels comptes, per mà de l'esmentat vicari Tries ¹⁴; en aquest temps els mateixos interessats subscriuen les anotacions del llibre, amb fórmules com la següent: Jo Pere Rosselló de Bellsolà lou lo damunt dit i escrit ¹⁵. A 28 de febrer de 1576 el terme restà divent a dits jurats tres-centes dietes de les quals han posades per lo plet qu'és portava cuantre Antic Poy y Antic Caselles i altres de La Garriga, ço és per la terna de balle ¹⁶.

A 30 de juny de 1577, es féu constar que a Joan Palau se li deu lo terme nou dietes per anar a Barcelona per lo coronatge i més avant se li deu dos sous i dós per un porter que vingué a casa d'En Pellicer ¹⁷. Vui que comptam a XXVIII del mes de febrer any 1580, en consell congregat i aplegat en lo loc de on se acostuma tenir consell, dita la aulivera del consell, definiren los honrats lo senyor En Jaume Illa e lo senyor En Esteve Bover i lo senyor En Toni Poy, tots oïdors de compte l'any present, definiren els comptes dels clavaris de l'any i del passat i es féu el traspàs del saldo resultant ¹⁸.

11. A. M. de L. G. 20 g.

12. Id. id. 22 g.

13. Id. id. 25.

14. Id. id. 26.

15. Id. id. 28. Lou o loo o lloo o aprovo.

16. Id. id. 30. Vegeu el número 180.

17. Id. id. 30. Sobre els coronatges, vegeu el número 189, nota primera.

18. Id. id. 31 g.

A IIII de març 1602, ab acte rebut en poder de Antoni Vicents Rosa, notari, lo consell de la universitat de La Garriga difiní lo compte a Antic Poy, clauari; i és estat trobat que ha rebut de diners de la universitat 103 lliures, 11 sous, 8; i ha pagat de sos diners 98 lliures, 4 sous, comprès son salari; entra en mans de Segimon Blancafort ¹⁹.

252. Dels més antics inventaris de l'Arxiu Municipal

PROBABLEMENT que ja es refereix a un llibre, de fulls en blanc, per a les talles, la següent nota, extreta del *Llibre vell*, de dos sous sis diners per un llibre que jo he comprat per lo terme, diu Joan Pau, i per lo ver, per quant jo estic ocupat i no hi veis per escriure, vos fas fer lo present de mà de Miquel Martines, notari, escrit a XIII de gener MDXXXIII ¹.

Els dipositaris dels documents municipals anaven succeint-se: *Vui que comptam vuit del mes de febrer any mil cinc-cents cinquanta-vuit per lo honorable En Joan Pau, per la Sacra Cesàrea, Catòlica i Real Majestat balle de la parròquia i terme de Sant Esteve de La Garriga, fonc lliurat una carta o privilegi real, concedit a dita parròquia i terme, als honorables En Joan Lledó, Rafel Parera, "olim" jurats de dit terme; e dit dia, que comptam vuit de febrer any dit mil cinc-cents cinquanta-vuit, fonc lliurada dita carta o privilegi per dit Lledó i Parera als honorables Sagimon Blancafort, Joan Nualart i Salvador Garriga, lo any present jurats de dit terme i lo present libre i lo libre de les talles* ².

Per altra part, l'arxiu s'engruixia, i l'inventari s'allargava: *Vui, que comptam a XXV del mes de febrer any MDLXI, per lo honorable En Sagimon Blancafort, balle del terme de La Garriga, per la Catòlica i Real Majestat* ³, foren acompanyats als honorables En Jaume Illa, Antoni Torra i Esteve Cassart, jurats de dit terme

19. Id. id. 35 g.

1. A. M. de L. G. *Llibre vell*, full 8. Sobre el notari Martines, vegeu el número 140.

2. Id. id. full 17. El privilegi ací alludit deu ésser el que va concedir el rei Martí en 1397; vegeu els números 72 i segs.

3. Aleshores el rei era Felip II d'Espanya, I de Catalunya.

de La Garriga, lo present libre ab los actes devall escrits: Primo tres actes o cartes de privilegis concedits a la universitat del dit terme de La Garriga; item deu cartes de pergamí faents per la dita universitat; item un llibre de talles del dit terme i un quern de albarans de la dita universitat i altre quern en què hi ha coses faents per dita universitat, lo qual quern és d'En Vinyals de La Garriga; item una caixa de fusta de àlber ab sa tencadura i clau, la qual és de dita universitat i la qual vui té En Rosselló de Munt. Encontinent dit dia per los dits honorables En Jaume Illa i Esteve Cassart, jurats sobredits, foren acomanades dita caixa i actes sobredits a l'honorable En Antoni Torra jurat sobredit ⁴.

A XXVIII de març any MDLXIII per los honorables Esteve Terrés i Gabriel Mas, jurats lo any propassat foren restituïdes totes les coses predites... e encontinent dit dia... foren comanats totes les dites coses a tots tres jurats nous ⁵; a 9 de novembre de 1564, ultra els documents esmentats, es restituí un altre llibre los cols hi posen tots los comptes que passen al jurats i los inventaris; semblant restitució es féu a 14 de març de 1566 ⁶.

Vui a XIII del mes de abril 1570, en presència de mi Antic Font, prevere i vui vicari de La Garriga i dells del honorables pïdors de comptes, es lliurà als jurats totes les cartes, escriptures, llibres, albarans pertanyents a la comunitat i universitat de La Garriga, i és lo que està dins un sac blanc, enumerant cada cosa per sí; segueix la llista de les esmentades coses, afegint-hi: i més un libre de un trallat de procés; i més alguns altres albarans de paper volant que se són fets per molts particulars de la present parròquia de La Garriga, per obs i menester de la parròquia; i més les balances ab tot sos pesos necessàries ⁷.

A 15 de gener de 1587, es pagaren per ordre dels jurats sis sous per un llibre que ha comprat En Caselles per continuar los actes de consell per tenir en la caixa ⁸; però si aquest llibre fou un llibre d'actes de les reunions del consell no ha pas arribat fins a nosaltres.

4. A. M. de L. G. Llibre vell, f. 17 g.

5. Id. id. 18.

6. Id. id. 19 g. Cols vol dir quals, com ja hem dit.

7. Id. id. 22.

8. A. M. de L. G. Llibre estret, full 10.

A 16 d'abril de 1595 En Bernat Surell, fuster, atorgà rebut al clavari, per 1 lliura 13 sous, *los quals ha pagat per una caixeta i tanca-dures per tenir les escriptures del terme i de les bosses* ⁹.

253. Notícies de l'escrivania del terme en el segle XVI

JA és sabut com l'escrivania del terme de La Garriga era qüestió municipal ¹, l'arrendament de la qual reportava uns ingressos al municipi; d'aquí ve l'interès que despertava i les despeses que s'arriscaren per a defensar el dret del municipi; així sabem que, a dos d'abril de 1536, *fonc acceptat les dietes i lo que ha pagat per lo plet de la escrivania i comprenent-se en les XVIII lliures V sous, la carta de l'establiment, que costà II lliures VIII sous e XX sous que he donats, ço és XII sous per la entrada e VIII sous per los notaris* ².

A 1 de novembre de l'any 1540, es féu el rebut de 7 lliures i mitja, *les cols ha pagades lo senyor En Loís Pau, de dita Gariga, per l'escrivania té arrendada de dit terme per preu de cinc lliures per any* ³; a 3 d'agost de 1541, en passar comptes, feren constar *aquels desavut sous tenia de l'escrivania, los cols li ha donats en Joan Malol*; a 24 de juliol de 1542 es féu àpoca d'aqueles set lliures i mitja havia de pagar *En Loís Pau de l'escrivania... i més me donen, a mi dit Caseles, desavut sous, los cols he pagats per tres anyades a la ballia general a mossèn Saragossa, notari de dita ballia* ⁴; a 26 de desembre 1543 el mateix Joan Caselles declara haver rebut *sis lliures manco sin diners... no's ha donades En Malol de la mitja anyada de l'arrendament de l'escrivania té arrendada del terme* ⁵; a 26 de desembre de 1544 es féu constar que En Mallol havia pagat *sis ducats i vuit sous* també per l'escrivania; hi ha també el rebut corresponent a l'any 1545 ⁶.

9. A. M. de L. G. full 28. Les bosses referides són les que s'usaven per a l'extracció dels noms dels que havien de servir els càrrecs municipals.

1. Vegeu, per exemple, el número 76, IV.

2. A. M. de L. G. *Llibre vell*, full 10.

3. Id. id. 11; vegeu els números 171 i segs.

4. Id. id. 11 gir. La Batllia General de Catalunya tenia la seu a Barcelona.

5. Id. id. 11 gir. Sobre Joan Mallol, notari de la Garriga, vegeu el número 176.

6. Id. id. 12.

De 23 de febrer de 1548 consten les condicions de l'arrendament de l'escrivania de mà de Joan Feu, menor de dies, notari ⁷; hi ha un altre albarà de l'escrivania fet de mà mia pròpia Pere Vilanova, de dita parròquia, jurat de dit terme, a XXVIII de febrer de 1551 ⁸.

A 28 de desembre de 1556 es féu constar haver pagat En Joan Poy tres liures de l'arrendament de l'escrivania ⁹; a 17 d'octubre de 1558 va consignar-se haver pagat sis diners los quals pagà al corredor per fer cridar l'escrivania de dit terme ¹⁰; és de 20 de gener de 1563 una nota de mà de Lorenç Guillamet, notari i escrivà de la cort del balle ¹¹; lletra d'aquest últim és el següent albarà:

Encantats e al més donant venets i lliurats per temps de tres anys l'escrivania de la parròquia i terme de La Garriga i que l'arrendador sia tingut i obligat, satisfet de son salari condecant, a servir lo honorable balle si e segons és acostumat.

E més sia tingut i obligat de fer tots los actes, que necessari seran per lo terme, de franc e més que sia tingut i obligat lo dit arrendador de tornar los actes que seran fets en lo trienni alls jurats de dita parròquia, ço és a saber lo libre de la cort i processos i enquestes.

E més, com vingue en la elecció lo trienni vinent faedora de balle, estigue en llibertat dells jurats de pendre lo notari que ben vist los serà e que sia obligat lo arrendador, o qui dita escrivania servirà, que hage de pagar lo dit notari.

E més que haia de donar fermances del terme a coneguda dells jurats.

E més que sia tingut i obligat de pagar de mig en mig any lo arrendament.

E més que sia tingut i obligat de donar de les enquestes fins aci fetes, qui se cancellaran dins mig any primer vinent, la meitat a l'arrendador passat e, que dit notari qui dita escrivania arrendarà, que haia de fer tantes execucions en un dia com lo balle volrà i, si no

7. A. M. de L. G. 38 gir. Sobre les condicions de l'arrendament de la notaria de La Garriga l'any 1542, vegeu el número 175.

8. Id. id. 40.

9. Id. id. 16 gir.

10. Id. id. 17 gir.

11. Id. id. 18 gir.

s'en feran en un dia sinó dues, que li sien donats X sous, ço és qui són V sous; emperò si's feran més execucions que los dits X sous se haien a pagar per eguals parts alls qui seran fetes dites execucions.

Item volen los dits jurats que, de respondre a l'etres de reclam, que no puga haver entre la resposta i execució sinó VIII sous.

E més volen los dits jurats que si lo dit notari no ix de sa casa que no puga guanyar dieta, encara que ministre'n veus.

Item volen dits jurats que de quiscuna provisió haia lo notari quatre diners.

E més volen dits jurats que de pendre ninguna manera de sagrament i homenatge ni fermances, que haien executar no puguén haver sinó dieta de V sous.

E més volen los dits jurats que lo notari haja coern, diner per liura, dells inventaris qui's vendran a X dies auitar, si doncs dita venda no passa.

E més volen dits jurats que lo arrendador de dita escrivania que haja de pagar lo corredor de continent que serà liurada; e liurar se ha al qui més hi donarà; i que lo arrendador se puga aturar còpia de totes les escriptures de dita escrivania i en esdevenidor fer-ne fe.

Item volen dits honorables jurats que, totes hores que se haia de tenir ajustada, que lo notari o arrendador haia ésser en dita ajustada personalment, lo que serà menester, denunciant-li emperò la tornada; i açò sense salari nengú ¹².

Al cap de vint anys trobem les anotacions relatives a un altre notari: Jo Antoni Vicens Rosa, notari, tinc rebut de vós senyer En Antic Poy, clauari de La Garriga, trenta sous i són per dos sindicats trets autèntics, la un per fermar la unió i l'altre per demanar una carniceria i fleca i taverna i altres coses, feta gràcia de deuuit sous; per lo ver, fas lo present escrit de mà pròpia, vui a XXX de desembre 1582 ¹³. El dia 22 de febrer de l'any 1588 fou feta la memòria en lo consell per mi, Antoni Vicens Rosa notari ¹⁴; l'any següent, a 12

12. Id. id. 19.

13. A. M. de L. G. Llibre estret, full 4.

14. A. M. de L. G. Llibre vell, full 84. En el full 88 d'aquest Llibre, amb data del 18 de novembre de 1588, trobem que la nota dels comptes fou feta de mà de Joan Blancafort, estudiant.

de febrer, *fonc difinit lo compte... en poder de mossèn Rosa notari*¹⁵; el mateix mossèn escriví la nota del 13 de febrer de 1590 *per pagar lo censal d'En Draper i altres mals del terme i los gastos fets per la custòdia del terme per causa del morbo*¹⁶; hi ha nota del mateix mossèn a 1 de febrer de 1591 i segueix encara altra nota d'ell de 12 de febrer de 1596.

*Ab acte rebut en poder de mossèn Antoni Vicens Rosa, notari i escrivà del terme de La Garriga, a XII de febrer de 1599, fou feta liquidació dels comptes del clavari; i el mateix dia fonc donada facultat per los honorables jurats i consell als oïdors de comptes per fer una talla per a pagar lo censal d'En Draper de La Amella, de quantitat de 6 lliures, 10 sous; a 28 de gener de 1600, en poder del referit mossèn va atorgar-se la liquidació corresponent; anàloga actuació tingué a 29 de gener de 1601 i a 4 de març de 1602*¹⁷.

La darrera nota del *Llibre vell* o dels comptes diu: *a 2 de febrer 1604 ab acte rebut en poder de mossèn Jaume Pellicer, prevere i rector de sant Esteve de La Garriga, notari de dita parròquia...*¹⁸.

254. Inversions en favor de l'església en el segle XVI

EN segles de tanta fe les despeses de la parròquia i l'interès per les seves coses eren considerats com a recaient sobre tots els habitants del poble i afectant àdhuc l'organisme municipal; heus ací algunes notes que ho confirmen: a 22 de maig de 1527 s'anotaren en el llibre municipal de comptes, 16 sous, *per teules que posaren a la capella de sant Jaume*¹; 21 sous, *per una carta que ha pagada per la mongia*².

«Dicta die» featura Loís Vilanova, de la talla que llevà dit Ros, XXI sous, los quals diu que li eren deguts per raó de les demandes que el feia al terme. Està en veritat que nòs, Luís Vilanova e Miquel

15. Id. id. 34 gir.

16. Id. id. 34. Sobre el morbo, vegeu el número 256.

17. Id. id. 35 gir.

18. Id. id. 35 gir. Sobre mossèn Pellicer, vegeu el número 246.

1. A. M. de L. G. *Llibre vell*, full 1. Vegeu al número 142 la descripció de la capella de Sant Jaume de la Doma.

2. Id. id. 1 gir.

Lledó, obrers, e Joan Miquel Junyent e Sagimon Teia àlies Pla e síndics de La Garriga, havem pres de vós, Andreu Ros, llevador de la talla de la present parròquia vint-i-set sous, los quals havem presos per a fer una truga per lo seny ³ de dita església de La Gariga, e per què és ver, que havem haguts de vós dits XXVII sous de la talla, ne fem lo present recort e albarà, en lo present libre, escrit de mà de Miquel Martines, fet a VIII de setembre, any MilDXXVII ⁴.

A 3 d'octubre de 1528, a Joan Noguera, els oïdors de compte li demanen una talla de la obra de la capella de sant Jaume, que eren XXXIII sous los quals dit Noguera diu que ja li són estades posats en compte per los oïdors de compte ⁵. A XII de octubre MDXXVIII, de manament de dit síndics ha donat dit levador de talles a En Caselles XXIII sous és degut a dit Caselles e és per resta dels càlzers ⁶.

A 18 de setembre de 1530, Jo Joan Pau, teixidor de drap de li, de la peròquia de sent Esteve de La Garriga, confés tenir en pura comanda ⁷ dos quintars i mig e onze lliures de cera, rebatudes ⁸ IIII lliures per quintar, dels obrers de la parròquia, la qual té comprada de vosaltres damunt dits obrers lo discret Rpbíó, candeler ciutadà de Barcelona..., e per lo ver, en fe e testimoni de les coses damunt dites, volem que la present comanda sia escrita e possa en lo libre dels comptes del terme de la dita peròquia de La Garriga ⁹.

De l'import de la cera es pagaren 19 lliures a Sagimon Pla, el qual les havia prestades per anar comprar la casula i pàlits; i que és la veritat fem la present memòria a XVI del mes de gener, any mil DXXXI; Antoni Traví, vicari de La Guariga ¹⁰. A 25 de març de l'any 1532, està en veritat que jo, Rafel Parera, àlies Pèllicer, boter de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, he haguts i rebuts de vós, Sagimon Teya, àlies Pla, de dita Gariga, que me haveu dats i pagats aquells trenta sous los quals lo terme me devia per obres per

3. Deu voler dir el batall de la campana.

4. A. M. de L. G. Llibre vell, full 2.

5. Id. id. 4 gir.

6. Id. id. 5 gir.

7. És a dir en dipòsit.

8. Rebaixades.

9. A. M. de L. G. Llibre vell, full 6.

10. Id. id. 6 gir.

mi fetes en la església de La Garriga, ço és per adobar los senys i esquelles ¹¹.

A 11 gener MDXXXIII rebé En Joan Terrés, obrer de dita iglésia de Sant Esteve de La Gariga, XV sous d'En Joan Pau per una part de pedra que l'hi havien venuda per dit obrer, de XV sous; los quals dóna a En Benet Gual, ferrer, per lo reixat de ferro que han mès a la sacrestia dit dia e hora; dit dia e any pago En Joan Pau per la casulla que pregueren per a soterrar a mossèn Joan Pagès, prevere, vint sòus ¹²

Hi ha nota de XII sous per la despesa de fra Gaspar Pi, comissari de la croada, amb data de 13 de gener de 1533 ¹³; i una altra de 20 d'octubre de 1544, dient que En Jaume Caselles atorgà rebut de coranta i nou sous los cols lo terme devia per raó de la capa, havia comprada, professional ¹⁴.

Jo Joan Mallol de la parròquia de Sent Esteve de La Garriga, per quant en ma casa se havia perdut un càlzer d'argent de molta vàlua, l'any MDXXXV, havent arribat a un acord amb les autoritats locals, diu, per la veritat ha benvolgut vos fes en lo present libre lo present albarà, lo qual fou fet i escrit de ma pròpia mà, a XX del mes de març any MDXXXVI ¹⁵.

Vui dilluns a XVIII de desembre any MDLXIII lo senyer En Joan Illa, Miquel Noguera, Esteve Bover, obrers l'any present, fermaren època al senyer En Gabriel Mas, jurat, de cent lliures barceloneses, és en poder de mossèn Noguera vicari de La Garriga, i de altra part de deu lliures i deu sous les quals són dels diners de la talla darrerament feta per obs de la església; item de altra part consta dia i any sobredit com los sobredits obrers tenen rebudes de dit Esteve Terrés i Gabriel Mas de coranta i vuit lliures i setze sous les quals eren dels diners del censal manllevat i a obs de la obra de la església ¹⁶.

11. A. M. de L. G. 7. Ací sembla distingir-se entre campana i esquella; aquestes poden denotar molta antiguitat; vegeu GUDIOL, *Arqueologia Sagrada Catalana*, pàg. 500; recordem l'esquella de la capella de Sant Gervasi, de la qual parlàrem en el número 204.

12. A. M. de L. G. *Llibre vell*, 8.

13. Id. id. 8.

14. Id. id. 18.

15. Vegeu el número 176.

16. A. M. de L. G. *Llibre vell*, 18. Vegeu la notícia de les obres que es feren a La Doma en els números 141 i 141 bis.

L'any 1587 s'anotaren 4 lliures, 7 sous i mig *per la despesa que han feta los prohòmens per la anada de Barcelona per a donar raó al senyor bisbe per la qüestió de la Doma i per actes per dit efecte*¹⁷; a Madó Margarida deu sous són *por los treballs ha posats per los predicadors*¹⁸. A 16 d'abril de 1595 atorgà rebut en Montserrat Breviac, *per sis sous per portar al frare de Torelló, comessari, portí fins a les Canes, per mandato dels jurats i balle*¹⁹.

255. Anotacions del segle XVI en el llibre del clavari

EL dia 6 de maig de 1581, en temps del clavari¹ Joan Cassart va comprar-se i va començar a utilitzar-se² el que després hem anomenat *Llibre estret* de l'Arxiu Municipal de La Garriga; s'hi anotaren els rebuts, sense firmes, de les quantitats pagades pel clavari. Hi ha anotacions curiosíssimes, com les que van seguint:

A 8 de maig es féu l'albarà per raó dels *avocats per útil de la universitat*; el mateix dia es féu rebut de la pensió d'un censal de la rectoria de Samalús; a 17 de juliol de 1581, pel censal de can Draper³; a 2 de gener de l'any 1582, de *VIII spus i són per portar la caixa de les bosses en lo consell i per tornar-les a son loc i també per los xics que treien los rodolins per lo dia que se feia l'ensaculació i per lo dia que se treien jurats de dit terme*⁴.

Hi ha un rebut de 1 lliura, 6 sous, i són los vint *per a pagar lo salari del privilegi de la unió a Don Luís de Peguera*⁵ i los sis per

17. Id. id. 11 gir. Noteu que és la primera vegada que surt el nom de La Doma, però creiem que ací no s'usa pas en el sentit topogràfic actual, sinó referint-se a l'especial institució jurídica que regia per setmanes la parròquia; vegeu el número 38.

18. Id. id. 11 gir.

19. Id. id. 28. Deu referir-se a haver transportat el dit frare fins al molí de les Canes d'Aiguafreda.

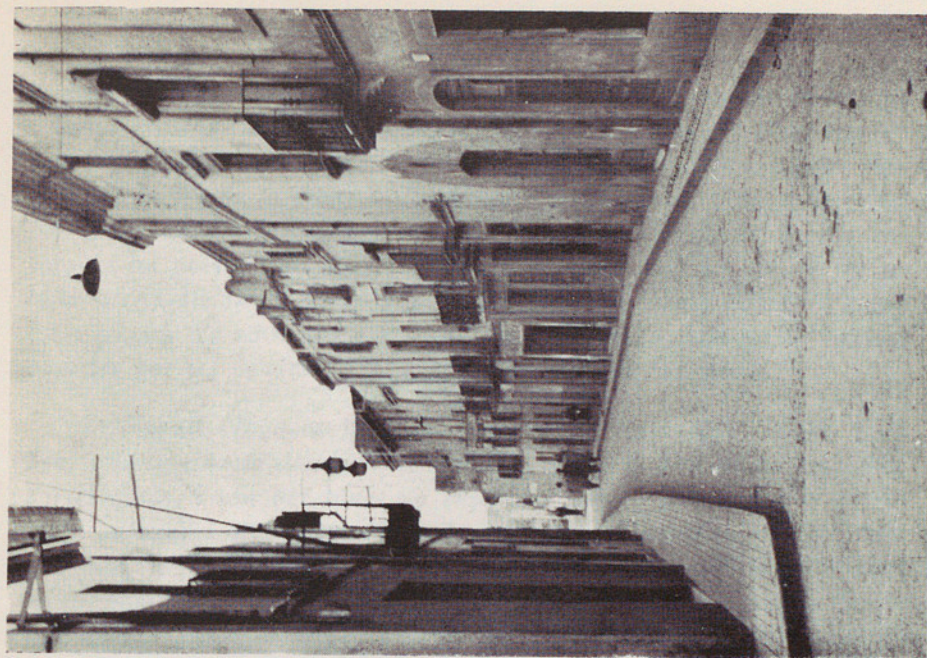
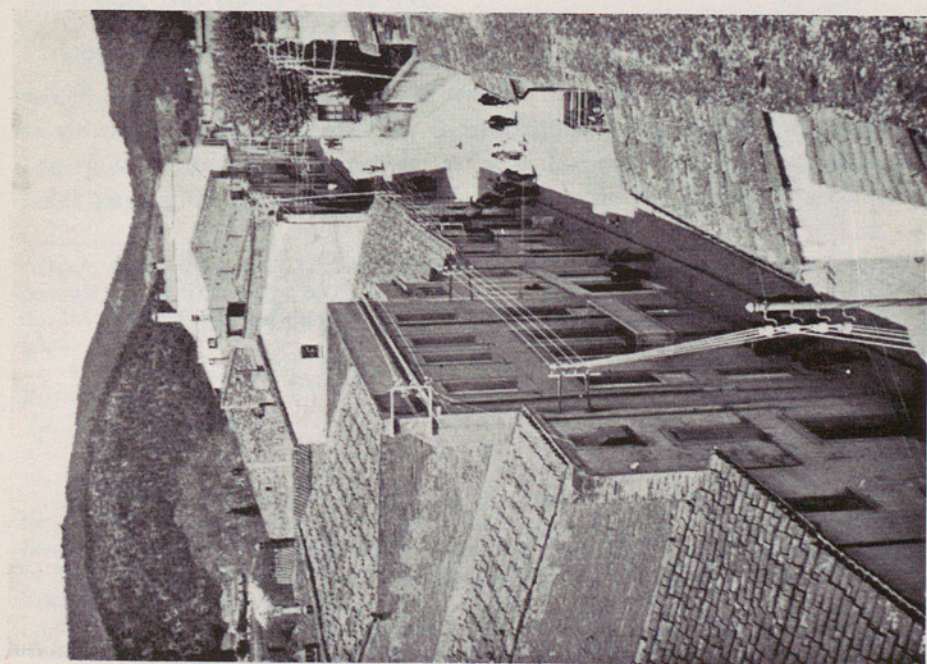
1. Vegeu el número 181.

2. A. M. de L. G. *Llibre estret* o del clavari, full 2.

3. D'aquests dos censals, el de la rectoria de Samalús i el de can Draper de l'Ametlla, van trobant-se les successives anotacions del pagament de llurs pensions.

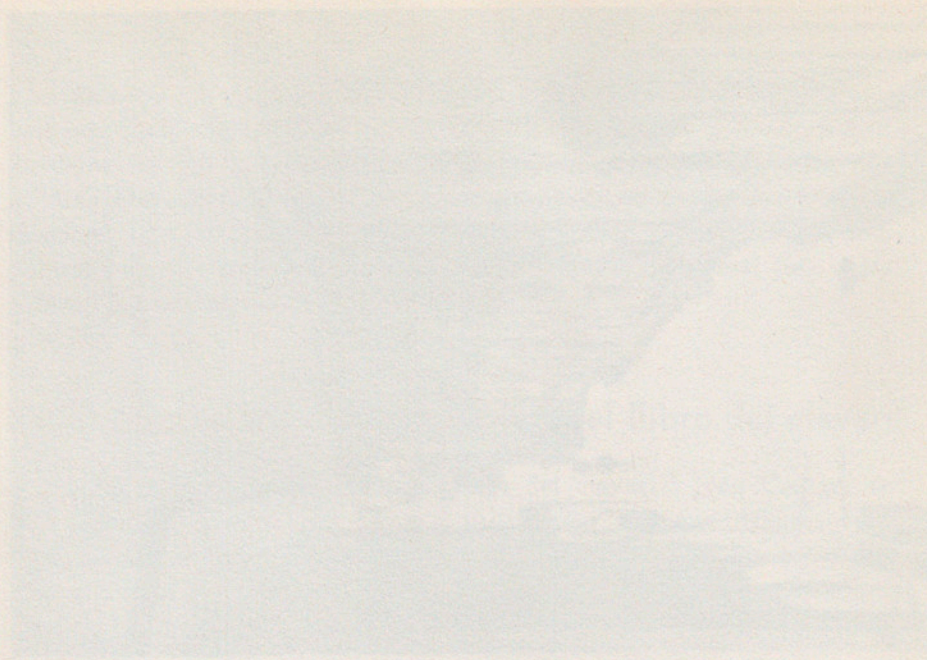
4. A. M. de L. G. *Llibre estret*, 2. Anotacions anàlogues a aquesta van trobant-se també cada any. Vegeu el número 178.

5. La unió de referència deu ésser la *Santa Unió o Santa Germandat* contra els bandolers; iniciada en 1565, reorganitzada a començament del segle XVII, no, donà, però, els bons resultats que eren d'esperar; vegeu SOL-

I. El Carrer Gran de La Garriga va construir-se en el vell camí tortuós. Les cases noves i les modernes instal·lacions dels carrers dels Banys i del Centre, no poden esborrar del tot les traces de la carretera multisecular [272, 273 i 274].

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO PRESS

la despesa i per que és així la veritat vos fem fer lo present albarà de voluntat nostra fet de mà de Joan Ros, prevere, vui a 5 del mes de juny 1583 ⁶. De 10 de juny de 1584 és la notícia de dar a mestre Antoni per lo fer de la creu de Gallicant cinquanta sous ⁷; de 1 de juliol per dar a mossèn Lotart per fer cercar un acta a profit del terme; encara hi ha nota de 46 sous per pagar a mestre Antoni per lo fer de la creu de Gallicant, a 20 de setembre de 1584 ⁸; tenim esment d'haver estat pagats els advocats e procuradors e notaris e despesa de menjar pagades per les anades fetes... fent franquesa de les dietes ⁹.

Jo Miquel Noguera balle de La Garriga tinc rebut de vós Joan Illa, «olim» clauari del dit terme de La Garriga, tres lliures tres sous barcelonesos; i són per tants ne bestreguí per lo terme en los gastos feren en anar a Via fors a moros! a Badalona, dos anys ha, poc més o manco ¹⁰, i per lo ver faç lo present escrit de mà de Antoni Vicens Rosa, notari de Granollers, a VI de maig de 1856 ¹¹; el mateix dia es féu constar haver-se pagat 2 sous per la despesa fiu a Barcelona en detenir-me en fer un testimoni per lo terme en la causa de la senyora de Rosanes i Don Dalmau de Rocabertí; a 15 de maig es va anotar d'haver pagat a micer Ferran e a mossèn Col, procurador e advocat del terme, tres lliures i dotze sous ¹².

Entre altres anotacions, l'any 1587 trobem les següents: a 15 de gener divuit diners al ferrer per adobar la creu de dit lloc; del mateix dia quinze de gener de 1587 és una anotació per lo plet que's porta contra los familiars del Sant Ofici de la Inquisició, perquè no devien voler pagar; hi ha nota per a portar les mesures i pesos a Barcelona

DEVILA, *Hist. de Cat.*, II, pàg. 262. En Lluís de Peguera fou el gran jurisconsult català del segle XVII, assessor del capità general i primer magistrat de l'Audiència de Catalunya. BROCA, *Hist. del Derecho Civil de Cataluña*, pàgs. 415 i segs.

6. A. M. de L. G. *Llibre estret*, 4 gir. Mossèn Ros era beneficiat de Rosanes.

7. Id. id. 5 gir.

8. Id. id. 6.

9. Id. id. 6 gir.

10. *Moros a la costa* és encara una expressió viva, de caràcter avui metafòric; però hi hagué en el segle XVI una tràgica successió d'incidentes que la feren real; cabalment a les corts de Montçó de l'any 1585 els cònsuls de la Llotja de Mar de Barcelona feren insistència sobre el perill dels corsaris infidels; SOLDEVILA, *loc. cit.*, pàg. 229.

11. A. M. de L. G. *Llibre estret*, full 8; vegeu el número 263.

12. Id. id 9 i 9 gir. Hi ha altres anotacions relatives al plet esmentat.

per manament de Sa Majestat ¹³; per l'acta de la presentació de una requesta que dit Poy, com a clauari del terme de La Garriga, ab intervenció de mon substitut, diu el notari Albanell de Granollers, presentà als jurats de La Garriga a vint de març de 1588 ¹⁴.

De l'any 1589 és la nota que diu: Jo Guillem Mas, nuncio del terme i parròquia de La Garriga... per crides he cridades en la plaça pública de dit terme i manaments per útil de la comoditat, rebé una quantitat però, per no saber d'escriure faç fer de voluntat mia lo present albarà a vós Toni Molera, mestre de dita parròquia, vui a 22 de agost ¹⁵. A 19 de novembre del mateix any En Pere Camps i Romaní confessà haver rebut 8 sous per la romana i balances, que paguí a l'afinador de la ciutat i un sou per la crida de Sant Esteve i dos per lo mig corter de oli lo qual portaren a Barcelona ¹⁶.

Consta amb dada del 8 de juny de 1594 haver-se pagat a Jaume Reduix, nuncio, per una dieta vingué a executar los qui no volien pagar la talla, 3 sous, i per lo ver faç lo present de mà de Pere Bosquí, escrivent ¹⁷; aquest sabem que era escrivent jurat de mossèn Rosa, notari ¹⁸. A 20 de maig de 1597 Pere Pau Blancafort va escriure el rebut de 4 lliures que havia bestretes per los soldats... i deu són per un parell de gallines ¹⁹; a 12 de juliol fou En Francesc Pellicer qui féu albarà per lo que el terme me devia de dar a menjar als soldats per manament del balle i dels jurats ²⁰; a 10 de desembre de 1597 en féu un altre Benet Caselles pel que havia bestret per la companyia de Gerònim Armengual ²¹; també consta haver-se donat sis reals, dic XII sous, als soldats lo dia de la festa de Cinquagesma, any 1598 ²².

13. A. M. de L. G. 12 gir.

14. Id. id. 13.

15. Id. id. 14.

16. Id. id. 15.

17. Id. id. 23.

18. Id. id. 26.

19. Id. id. 30.

20. Id. id. 31.

21. Id. id. 32.

22. Id. id. 32 gir.

256. Tancament de la vila per raó del «morbo»

Les epidèmies han constituït un gros flagell per a La Garriga ¹; sovint donen la impressió d'una tragèdia, en la qual el poble està, de manera indefensa, subjecte a un destí implacable. El cólera morbo ² fou una de les pestilències contra la qual calgué prendre extraordinàries prevencions, segons podem confegir amb les notes disperses de l'Arxiu Municipal.

A 30 de juliol de 1589 Antic Poy rebé III lliures II sous i són per raó de tres dotzenes grosses de lates que han servit per fer les portes i tencar per lo morbo, i los dos sous per les crides; del mateix any consta: jo Pere Mijans, fuster, tinc rebut de vós Pere Mallol, que'm pagau com a clauari l'any present, vint-i-cinc sous, los quals són per jornals de fer les portes de cada cap de carrer; i perquè és així, faç fer lo present albarà a vós Toni Molera, mestre en La Garriga, per no saber d'escriure; també a 30 de juliol Jaume Puig, ferrer, cobrà per feina feta per les portes per tencar los carrers, ço és golfos i claus i baldons ³.

A 4 d'agost es pagaren 30 sous a Montserrat Massó i són per guarda del morbo, per vint-i-quatre dies he servit en guardar lo portal de sol d'avall del carrer; l'endemà Jaume Bona, sabater, rebé per anàlegs conceptes per guardar lo portal del capdamunt del carrer; a 5 de setembre Joana Vila Robuix cobrà la tancadura del portal del capdamunt del carrer i, l'endemà, Huguet, sastre, cobrà la del capdavant; a 5 de setembre En Bona cobrà un altre mes de guarda ⁴, i a 23 de setembre En Massó en cobrà dos; a 29 d'octubre en Bertran Giol, ferrer, cobrà per dues mesades ha servit lo portal de sol d'avall del

1. Vegeu, per exemple, el número 50 i, sobre la pesta bubònica de l'any 1848, el número 224.

2. Gravíssima malaltia, que es caracteritza per vòmits i per refredament de les extremitats.

3. A. M. de L. G. *Llibre estret*, full 13 gir.

4. Id. id. 14.

carrer ⁵; a 19 de novembre En Gallart, barber, cobrà *per soterrar un home que's trobà mort en la teuleria d'En Illa* ⁶.

A 8 d'abril de 1590 s'atorgaren dos rebuts, l'un per Segimon Blancafort, i l'altre per Pere Trui, ambdós de *tres lliures i dos sous i mig i són per les guardes del morbo me havien manat fer los jurats de La Garriga* ⁷; hi ha esborrats dos altres rebuts per anàloga qüestió atorgats durant el mes de gener de 1591; en canvi resta encara clar un altre rebut de Pere Maians, fuster, *per adobar les portes del morbo*. Del mateix gener de l'any 1591 és el rebut *per soterrar un pobre morí sota casa d'En Mas* ⁸.

A 15 d'octubre de 1599 En Pau Caselles cobrà *per guardar el capdevall del carrer, nomenat casa d'En Cucurella, per lo morbo*; a 18 d'octubre Guerau Bosch confessà haver rebut sis lliures, *per guarda del morbo, o golfos, o claus*; a 24 d'octubre fou Francesc Poy qui cobrà *per deu dies ha guardat lo portal de devall, per lo morbo* ⁹; a 1 de novembre, per anàlegs conceptes, cobrà En Pere Torres; a 3 de gener de 1600 es pagaren *per dos-cents claus per clavar les lates dels portals*; a 8 de gener del mateix any 1600 es pagaren *per dues lates per fer los portals per tencar los portals dels caps del carrer, del morbo* ¹⁰; Francesc Romaní rebé 18 sous i són *per fer lates de pi me prengueren los jurats passats lo any del morbo, ço és a saber: sis sous per les set lates i dotze sous per segells de bolletes, lo dit any del morbo, vui al primer de gener 1601* ¹¹.

A 15 de febrer de 1611 fou tramesa una carta als jurats de La Garriga, de part dels consellers de Barcelona, donant-los avís de algunes desganades de mala espècie hi havia en dita ciutat, i, per la curació dels malalts que's trobaven a Catalunya, manaren portar-los en lloc cert i destinat... ¹².

5. A. M. de L. G. 15.

6. Id. id. 15 gir. Hi ha notícia del Tedeum general per la cessació de la pestilència en l'any 1590, 28 d'abril-5 de maig, en MOSSÈN SANABRE, *El Arxivo de la Catedral de Barcelona*, Barcelona 1948, pàg. 198.

7. A. M. de L. G. Llibre estret, full 16.

8. Id. id. 17.

9. Id. id. 33.

10. Id. id. 33 gir.

11. Id. id. 35.

12. A. M. de L. G. Llibre registre, any 1611.

257. Carretejant fusta per a les drassanes de Barcelona

Jo Miquel Noguera atorc haver rebut de vós lo senyer En Antic Poy, sis lliures i mitja, dic 8 lliures 10 sous, les quals són denou jornals he posats com a jurat en raonar lo de las carretes i és per dieta tres reals per quiscuna i lo restant doní un escut als advocats i per que los tinc rebuts de vós sobredit, com a clauari l'any present, faç per lo present albarà per mans de Antic Juyol, prevere, a 25 de juliol 1582.

Segueixen albarans de set sous; per dieta del porter de la unió; i deu sous al notari de les bolletes; i tres dietes de anar a Barcelona, per lo adobar dels camins reals i deu reals a micer Agustí, tot per lo adobar los camins; tots a 19 de desembre de 1582; del mateix dia és un altre albarà per cinc dietes, les dues per lo tragar de les carretes, les tres per anar ab lo balle per lo adobar los camins ¹.

Jo Pau Romani, estudiant, en la parròquia de La Garriga, confés haver rebut de vós Pere Illa, clauari l'any present, un real que me haveu donat per los treballs de copiar i escriure una talla per les carretes ²; a 28 d'abril de 1584 es pagà per la anada a Barcelona per lo efecte de les carretes per manament de Sa Excellència per a obs de la fàbrica del Senyor Rei ³. El dia 15 de gener de 1587 es féu un albarà per la carreta tragina fusta del rei. De l'any 1588 és la notícia de lo carreter qui tragina fusta per obs de la fàbrica de la drassana de la ciutat de Barcelona ⁴.

De 26 de juliol de 1592 és el rebut de 3 lliures fet per Bernat Marí per compliment de paga de la carretada portí a la drassana i per los soldats; del 6 d'agost, de 23 lliures, per lo tirar de unes carretes que han tirat per lo dit terme un mes, En Vicenç Riera de Mollet ⁵; el

1. A. M. de L. G. Llibre Estret, full 3.

2. Id. id. 5.

3. Id. id. 5 gir. Recordem la insistència de les corts perquè es construissin galeres.

4. Id. id. 12 gir. A mitjans de l'any 1588 fou destruïda l'armada *Inven-cible*.

5. Id. id. 19.

mateix Riera torna a firmar rebut pel dit concepte a 17 de setembre ⁶; de l'any 1592 són també unes notes relatives a Bernat Marí *per lo dany que rebé del bou* i de Jaume Ferrer *per unes clàvies se trencaren de la carreta* ⁷ que anà a Barcelona.

De l'any següent 1593 és el rebut d'En Bernat Illa *per la anada de los bous a Barcelona per la fusta del rei* ⁸. A 3 de juliol de 1594 es pagaren 2 lliures i 14 sous *per los gastos de anar a concertar les carretes i bestrets fets per alguns que no havien pagats*; a 7 d'agost es pagaren 12 lliures *per louer de les carretes* ⁹; i segueix altra anotació del carreter *per dos anades ha fetes per dites carretes, menjar i beure*; vénen dues noves consignacions per raó del carreter, la darrera diu que a Pau Verdaguer de Sant Andreu de Palomar, carreter, li donen quatorze liures i mija, las quals són lo salari nos dóna la dita universitat *per lo portar o tirar la fusta per la fàbrica de les galeres* ¹⁰.

N'hi ha una altra d'aquest darrer carreter, *per la tercera mesada; altra per tres anades he fetes, jo dit Torra dues, i Pere Pla una, per los ases de les carretes*; encara a 27 de desembre de l'any 1594 firmà un altre rebut el carreter Torra ¹¹; segueixen anotacions d'En Pau Verdaguer de l'any 1595. A 2 de juny de 1595 el jurat Antic Poy atorgà rebut de 4 lliures i vuit sous *per set dietes he vagat per los afers del terme i per lo manament al balle i jurats de Montmany i a Tagamanent i per fer-los intimar dit manament que aidassen a tirar la fusta del rei, i vint sous que doní per los peatges al vocat* ¹².

A 27 d'abril de 1597 Benet Caselles estengué rebut de tres lliures que *havia bestretes per una carretada de fusta*; l'endemà En Joan Cebrià, de Llerona, atorgà rebut de 12 lliures *per quatre carretades de fusta, que jo he tirada a la adersana de Sa Majestat en la ciutat de Barcelona, per orde dels jurats de la dita universitat de La Garriga* ¹³; des del mes de maig del mateix any 1597, és En Pau, pagès del lloc de Corró, qui atorga els rebuts de les tragines de fusta ¹⁴.

6. A. M. de L. G. 19 gir.

7. Id. id. 20.

8. Id. id. 21 gir.

9. Id. id. 25.

10. Id. id. 25 gir.

11. Id. id. 26 gir.

12. Id. id. 28 gir. Aleshores devien talar-se els boscos d'aquests parafges.

13. Id. id. 29 gir.

14. Id. id. 30 gir. i segs. Es veu que, en lloc de carretejar la fusta els mateixos garriguencs, pagaven un traginer que els fes aquesta feina.

A 16 de febrer de 1600 encara es pagaren 20 lliures al dit Pau, però aquesta vegada es fa constar que era *pagès de la parròquia de Llinàs*¹⁵; a 26 d'octubre és Francesc Pujada qui cobra 6 lliures, 12 sous, *per lo port de dos carretades de fusta que per lo terme de La Garriga he traginat a les adrassanes de Barcelona*¹⁶; a 4 de febrer de 1601, es féu el rebut de Joan Cebrià Alrani, de Llerona, *per dues carretades de fusta havia portades*, i semblantment a 25 de febrer i a 29 d'abril¹⁷.

A 2 de juny de 1605 es féu albarà per Bernat Porta *per raó de sis carretades de fusta que ha portades en la drassana*¹⁸; a 9 de juny, *per lo sopar i dinar que férem donar a l'ofecial de les carretes*¹⁹. A 18 de gener de 1609 un altre per Joan Anglada, *carreter de Sant Andreu, ...per quatre carretades ha traginades per dit terme*; a 8 de maig, per l'esmentat Joan Cebrià Alrani, *per altres 4 carretades*; a 28 de gener de 1610, surt un altre cop Joan Anglada, *per tres carretades*²⁰.

258. Del primer quart del segle XVII

A. — Heus ací unes notes relatives al canvi d'autoritats municipals: Jo Pere Pellicer, hostaler, *atorc haver hagut i rebut de vós Pere Malol, clauari l'any present, dues lliures vuit sous, dic dues lliures 8 sous que són degudes de menjar que han fet los jurats i balle i ensaculadors, i, perquè és la veritat que'ls tinc rebuts, faç lo present albarà de mà mia pròpia, vui que comptam a vint-i-vuit de desembre 1601. L'any 1602, Antic Roca i Planell havia rebut 3 lliures per sis dietes he vagat en aportar la terna a Barcelona i ser ver i no saber d'escriure ne faç lo present de mà de Rafel Sadorní, escrivent de Granollers, vui a 4 de març*¹.

Del dia 20 de desembre de 1617 és la *súplica feta per lo síndic de La Garriga, al duque de Alburquerque per alcançar llicència de poder*

15. A. M. de L. G. 34. En les corts catalanes de 1599 es permeté a la Diputació del General tenir 4 galeres per a la defensa de les costes.

16. Id. id. 34 gir.

17. Id. id. 36.

18. Id. id. 40 gir.

19. Id. id. 41.

20. Id. id. 43 i 43 gir.

1. A. M. de L. G. *Llibre estret*, fulls 34 i 38.

consell un jurat i lo batlle tantsolament, per haver-hi dos jurats impedits; lo qual se alcançà per tenir-se dos vegades tan solament, per fer la extracció de jurats i demés oficis per lo govern de dita universitat ².

B. — El dimecres 16 d'octubre de l'any 1602, Francesc d'Agullana, obrant en nom del rei Felip III d'Espanya, confessà i reconegué al reverend Simó Rialp, rector de Granollers, i a la universitat i singulars del terme de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, de la diòcesis de Barcelona, que, del preu del censal mort ³, de cent sous de pensió anual i de cent lliures de capital, creat, a 13 del mateix mes d'octubre, a favor del dit reverend Rialp, per Joan Busquets, Antic Planell, pagesos, i Joan Huguet, sabater, jurats, del present i corrent any, de la universitat del dit terme de La Garriga, l'esmentat d'Agullana n'havia rebut les cent lliures, en satisfacció de les que, el dia 4 del darrer mes de març, els garriguencs prometeren de pagar al rei ⁴.

C. — A 15 de desembre de 1601 En Francesc Romaní féu albarà per 6 lliures que havia bastretes per uns soldats que no vinguessen al terme; però a 1 de gener de 1602 fou En Pere Mallol qui en féu un per vuit quintars de palla que los soldats se'n han aportada per los cavalls que tenien a l'hostal d'En Oliverès ⁵; del 12 de desembre de 1601 és un altre albarà d'En Pere Pellicer per los gastos que he fet per los soldats ⁶; a 12 de febrer de 1602 es feren constar tres sous a Jaume Vilafreser per portar la farda al soldats fins a Llíssà ⁷.

L'any 1603, a l'hostaler En Pere Pellicer li foren pagats els diners li'n són deguts de menjar i beure a Mossèn Ferrerès, comissari

2. A. M. de L. G. Llibre registre, any 1617.

3. Potser és aquesta una ocasió avinent per a dir que un censal és el dret redimible de cobrar una pensió anyal a càrrec de determinada persona o dels seus successors, com a remuneració d'un capital lliurat a aquella; generalment és assegurat amb garantia d'una finca; com que en 1720 es reduí la pensió del censal al 8 per cent, van anar caient en desús els censals; vegeu BORRELL, *Dret Civil vigent a Catalunya*, volum II, pàgs. 481 i segs., Barcelona 1923.

4. A. M. de L. G., pergami número 13.

5. A. M. de L. G. Llibre estret, full 87.

6. Id. id. 87 gir.

7. Id. id. 88.

real, en temps de somatent, i composició ab ell feta i no haver de eixir los del terme fora de son terme en lo sometent, fet avui a 1 de gener 1603 ⁸. En l'any 1610 Pere Fillol, hostaler, cobrà 1 lliura i 18 sous de los soldats de cavall que me aposentaren en ma casa ⁹. A primer de novembre de 1611 En Pere Fiol, hostaler, confessà haver rebut 3 lliures i 7 sous, ço és vint reals me devien los jurats vells, lo restant he donat a menjar i beure a Bernat Garriga i a sos soldats ¹⁰.

A 2 de juny de 1613 torna a sortir un compte per lo que havia bestret per los soldats ¹¹, i a 13 de novembre en surt un altre per pilotes i pólvora i metxa. A 18 de novembre del mateix any En Jerònim Armengol, sabater i nuncio, atorgà albarà d'unes quantitats que se li devien ¹². A 12 de desembre Jaume Vilafreser, hostaler de La Garriga, n'atorgà un altre per haver donat menjar i beure a soldats ¹³. A 31 del mes d'agost de 1614 s'atorgà albarà per raó de tres dietes de concertar-se ab los carreters del rei i per fer pendre informació a mossèn Pinyol; i a 10 de gener de 1615, per lo gasto han fet los soldats per raó del terme a casa de l'hostaler Vilafresser ¹⁴.

D. — Del dia 20 de maig de 1606 és una carta que envià lo duc de Monteleó en lo present poble de La Garriga, que, per ser fiels de Sa Real Magestat, i que per posar en execució la unió i germandat que dit poble té firmada per perseguir la mala gent ¹⁵, encarregà i manà que, junt ab lo batlle, anomènien així lo trentaner, com lo desener i

8. A. M. de L. G. 38 gir.

9. Id. id. 44.

10. Id. id. cap a la fi. L'imperi espanyol sostenia moltes guerres a l'exterior.

11. Id. id. 46.

12. Id. id. 47 gir.

13. Id. id. 48.

14. Id. id. cap a la fi.

15. Es refereix als bandolers que infestaven, encara, Catalunya. És el temps dels nyerros i els cadells, d'En Perot Roca Guinarda, d'En Joan Sala Serrallonga; aquest darrer era fill de Viladrau, s'havia casat amb la pubilla del mas Sala; el Montseny fou cau de les seves actuacions; la tradició diu que àdhuc va viure a can Valls de Sant Cristòfol de Montegües; va morir l'any 1684. El duc de Monteleón fou un dels virreis que més enèrgicament actuà contra els bandolers. Vegeu SOLDEVILA, *Hist. de Cat.*, II, pàgs. 254 i segs. Recordem que a Cànoves ha arribat fins als nostres dies el ball d'En Serrallonga.

soldats que sien més a propòsit; o no més que trentaner i desener i després cada desener anomènia deu persones de sa desena; per alcançar los bons efectes que desitgen per estar lo dit poble purgat de mala gent ¹⁶.

E. — A 7 de setembre de 1616, el procurador del batlle general de Catalunya, després d'alludir a la concòrdia feta entre Francesc Pellicer i altres garriguencs a 11 de maig de 1594 ¹⁷ i als establiments fets per Benet Caselles com a conseqüència de la concessió feta a ell a 7 de juny de 1518 ¹⁸, digué, adreçant-se als jurats i prohoms de La Garriga, que tenint en compte *també que per vosaltres i pels vostres antecessors esteu en possessió llarga i antiga, per temps de més de tres-cents anys, de prendre l'aigua, durant dos dies de cada setmana o sigui els dimarts i dissabtes, amb les seves nits, de la riera pública vulgarment dita del Congost i de les fons del dit terme, que discorren cap a la dita riera, incloent les de diversos molins de dita parròquia, que són alou del Senyor Rei, i també, en temps de pluja, dels torrents i camins públics de dita parròquia, per a regar totes i cada una de les vostres terres i possessions, situades en la dita parròquia, de les quals coses resultaba molta utilitat per al senyor Rei, tenint en compte la dita vostra possessió pel dit senyor Rei...*

Atenent a aquests antecedents, l'esmentat procurador del batlle general de Catalunya ratificà i novament concedí en emfiteusi els esmentat drets, als *dits jurats i prohoms i singulars de la universitat de la dita parròquia o sigui per ells a Antoni Rosselló de Sant Gervasi i Protasi, agricultor de dita parròquia, síndic i procurador i actor de la dita universitat i dels singulars de la mateixa, segons consta del seu sindicat i poder en instrument atorgat davant del Reverend Miquel Deneres, prevere i rector de l'església de Sant Esteve de La Garriga, el dia quatre de setembre de 1616.*

És de notar que en la dita concessió es refereix ja no solament a la riera sinó també expressament al *rec Monar*; que les aigües

16. A. M. de L. G. Llibre registre, en l'any 1606.

17. Vegeu el número 245.

18. Vegeu el número 193.

sobrants s'havien de reconduir a la riera; que per Nadal havien de pagar un cens de deu sous i altres cinc sous per raó d'ésser la dita universitat una *mà morta* ¹⁹; que es reservava la firma i fatiga i lluïisme ²⁰ a favor del rei; es pagà entrada ²¹ i es consignaren les clàusules d'estil en tals concessions ²².

19. S'anomena *mà morta* aquella entitat que no pot vendre els seus béns, o la que de fet quasi mai no els ven.

20. Lluïisme és la part alíquota del preu o valor de les finques establertes amb domini, a la qual part té dret el que cobra el cens quan no usa del seu dret de fadiga.

21. És la quantitat que cobra el censalista en fer l'establiment emfitèutic; equival a una part del preu de la cosa acensada.

22. Del document de precari abans esmentat se'n conserva una còpia autèntica, document número 34, a l'Arxiu municipal de La Garriga, i dues còpies simples, catalogades com a document número 81 del mateix Arxiu.

Del municipi durant el regnat de Felip IV d'Espanya

259. Del preu d'alguns objectes i feines. — 260. Contribucions i allotjaments. — 261. La guerra del Rosselló, de l'any 1639. — 262. Els excessos de l'any 1640. — 263. De la guerra i la fam consegüents. — 264. La pesta del 1651 i l'acabament de la guerra. — 265. Altres notícies de la vida garriguenca

259. Del preu d'alguns objectes i feines

EN un vell llibre de l'arxiu de Can Dachs consten notes tan curioses com les següents: *Lo mateix any de 1624 comprí pólvora a Barcelona que'n pagava a dos reals la lliura, dic 4 sous; ... pilotes¹ i perdigons de Barcelona, que'n pagava a nou diners la lliura; ... un pedrenyal² que em costà lo pany 6 lliures, lo canó 2 lliures, lo cep 1 lliura; ... dos panys de xispes, que'n pagava, de cada pany, 2 lliures, 4 sous; item lo mateix any proví que costaven les peces de un pendrenyal: primo, la roda 8 sous; més la molla grossa, 10 sous; més la molla del dragó, 8 sous; la molleta del cobrifoc i del punt, 2 sous cada una; lo dragó, 10 sous; la pessa de dalt del dragó, 6 sous sola; lo fogó, 6 sous; l'arbre, 6 sous; lo portaarbre, 6 sous; la pessa del punt, 6 sous; la cadeneta, 2 sous cada pessa; lo caragol de estrènyer la pera, 2 sous; los altres caragols, cada u 1 sou.*

1. La pilota era una bala de pedra, plom, etc., amb què es cartegaven els arcabussos, mosquets i altres armes de foc.

2. Arma de foc curta que es disparava amb pedra foguera. Més avall, en el text, s'esmenten les diferents parts d'aquesta mena d'armes.

Lo any de 1623 feu adobar cànem, qu'en paguí, i és aquest lo ús de molts anys ençà, de pagar-ne de cada quintar de pentinar³ i posar-lo a punt per filar, a 10 sous lo quintar, amb una despesa; ... feu teixir una pessa de bri que'n paguí a catorze diners la cana...; item estopes i bores he fetes així, lo mateix any de 1624, que'n paguí de cada cana de fer teixir, un sou...; feu teixir lli i bri de cànem molt prim, i'n paguí, de cada cana de fer teixir, 2 sous.

Item lo any 1324 pagava de les sabates de dues soles, de Còrdova o Somac, 8 sous; i de les de vaca, 10 sous; de fer solar les primes, 4 sous, les de vaca 6 sous; i dels adobs i padaços no'n pago res, si só parroquià...; feu tallar un burell, i'n pagava de mans de sastre, de tantes canes com ne tallaven i cosien en ma casa i ma despesa, de cada una 2 sous; i de altra manera de roba de dol o color fan los sastres per peces, com treballen en moltes cases, ab nostre gasto, que'ls raïsca a dos reals cada jornal ja és prou.

He comprat aram i baratat calderes, olles i tasses i escalfadors; paguí lo aram nou sensillo, sense gens de ferro, a tres reals la lliura; i també me han pres lo vell, també sensillo, a la meitat manco, que és a tres sous la lliura.

Item lo mateix any de 1624 compri portadores i'n pagava de cada parell i lliura, dic 20 sous, i de adobar i encercolar les portadores i bótes petites, de cada cèrcol nou que hi posen, quatre diners, i de relligar los vells, de cada un que'n relliguen, me feren pagar dos diners.

Lo any 1623 lo balle de La Garriga, Joan Mas, me aportà sis culleres de plata, que li deixàs sobre elles coranta reals, dic 4 lliures; i'm digué que eren d'En Rosselló de Munt; i així jo li deixí dites quatre lliures sobre dites sis culleres; i quan me tornaran dits diners los tornaré les culleres; i dites culleres me dugué ab una capseta de fusta, del llarg de les culleres, i per senyal los feu, a cada una, una osca ab la daga, en lo capdevall del mànec, en una esqueneta que tenen dites culleres en sota la pala⁴.

3. En el sentit de desembullar, netejar, agençar un manyoc de fibres.

4. Arxiu de can Dachs, en l'esmentat llibre, fulls 66 i segs.

260. Contribucions i allotjaments

PER a comprendre bé el present número i els següents cal tenir en compte que des de 1621 a 1665 regnà el rei Felip IV d'Espanya, III de Catalunya, sobre la franca descomposició i decadència d'Espanya¹; el seu privat, tenaç i violent, fou el comte-duc d'Oliveres; Espanya necessitava pau a l'exterior i aquest va endinsar-la en lluites ingents, que amb prou feines podia suportar una gran potència; necessitava pau a l'interior, i va encendre alçaments i conflictes arreu². Les contribucions i els allotjaments de soldats provocaren un seguit de malestars. Vegeu-ne les següents notes espigolades a l'Arxiu municipal de La Garriga³.

De l'any 1627 és una carta, ab lletra de estampa, enviada de part del consell de la causa del carregament als jurats de La Garriga, que, per la resolució se era presa per a llevar los excessius gastos patia lo present poble, i tots los demás llocs del Principat, per anar a carretejar i tragar ab sos animals la fusta per lo servei de la fàbrica de les galeres del rei, se resolgué fer una tatxa i los que la pagarien fossen exemps de anar a fer la dita servitut; i, com lo dit terme, de la tatxa devia tres anyades, que són 9 lliures, per ço los avisassen per no córrer a gastos en cas que dins deu dies no haguessen pagat. De 1629 és una carta enviada al batlle i jurats a fi que no fessen contribuir a la viuda Busquets ab la tatxa, per gosar del mateix privilegi de son marit de ser del sant Ofici, de la Inquisició. Consta que es pagaren 12 lliures pels anys 1632, 1633, 1634 i 1635.

1. Heus ací com el pare BERNARDÍ LLORCA, S. J., *Manual de Historia Eclesiástica*, Barcelona, 1942, pàg. 699, resumeix el regnat de Felip IV: *España se halla en franca descomposición. Felipe IV, hombre indolente, aunque no falto de talento, se había echado en manos de favoritos ambiciosos, quienes llevaron a España a interminables luchas. Tales fueron: la guerra de los Treinta Años, luchas en Italia y en Flandes; sublevación de Cataluña, terminada en 1652; levantamiento de Portugal hasta 1688, en que obtuvo su independencia; luego, alzamiento de Aragón y Andalucía. La paz de Westfalia selló el triunfo de los enemigos de España, y la paz de los Pirineos (1659) demostró nuestro desprestigio.*

2. Vegeu FERRAN SOLDEVILA, *loc. cit.*, II, pàgs. 268 i segs.; AGUADO BLEVE, *Historia de España*, II, Bilbao 1928, pàgs. 185 i segs.

3. Del Llibre registre del dit Arxiu.

A 10 d'abril de 1630 es firmà un *recibo* de 38 lliures 5 sous per lo que tocà a pagar a est present poble a la Sereníssima Reina de Hungria, per lo maridatge de dita senyora reina, i la taxa que han dat en lo racional que són per 45 focs reals, a raó de 17 sous per foc; a 6 de març de 1634, per anàlegs conceptes es pagaren 7 lliures i 13 sous, per nou focs reals.

A 31 de desembre de 1630 i a 17 de juliol de 1631 es trameteren a La Garriga dues cartes similars en les quals el consell d'Aragó, en nom del rei, *refereix a est poble lo gasto inmens que ha fet en defensa i conservació dels estats que posseeix en Itàlia*⁴, i la necessitat d'enviar-hi socorro prompte, per no veurer-se una ruïna en derreputació de ses armes; encarregant a est poble lo servesca ab la més gent o diner que puga i fent lo esforç possible en acudir a dit socorro, ab la promptitut i llarguesa que demana la necessitat. A 8 d'agost del mateix any 1631, Jaume Vilanova lliurà 80 lliures, les quals ne fa dit terme servei al rei.

A 28 de juny i 3 d'agost de 1635 es trameteren lletres anàlogues als jurats i consell del present poble de La Garriga que, com a faels a la real majestat i declarant-los lo estat tant apretat que's trobava la monarquia de Espanya, ab ocasió de la lliga que sps enemics han feta, valent-se de heretges e infiels⁵, ...pregant afectuosament que dit poble se senyàlia ab algun socorro que servesca d'exemple als demés.

De l'any 1620 és una carta que envià Don Fèlix de Marimon, regent la reial tresoreria, ab queixa de Josep Masdovelles per què no allotjassen soldats a casa de Rosanes, per ser-ne exempta. Amb data de 16 de novembre de 1633 es trameté una carta del superior remesa als jurats declarant-los les cases que eren exempts de admetrer tropa, com eren la de Masdovelles, esto es la torra de Rosanes, del familiar del sant Ofici, i la del baciners de la mel de Montserrat i la de l'hospital general, i no més.

4. Diu AGUADO BLEYE, loc. cit.: *sin necesidad y contra derecho intervino el conde-duque en el pleito sucesorio del duque de Mantua... sosteniendo una guerra inútil, en la que España perdió fuerza y prestigio.*

5. Diu el mateix AGUADO BLEYE, loc. cit.: *la rama española de la casa de Austria, en su papel de protectora de la rama dels Austria imperial, considerada como secundaria, siguió gastando sus fuerzas en esta guerra, la dels Trenta anys, en la qual intervenien principalmente Richelieu, Suècia, els holandesos, els suïssos, els protestants alemanys, etc.*

Del dia 10 de novembre de 1639 és un manament que posaren los inquisidors del sant Ofici al batlle i jurats del present terme de part de Caterina Busquets, viuda, que baix pena de dos-cents ducats de or de Aragó, de llurs béns propis exigidors, no perturben ni enquieten a dita Caterina Busquets, viuda deixada de Pau Busquets, familiar del sant Ofici de la Inquisició, atès que guardant sa viduïtat.

261. La guerra del Rosselló, de l'any 1639

COM un episodi de la guerra dels Trenta Anys, seguint la política de Richelieu, l'exèrcit francès, comandat per Condé, va envair el Rosselló. El Principat va posar-se en peu de guerra, aplegant el més nombrós exèrcit que Espanya hagués format dintre d'ella. El setge de Salses fou l'episodi culminant de la guerra; la plaça havia estat perduda en 1639, però fou recuperada pel virrei comte de Santa Coloma ¹. Vegeu-ne els ressons que encara es troben a l'Arxiu Municipal de La Garriga ².

A 11 de juny de 1639 lo comte de Santa Coloma féu a saber que lo *enemic francès* entrà i estava ab exèrcit format ab molta gent de peu i cavall en lo comtat de Rosselló, ab ànimo de ocupar aquell... demanant se acudirà ab lo major número de gent possible; a 14 de juny del mateix any, els consellers de Barcelona, vista l'amenaça d'invasió per terra i per mar, demanaren a est poble facen averiguació de la gent i armes seran a propòsit per dit efecte per a acudir a la defensa de la ciutat de Barcelona; a 17 del mateix mes el comte de Santa Coloma, en vista del setge del castell de Salses, encarregà que luego i sens dilació alguna, vàgien, ab lo major número de gent armada que se podrà, a Figueres.

A 20 de juny del mateix 1639 havent tingut consell en lo present terme han determinat que, considerada la molta necessitat, los ha representat lo magnífic senyor doctor del real consell, se té de gent de guerra per a la defensa de les fronteres del present principat i comtats de Rosselló i Cerdanya, en les quals se té notícia ha invadit lo *enemic francès*, se facen dos soldats més, dels quatre que dit poble té en Per-

1. Vegeu SOLDEVILA, loc. cit., pàgs. 286 i segs.; AGUADO BLEYE, loc. cit., pàgina. 187.

2. En el Llibre registre de l'Arxiu.

II. 1. L'antic Carrer Gran, en la part dita de Calàbria, es veu substituït per les modernes construccions [272 i segs.]. — 2. El vell camí passa davant les cases del carrer del Negociant [276].

View of the building from the street in front of the building, looking towards the building.

View of the building from the street in front of the building, looking towards the building.

pinyà; i que no pugen ser trets del present principat; i per tres mesos tant solament.

De 28 de juny de 1639 és una carta que lo doctor Pau Martí, prevere, envià a est poble, als jurats, dient que lo síndic li comunicà de part dels jurats, que lo doctor Berart³ volia que dit terme fes més soldats, a més dels quatre tenien al servei del rei; dient-li si podia forçar a fer-ne més; i dit prevere li respongué que lo virrei i lo real consell declararen somatent general per tota Catalunya, esto és, per aquells que serien resistents en no voler fer aquells soldats apareixerà al ministre del rei; i digué que diguessen a dit doctor Berart, ab bones raons, los soldats que tenien al servei del rei, i que manllevaren los diners per fer-los, i que ara ferien lo que podrien en fer-los dos més; que si no feien aixís tots hi haurien d'anar; i representant-li gran pobresa.

Però els consells de mossèn Martí no varen servir pel que es proposaven, car hi ha notícia d'altra carta del dit doctor Pau Martí, prevere, dient que dos jurats se conferiren ab ell per fer quatre soldats més; los quals, junt ab lo dit doctor Pau, anaren a encontrar al senyor Berart i li participaren la pobresa i necessitat del poble i que ne farien quatre més; lo qual se alterà en tanta manera que, sinó per lo dit doctor Pau, no los haguera oït més; i digué que li donassen vint soldats, i encara los feia cortesia, per tenir carta del virrei que anassen tots ab somatent general, per la necessitat que tenien en Rosselló; i ab ses súpliques quedaren de fer-ne només que deu, a demés dels quatre i estos sens falta, que altrament hagueren hagut de anar tots a Perpinyà ab somatent alçat.

A 16 de juliol s'ordenà al batlle i jurats del present lloc de La Garriga, baix pena de 10 anys de galeres i altres majors, fins a mort natural inclusive, que lo dia 20 del corrent tinguen a la vila de Granollers dos hòmens naturals del present principat que s'els donarà a cada u sis sous cada dia; del 4 d'agost és una carta del senyor Gabriel Berart avisant-los, de part de sa excellència, fassen un soldat, per haver fugit un dels que oferiren a sa real majestat per socorro del comtat de Rosselló; lo qual fugí Pere Joan Vinyoles.

3. Aquest doctor Gabriel Berart era jutge de l'Audiència; era un significat reialista; més tard, en l'avalot del dia 22 de maig de 1640, varen cercar-lo per a occir-lo, precisament perquè s'havia distingit a Granollers en la imposició de bagatges i altres obligacions; en el Corpus de sang, dia 7 de juny del mateix any, la seva casa fou saquejada i ell mateix morí a mans dels amotinats; vegeu SOLDEVILA, loc. cit., pàg. 303.

A 11 d'agost del mateix any és el canonge Pau Claris ⁴ el qui comunica que a los diputats del General de Catalunya, en Barcelona residents importava saber, per raó de la campanya del Rosselló, el número de soldats, noms i cognoms dels capitans i oficials de la primera plana ab que lo present poble fa dit servei i del socorro que'ls donaren i quin dia partiren de Rosselló; per una nota del 17 del mateix mes sabem que els soldats foren tretze, a 9 lliures quiscun, i a l'últim és lo import dels arcabussos i altres armes necessitaren; hi ha també notícia d'una carta que los jurats de est present poble reberen de un notari de Perpinyà, quant tornaren de portar los diners dels sobredits soldats; en la qual declara que n'hi ha vuit de malalts i lo que gastaren en ses malalties, posant també en notícia los queviures cars, que espanta, i lo socorro de dos reals cada dia; el total de les despeses fou de 121 lliures i 19 sous.

Amb data de 13 d'octubre, el regent la vegueria de Barcelona manà als batlle, sacramentals, obrers i jurats de dit poble, baix pena de cinc-cents ducats de or de cada u de ells exigidors i altres majors, fins a mort natural inclusive, que per a dilluns, 17 del corrent mes de octubre, ab tot efecte se tròbien en la vila de Granollers tots los habitants en lo dit terme de La Garriga aptes per a pendrer armes, de edat de 18 anys fins a 55 anys, tant militars com exemps, i altres de qualsevol grau o condició sien, ab ses armes, a fi de anar, ab dit noble regent dita vagueria, al comtat de Rosselló i camp de Salses, per expèllir lo enemic de tot aquell comtat; i luego de rebut lo present, manar tocar les campanes del somatent i continuar lo repicar fins, ab tot efecte, se partirà de est present poble a la dita de Granollers. Hi ha nota de 9 de gener de 1640 certificant que Joan Mas, batlle de la present parròquia i altres, en virtut de la declaració de somatent declarat, han acompanyat al senyor veguer de Barcelona, des de Sant Celoni fins al camp i siti de Salses.

4. Era canonge de la Seu d'Urgell; va ésser elegit diputat del braç eclesiàstic per al trienni de 1638 a 1641; com a tal exercia el càrrec de president de la Diputació del General; va morir a 27 de febrer de 1641, al cap de poc d'haver començat la guerra dels segadors.

262. Els excessos de l'any 1640

En acabar-se la guerra del Rosselló l'exèrcit reial romangué allotjat al Principat; els soldats, refiats de la seva superioritat numèrica i armada, s'atreïren a molts abusos; La Garriga fou una de les poblacions que més en sofriren.

En un *summari i breu resolució de les informacions que a instància del procurador fiscal del General*¹ se han rebut acerca de les contribucions i nous vectigals² que los cabos, capitans, soldats i altra gent de guerra han imposat als provincials de Catalunya, en los trànsits i allotjaments dels llocs per on han passat i han estat allotjats, i los delictes i excessos que han comesos obstant les generals constitucions³, començant als últims de gener de 1640; de les quals informacions autènticament consta⁴, entre altres coses, el següent:

Que en la vila de La Garriga cometeren semblants fracassos, perquè, per a triar los millors vins fiblaren bótes hi havia en les cases a on se aposentaren, rentant los cavalls ab vi; que hi hagué cases que mataren passades cinquanta gallines; que ab una nit i una matinalda, entre lo menjar i beure, las composicions, robos i lo que malmeteren, donaren dany de més de mil i cinc-centes lliures; i que de una casa a on estaven los ornaments de una iglésia, robaren los candeleros, casulla, camis, estovalles i altres ornaments.

Els qui testificaren foren Antoni Pruna, sa muller, Josep Saborit, Gabriel Gilabert, Baptista Giró, Josep Alòs, Jaume Vidal i sa muller,

1. Sobre la Diputació del General, vegeu el número 165.

2. Tributs, impostos.

3. L'any 1630 una junta de jurisconsults havia declarat, d'acord amb les constitucions, les obligacions que, respecte als allotjaments, tenien els catalans. La junta, formada per grans jurisconsults, com Càncer, Fontanella, Xammar, va dictaminar que estaven obligats a aposentar i allotjar els soldats en llurs cases, però distribuint les posades els regidors de les poblacions; i que aquest allotjament, més sal, vinagre, foc, llit, taula i servei, havien d'ésser donats gratuïtament, conforme a la possibilitat de cadascú; a part d'això, els soldats havien de pagar tot el que despenguessin. Vegeu les anteriors frases en FERRAN SOLDEVILA, *loc. cit.*, II, pàg. 286.

4. Arxiu de la Corona d'Aragó, fons procedents del General, *Dietari del trienni de 1638 a 1641*, part 3.ª, foli 414.

Estàsia Poy, viuda, Antoni Poy, Joana Fillol, Maria Fillol, Joan Montanya i sa muller, Joan Pau Puig, Salvador Puig, Joan Terrers, Francesc Borrell, Caterina Parera, Josep Fillol i sa muller, Magdalena Terrers, Pere Pau Oliveres, Damià Bolvena i Benet Caselles; diu el document que aquests testimonis que testifiquen lo sobre dit són tots naturals o habitants en dita vila de La Garriga.

L'esmentada informació està unida al dietari de la Diputació del General a 4 de juliol de 1640; però abans, amb data del 21 de febrer de 1640, apareix, en termes literalment iguals, en un *sumari fonç donat a Sa Excellència ab embaixada lo dia present feta a dita Sa Excellència*, el comte de Santa Coloma, virrei del Principat⁵. En canvi, en un memorial imprès que l'esmentada Diputació envià al rei Felip IV, el qual està unit en el dia 19 de maig del mateix any 1640 del dit dietari, es diu el següent:

*En Garriga una trppa de soldados que allí se alojó una noche, además de haber sacado del lugar — fuera del gasto suyo y de sus caballos — mil y quinientos escudos, por medio de exquisitas extorsiones, de composiciones violentadas, executaron en su templo las mismas violencias sacrílegas, con la misma impiedad y irreverencia*⁶. També s'esmenta el nom de La Garriga, entre les poblacions afectades pels excessos dels soldats, en altres documents de l'època relatius a la matèria.

263. De la guerra i la fam consegüents

El tumult popular esdevingut a Barcelona el 7 de juny de 1640, diada de Corpus, en ocasió de l'habitual entrada dels segadors, va ésser l'esca que abrandà l'incendi de la guerra civil. Richelieu entrà en tractes amb els revoltats; el rei de França Lluís XIII fou proclamat comte de Barcelona i, mort ell, ho fou Lluís XIV. Seguí la caiguda del comte-duc d'Olivares, però la guerra continuà; i cal recordar que la guerra acostuma a tenir dos terribles aliats: la fam i la pesta.

5. Vegeu el mateix Arxiu i Dietari esmentats en la nota anterior, però en la *part 2.ª*, foli 308 girat.

6. Arxiu i Dietari esmentats, *part 3.ª*, foli 372, full cinquè.

Hi ha proves documentals ¹ de la participació de La Garriga en la lluita: a 18 de juny de 1643 era batlle En Pere Pau Oliveres ²; i en aquest any trobem un rebut de 75 lliures *que rebé Antic Planell, jurat, de Joan Nualart, per pagar los gastos de un batalló*; en 1646, Antic Ros pagà 96 lliures *per una contribució de un batalló i pagues de gener, febrer i març*; en 1649, a 29 de maig, lliuraren 61 lliures i 17 sous *a bon compte per la contribució de la cavalleria del batalló*, i a 8 de juny 61 lliures més i 5 sous per qüestió anàloga; en 1651, el prevere Jaume Blancafort pagà altres 84 lliures i Macià Rosselló de Bellsolà 224 lliures, *totes per lo present terme, per la contribució del batalló*.

El dilluns dia 22 d'agost de l'any 1650, Nosaltres: Jaume Terrés, Tomàs Busquets i Antoni Blancafort, jurats del present any de la universitat de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga; Pau Vinyals, jurat vell; Antoni Casals, Macari Rosselló, Antic Planell, Sebastià Poy, Antoni Poy, Jaume Nualart, Pere Pau Blancafort, Jaume Arenys, Pere Pau Oliveres, Francesc Arenys, Gabriel Fortuny, Pere Surell, Joan Pau Esparagueró, Jaume Morera, Jaume Torra de Plaça y Joan Pau Pla, tots de dita parròquia de La Garriga i del Consell ordinari de la universitat de la mateixa parròquia;

essent convocats i congregats, a so de timbal, prèviament tocat, segons és costum, en la capella de Sant Macari construïda i edificada en el carrer de dita parròquia; amb manament, llicència i presència de l'honorable Batlle, per la Sacra, Catòlica i Règia Majestat, de la dita parròquia i terme; assegurant ésser la major i millor part i més de dues parts dels homes del dit honorable consell ordinari de la mateixa universitat, en força dels privilegis reials concedits a la dita universitat, fent, celebrant i representant; sabent i atenent a:

que la dita universitat fretura de la quantitat de diner infrascrita per a comprar blat per a provisió de la dita universitat i dels singulars de la mateixa; no havent trobat altra manera d'obtenir la dita quantitat, i d'acord amb l'original del llibre de les deliberacions i determinacions del dit honorable consell, crearen a favor d'En Bernat Caselles, de

1. En el Llibre registre de l'Arxiu Municipal de La Garriga.
2. Acte número 679 de l'arxiu de can Terrés.

La Garriga, vint-i-cinc lliures de pensió anual de censal mort ³, per preu de cinc-centes lliures.

Aleshores era batlle de La Garriga Antoni Illa ⁴; el qual continuava essent-ho quan, a 24 de febrer de 1652, encara durant la guerra, s'atorgà un altre censal mort a *Jaume Terrés, Jaume Arenys i Jaume Galceran i Torra, el present any jurats de la universitat de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, de la diòcesi de Barcelona; Antoni Poy de Plaça, jurat vell; Antoni Joan Blancafort, Pau Queralt, Joan Pau Rosselló, Jaume Torra de Plaça, Pau Busquets, Pau Bulbena, Antic Planell, Sebastià Poy, Jaume Nualart, Joan Pau Pla i Jaume Rosselló, del consell*; reunits també a la capella de Sant Macari, en presència del batlle Antoni Illa, s'acordà substituir un anterior debitori de 50 trentins d'or, que Maria Vilaret havia deixat a la universitat de La Garriga, davant del domer Geroni Ferrer; ara es creà un nou censal *a raó de setze lliures lo trentí* ⁵. En el document intervingué Jaume Fillol, hostaler de dita parròquia de La Garriga.

264. La pesta del 1651 i l'acabament de la guerra

A. A 31 de gener de 1651 fou tramesa una carta *als jurats de part dels consellers de Barcelona, en la qual declara alguns malalts trobats en dos cases en lo carrer nou de Barcelona* ¹ i *temerosos del dany que de açò se podien suscitar, suplicaren als jurats encomanar esta necessitat a Nostre Senyor*; però a 12 de febrer el marquès d'Aguilar comunicà *lo estat de bona salut de Barcelona* i que, per tant, *podia est poble tornar lo comerç que havien prohibit*; en canvi a 21 d'abril els consellers de Barcelona altre cop donen *avis de l'augment de les malalties*

3. Fonamentant-se en la duració indefinida dels censals, els notaris varen anomenar-los censals *morts*; alguns, però, substituïren aquesta paraula per la d'*immortals*; vegeu BROCA I AMELL, *Derecho Civil...*, vol. II, Barcelona 1886, pàg. 206.

4. Arxiu Municipal de La Garriga, acte número 24, autoritzat pel notari de Granollers Esteve Vergada; la còpia, però, és del notari Maspons.

5. Acte 48 de l'Arxiu Municipal de La Garriga; amb els mateixos notaris esmentats en la nota 4.

1. Efectivament, la pesta féu estralls terribles a Barcelona i arreu de Catalunya; va fer-hi diverses aparicions; hom calculà en molts mils el nombre dels difunts; vegeu SOLDEVILA, *loc. cit.*, pàg. 329.

de Barcelona, que al ple de la lluna, se aumentaren, avisant vagen ab lo cuidado sia possible per no caure en elles, avisant i assenyalant los puestos en dita ciutat per a què los pobles, ab seguretat, apòrtien los viures i provisions que podran ².

B. Pot ésser interessant de constatar ací que el dilluns dia 20 de desembre de l'any 1651, Macià Rosselló de Bellsolà i Antoni Poy de Plaça, jurats de La Garriga, atenent que Joan Oliver, difunt, pagès de la dita parròquia, ha canviat la vida per la mort, a causa de la malaltia del contagi de la pesta; per la qual cosa, per alimentar a ell i a la seva família i per a pagar les despeses de la seva malaltia de contagi; nosaltres, en el dit nom i en nom de la dita universitat, hem pagat certes quantitats de diners; per a recuperar les quals, a nostra instància, en el dit nom, hem fet pregonar, pels llocs acostumatx de la vila de Granollers, el dijous, nou del mes de novembre pròxim passat, pel corredor públic i jurat de la dita vila, un pregó del tenor següent...

Segueix la crida convocant a qualsevol persona qui pretenga tenir dret algú en les cases, horts i eixides que Joan Oliver i altre posseïen a La Garriga, per tal que compareguen davant los senyors jurats de dita parròquia, a efecte de amostrar lo dret tenen en dites cases, horts i eixides; altrament, aquells passats, los dits senyors jurats los vendran, en lo encant públic, al més donant.

Sabent i atenent que Josep Cavaller, porter reial, de la dita parròquia de La Garriga, de nostre manament, va encantar i subhastar pels llocs acostumatx de la dita parròquia la casa i la eixida infrascrita, durant més de trenta dies...; no hi va haver cap comprador que oferís més que En Salvador Ribas, pagès, de La Garriga, que oferí cent deu lliures.

L'esmentat Josep Cavaller havia anunciat que la finca era en lo capdamunt del carrer de dita parròquia, la qual casa i eixida termena, a solixent, ab lo honor de Macià Rosselló de Bellsolà, pagès de dita parròquia de La Garriga, de pertinenències del qual fonc la dita casa i eixida; a mig dia ab les cases i eixida de Esteve Beranger, treballador, en dita parròquia de La Garriga habitant, de pertinenències de dita

2. Les notes d'aquest paràgraf les hem extret del Llibre registre de l'Arxiu Municipal de La Garriga.

casa i eixida, a ponent ab lo camí real, qui va de la ciutat de Barcelona a la ciutat de Vic, i a tramuntana ab la casa i eixida de Jaume Company.

Pagava cens a can Rosselló de Munt de 24 sous; i la finca pertanyia al dit Oliver per establiment que li havien fet els Rosselló de Munt *de l'espai de terra en lo qual està dita casa i eixida construïdes, ab acte rebut a 13 de març de 1646*; la casa, doncs, s'havia edificat feia pocs anys. En virtut d'aquests antecedents, i per l'acord del consell municipal de 6 de novembre de l'esmentat any de 1651, els jurats vengueren la dita casa a En Salvador Ribas³.

C. Es conserva a l'arxiu municipal *notícia que envià lo marquès de Aguilar, ab un estampat, als jurats, de haver-se'n anat lo senyor Marcín⁴ i deixada la ciutat de Barcelona en ocasió que per mar i terra estava de l'enemic assitiada, i haver-se'n Sa Excellència tornat a França; esperant del present poble se serviria alentar-se en continuar, ab lo fervor que la ocasió demanava, les fineses que en les demés ocasions havien experimentat; la lletra era de 9 d'octubre de 1651.*

Al cap de pocs dies, a 15 d'octubre, els consellers de Barcelona *comunicuen com lo enemic ja dos mesos tenia assitiada la dita ciutat, ab circumvalació de la terra i mar, tenint en ella vaixells i galeres⁵; i, per a debilitar del tot les forces de l'enemic, se ha tingut a bé escriure a totes les ciutats, viles i llocs del present principat que, ab lo major esforç los sia possible, ajúntien la gent podran per dit efecte, ab les provisions i municions necessàries per quinze dies, tenint-les a punt per lo dia se avisarà. L'atac exterior que preveu el text no va produir-se i amb la rendició de Barcelona en 1652 va acabar-se la guerra. Les condicions foren ben favorables a Barcelona i al Principat, però el Rosselló i part de la Cerdanya restaren, des d'aleshores, en poder dels francesos.*

3. Posseïm còpia, en el nostre arxiu, de la dita escriptura; procedeix del fons de can Cors-Pellicer.

4. Joan Gaspar, comte de Marchin, virrei del Principat, era un mariscal partidari del príncep de Condé, i, efectivament, va abandonar Barcelona amb la major part de la cavalleria francesa i alguns peons, a pretext d'una acció de guerra, i va tornar-se'n a França l'octubre de 1651, per anar en ajut de Condé; vegeu SOLDEVILA, *loc. cit.*, pàgs. 329 i 331.

5. Efectivament, més d'un any va durar el setge de Barcelona, no gaire reeixit, amb l'intent d'impedir la introducció de queviures.

265. Altres notícies de la vida garriguenca

A. A 15 de maig de 1639¹ els administradors d'una causa pia del rector de Malla, Gaspar Font, retrovengueren a la priora de les carmelites descalces de Barcelona un censal de dues-centes lliures de capital i deu lliures de pensió anual, pagadores el dia 6 de desembre de cada any, que havia creat *Benet Caselles, pagès, hereu del mas Caselles de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, en nom seu propi i com a síndic i procurador de la universitat i singulars de la dita vila i terme de La Garriga*, a 6 de desembre de 1520.

B. Des de 12 de juliol de 1637 fins a 30 de juny de 1641 trobem notícia, en els arxius garriguencs, de *Pere Antic Torres i Romaní, notari de Granollers, però natural de La Garriga*².

C. De l'any 1657 posseïm una nota curiosíssima; en efecte: hi ha notícies de un bon nombre de rebuts de les quantitats *que pagaren los jurats per una contribució a Don Francisco de Luxan, cavaller de la ordre de Calatrava i cavalleriço del Rei Nostre Senyor*³; però hi ha també notícia d'una carta *que los jurats reberen del sobredit Don Francisco de Luxan, dient-los que ja havia rebut les 112 lliures que se li estaven devent del mes passat; i digué que li matassen un porc ben gran i li fecten les botifarres i llagonissés a costa sua*⁴. És la primera al·lusió a les botifarres de La Garriga.

D. De l'any 1663 és una nota de 12 ducats pagats *per haver hagut de portar 12 carretades de fusta per lo rei*, i una altra de 396 lliures *per donatius de fortificacions*⁵; de 1644 és l'avis *que envià lo veguer de Barcelona, de part de Sa Excellència, al batlle i jurats perquè dins deu dies acudissen a pagar la segona paga del servei que*

1. A. M. de L. G., document número 12 del lligall antic.

2. Arxiu de can Terrés; venda número 1074, de 12 de juliol de 1637; acte 577, de 14 d'agost de 1639; època 109, de 24 de maig de 1640; venda 1071, de 23 de novembre de 1640; venda 1077, de 16 de desembre de 1640; establiments, números 579, 580 i 581, del dia 2 de juny de 1641; establiment, número 584, de 30 de juny del mateix 1641.

3. A. M. de L. G., *Llibre Registre*, any 1657, manuscrit 2.

4. Id. id. id. manuscrit 3.

5. Id. id., 1668, 8 i 5.

*oferiren a Sa Majestat, per ajudar als gastos de les fortificacions de les fronteres i de Puigcerdà*⁶; i consta que, per això, es pagaren 66 lliures en 1664 i altres 66, en 1665 i en 1666; encara continuaren pagant per fortificacions en 1667 i en 1668; de l'any 1669 és una *tatxa feta al poble de La Garriga de 3 lliures anuals per no haver de contribuir al carretejar lo llenyam per la fàbrica de les galeres*⁷.

6. A. M. de L. G. 1664, 1.

7. Id. id., 1669, 8.

Del regnat de Carles II fins a 1680

266. Dels ingressos de la hisenda municipal. — 267. Alguns pagaments de l'erari municipal. — 268. Conflictes amb un familiar de la Inquisició. — 269. De la guerra amb França, de 1673 a 1679. — 270. La primera casa del comú de La Garriga. — 271. El privilegi de 1677, per a poder-se reunir en la casa del comú.

266. Dels ingressos de la hisenda municipal

La hisenda del municipi de La Garriga es nodria principalment de les talles o repartiment de contribucions entre els veïns, i de l'import que s'obtenia dels arrendaments o concessions d'alguns serveis o activitats municipals. Heus ací reunides algunes notes generals relatives als tals ingressos.

A. L'antic *Llibre de talles*¹ porta el següent encapçalament: *Llibre de talles de la present parròquia de La Garriga, feta per los oïdors de comptes Pere Pau Blancafort i Francesc Arenys i Antoni Poy, per manament dels senyors jurats i savi consell de la dita parròquia, los quals jurats són Antic Planell i Jaume Rosselló i Jaume Morera, vui als 11 de gener de l'any 1648.*

Segueixen els noms dels contribuents, classificats segons les quantitats a pagar; a la fi consta que *suma la dita talla 119 lliures, clauari Pau Busquets*. Segueix una altra talla de 118 lliures 8 sous. En ve després una altra feta *als 12 d'abril de l'any 1648*, de 117 lliures 7 sous; una de 124 lliures 13 sous; una altra de les mateixes quantitats, i una

1. Es guarda a l'A. M. de L. G.

de 10 sous menys; la següent torna a portar data: de 24 de febrer de 1649; i van seguint les talles fins a la feta el 2 de maig 1660.

Més avall es troben, però, encara, tres curtes anotacions d'unes petites talles; heus-ne ací una: *Talla feta i ordenada per los senyors jurats i savi consell de La Garriga, essent oïdors de compte Francesc Torra de la Riba i Pau Queralt i Jaume Poy de la Plaça, feta als 6 de març de l'any 1669; i dita talla se és feta per pagar la contribució als soldats que estaven allotjats en dit lloc; i summa 23 lliures 19 sous.*

B. De l'any 1664 és una declaració en la qual declara que los jurats, per poder vendre la carn Pere Vilanova en la carniceria, se regesquen de la tatxa que se féu en lo present any 1664, als 10 de abril... esto és: lo moltó a 3 sous 6 diners, la lliura; la ovella a 2 sous 6 diners, la lliura; i 1 sous 9 diners la lliura del castrat². Al cap de dos anys, en 1666, s'havien apujat els dits preus; com hagués tatxat dita universitat lo preu de les carns, ço és: a 5 sous, 4, la lliura de moltó, a 3 sous, 11, la lliura de la ovella, crestat i tocino, a 2 sous la lliura de cabra; i, per pagar los mals de la present universitat, hagués imposat vuit diners a cada lliura de moltó, set diners a cada lliura de ovella, crestat, tocino i altres, i tres diners per quiscuna lliura de cabra, intimant esto a dit Pere Vilanova, est reusà de tallar les carns a dit preu tatxat en dita deliberació; no obstant, lo present poble ordenà dit preu, rellevant-ne un diner, volent se vengui al preu que la talla la vila de Granollers, inseguí lo que tots anys han acostumat fer, de pendre lo preu medià de les tres viles de Mataró, Granollers i Caldes de Montbui³.

C. Als 24 de juny 1668, en poder de Iacinto Maspons és lo acte de l'arrendament del blat, lliurat a Sebastià Martí, ciutadà de Vic, per preu de 178 lliures; el mateix dia s'atorgà el document de lo arrendament del tabaco i aiguardent, per 42 lliures, pagadores ab terces a-n-el clauari; vui als set de octubre 1668 s'és fet lo acte del trentè del vi, per 296 lliures; vui als 16 de desembre 1668, en poder de Jacinto Maspons, notari, és lo acte de la fleca i taverna i glaç de Esteve Puig, per preu de 117 lliures, pagadores a sant cogesma⁴; lo arren-

2. A. M. de L. G., *Llibre registre*, any 1664, manuscrit 8.

3. Id. id., 1666, 2.

4. Curiosa interpretació de la paraula *cinquagesma*, o diumenge immediat anterior al començament de la Quaresma.

dament del cànem, per preu de 44 lliures ⁵. Després es menciona lo arrendament de la pesca i oli i demás coses pel any 1667 i 1668 per preu 156 lliures ⁶.

Van seguint les notes dels arrendaments dels anys successius; de vegades es precisa que amb l'oli hi va la sal; que amb el blat hi van els demás grans; que la pesca és seca i salada; l'any 1677 surt l'arrendament de les espardenyes i claus, per 8 lliures, 1 sou; més el sisè de la carn puia cent setanta-quatre lliures i nou sous i set diners ⁷. Jacinto Fortuny hostaler comença el dia dels morts lo hostal, en paga trenta dos lliures i mitja; lo acte en poder de Jacinto Maspons, als 22 de desembre 1678 ⁸.

D. Compte del blat que entreguen los senyors jurats de Sant Esteve de La Garriga a Pau Surell i Fillol, clauari de dit lloc, per la discurs de l'any 1678. Primo, a 14 de gener 1678, xeixa, 8 quarteres. Prova de dita xeixa, i la que serà baix, a raó de sis lliures i un sou franc per lo terme, per cortera. Item a 28 de febrer 1678 i finí fins a 9 de maig, xeixa coranta dues corteres ab la damunt dita prova de dalt, 42 quarteres. Primo a 14 de gener 1678, mestall tretze corteres, a raó de cortera cinc lliures tres sous per lo terme franques. I van seguint altres anotacions semblants, i alguna quartera de faves ⁹.

267. Alguns pagaments de l'erari municipal

EN un memorial de les pòlisses se són fetes al clauari Terrés de l'any 1664 consten, entre altres, a Joan Gros, hostaler, per gasto de soldats 3 lliures 4 sous; item dit dia a dit Gros per soldats, 5 lliures 10 sous; item dit dia a Josep Arenys, per soldats, 16 sous; item a 16 de novembre pagues al senyor batlle per acompanyar la moneda i sol-

5. A. M. de L. G., *Llibre llarg*, full B. El que, per relació amb el nom d'altres antics llibres de l'Arxiu Municipal, varem batejar amb el nom de *Llibre llarg*, conté els comptes des de l'any 1673 fins a finals de segle.

6. Id. id., D.

7. Id. id., 9.

8. Id. id., 62 gir.

9. Id. id., 93 gir.

*dots, 4 lliures 10 sous. Pau Surell i Cassart té rebut per lo lloguer de la casa, que lo terme li té llogada, 2 lliures, 17 sous 11 diners*¹.

De l'any 1666 són les pòlisses a Joan Brunet, nunci, als 31 de maig, 10 sous²; item als 6 de juny 1666, dos lliures 8 sous, per dietes, més dotze sous, per treure lo procès d'En Vilanova, 3 lliures³.

De l'any 1672 hi ha una anotació de plats i estovalles per lo senyor tinent; n'hi ha una altra de tovallons i tovalloles i estovalles, plats i plates; i encara una altra del senyor tinent, sis lliures, del que se li ha promès per son servei; del mes de maig n'hi ha una altra per ferratge prengué al senyor tinent; van seguint les pòlisses del tinent durant el juny i tots els altres mesos següents fins que als 31 de desembre se ha feta pòlissa al senyor tinent, per lo compliment de tot lo mes de desembre i de tot lo any de 1672, 12 lliures.

Del mateix any hi ha pòlisses per los gastos dels bagatges quan anaren a Gurb, dos lliures; pel que se pagà quan pujà lo mestre de camp general, 3 lliures, 16 sous, 8 diners; per lo adobar lo matalàs; al nunci per cridar lo trentè del vi lo passat any; a 19 de novembre per un trànsit i dos bagatges anant i tornant; a 17 de desembre a Josep Arenys per set bagatges i gasto a l'hostal; a 30 de desembre a Pau Pons, nunci, per lo lloguer de la casa.

Al primer de gener 1673 se ha feta pòlissa al clauari Fortuny, pagues a mossèn Jacinto Maspons, notari, per tot lo any passat, 8 lliures; item dit dia se ha feta pòlissa a mossèn Joaquim Parra, apotecari, per lo treball de assentar lo trentè del vi 2 lliures i una altra pòlissa absolutament anàloga,⁴.

Del 26 de juliol de 1674 és una concòrdia feta i firmada per los tudors i curadors de les persones i béns dels pubills i hereus de Isidro Terrés, quondam, pagès de la parròquia de La Garriga, de una; i los jurats i consell de dita parròquia de La Garriga, de part altra; ab la qual dits jurats se han encarregat a pagar a dits tudors i curadors quinze dobles de or de pensió de censal, lo dia de sant Joan de juny⁵.

1. A. M. de L. G., Llibre llarg, full 102 gir.

2. Id. id., 102.

3. Id. id., 101 gir.

4. Id. id., 95 gir., 96 i 96 gir.

5. Id. Plec de documents antics, núm. 40.

En les pòlisses de l'any 1675 se'n troba una, a Josep Mandri *servaller per los pesos ha presos lo senyor batlle per lo terme, de 14 sous; altra de Pau Pons, nunci de dit terme, de preu de cinc lliures* ⁶.

A 2 de maig de 1677 es féu pòlissa al nuncio del nostre lloc per anar a Mataró i a Caldes per los preus de la carn; a 10 de agost se ha feta pòlissa pagues a Feliu Baucells, nuncio, per la mitja anyada de servir lo terme, 7 lliures, comença lo dia de sant Marc proppassat; a 19 de setembre a Josep Arenys per un refresc donà, 15 sous ⁷. Hi ha esment de 16 sous pagats a Angela Rafart, viuda, per lo aparellar lo sopar de la insaculació ⁸.

De l'any 1679 és una pòlissa de Josep Puig, sastre, per dos anades a Barcelona i per posar la passera ⁹; als 6 de novembre de 1680 per una sort de fusta i frontises i anella per un armari de la casa del terme, de dues lliures, tretze sous ¹⁰.

268. Conflictes amb un familiar de la Inquisició

JA és sabut ¹ que els de Blancafort del Molí eren familiars del Tribunal de la Inquisició; aquesta funció de vigilar semblava que conferia especials excepcions; això provocà alguns conflictes amb els jurats de La Garriga; ho palesen a bastament els dos fets següents:

A. El dia 20 d'agost de l'any 1671 *com se aportàs lita i causa en lo tribunal i audiència civil de la Sancta Inquisició del present Principat de Catalunya; per i entre la universitat i singulars persones de la parròquia i terme de sant Esteve de La Garriga, de una part agent; i Pau Joan Blancafort del Molí, pagès, de la mateixa parròquia, de part altra; perquè En Blancafort, a 12 d'abril de 1651, havia promès a dita universitat, eo per ella a son clauari, donar i pagar les talles i demés càrrecs que los singulars de la dita dita universitat de La*

6. A. M. de L. G., Llibre llarg, full 6.

7. Id. id., 10.

8. Id. id., 12.

9. Id. id., 69.

10. Id. id., 70 gir.

1. Vegeu el número 239.

Garriga paguen, amb tal que el nom d'En Blancafort fos inclòs en les bosses del consell de la universitat.

En Blancafort allegava que ell havia estat exclòs de les dites bosses *per ser ell familiar del Sant Ofici* o Inquisició; a la qual cosa la universitat responia que allò era per culpa d'En Blancafort, *per haver deixada sa pàtria i haver-se'n anat a la obediència del rei de França*²; i sobre aquestes qüestions la Inquisició havia dictat sentència a 22 de juliol de 1671 fent complir el que s'havia pactat en 1651.

I com los plets sien de si odiosos i apòrtien gran gasto per cascuna de les parts, per ço los honorables Isidro Terrés, Francesc Terrés i Jaume Poy, lo corrent any jurats, previ acord del consell, de 19 d'agost de 1671, d'una part; i d'altra part Jaume Blancafort, procurador del seu pare Pau Joan Blancafort, *ab intervenció de algunes honrades persones, lo bé, pau i quietut de dites parts zelants, són vingudes a la transacció de renunciar al plet, complir els pactes de 1651, i En Blancafort pagaria, a plaços, 180 lliures, per nou anyades atraçades dels trentèns que dita universitat ha imposat*³.

B. Al cap de temps, a 11 de gener de 1672, els honorables Francesc Torra de la Riba, Antic Joan Blancafort de Plaça i Esteve Parera de Pimar, en l'any present i corrent, jurats feren aixecar acta notarial perquè constés que *inseguint lo orde del noble Don Joan de Marimon, regint la Real Cancelleria, vui... havem allotjat en dita parròquia i terme de La Garriga dos companyies de soldats de infanteria del tercio del compte Frexisianor, que van de guarnició en la plaça de la vila de Puigcerdà; que en dites dos companyies hi havia vuitanta places; i vist que eren tant soldats, aleshores, tant lo senyor balle i nosaltres jurats, com també Bernat Oliveró, altre familiar del sanct Ofici, habitant en dita parròquia, que's aquí present, nos ne havem aportats soldats i ne tenim tots de present allotjats en cases nostres; i havent feta bolleta el dit Blancafort, familiar predit de la Inquisició, per un alferes, anomenat Don Alonso de Quiroga, i un soldat criat seu, no'ls ha volgut, dit Blancafort, tenir-los ni allotjar-los en sa casa*⁴.

2. Ja són sabudes les freqüents qüestions guerreres amb França durant el segle XVII. Cabalment pel maig de l'any 1668 es firmà la pau d'Aquisgran, que posà fi a l'anomenada guerra de devolució, promoguda per Lluís XIV; aquesta fou la primera de les guerres amb França del regnat de Carles II.

3. A. M. de L. G. Lligall dels antics documents, núm. 44.

4. Id. id. 41.

C. Del mateix any 1672 és una carta vinguda de Don Jeroni de Magarola, jutge i fiscal del real consell de Barcelona, dient als jurats que Pere Pau Blancafort li havia dit no podia exercir algun ofici d'esta vila per causa de sa poca salut, continuant emperò a pagar los mals i càrrecs del terme com los demés; i també en tenir allotjament. Del mateix any és una carta de Pau Joan Blancafort suplicant als jurats li accéptien la dita renunciació de dits oficis ⁵.

269. De la guerra amb França de 1673 a 1679

EL 17 de setembre de 1665 havia començat el regnat de Carles II; l'infeliç sobirà presidí durant trenta-cinc anys l'accentuació de la decadència de la monarquia espanyola; a l'interior cap regent ni cap ministre no sabé suplir la ineptitud del pobre rei; de cara a l'exterior cal subratllar ací que en el seu regnat hi hagué disset anys de guerres; tres d'elles foren contra França; la primera, fou la que terminà amb la pau d'Aquisgran l'any 1668; la segona va començar pel setembre de l'any 1673 ¹.

Heus ací uns reflexos d'aquesta darrera guerra en l'Arxiu municipal, principiant per una breu memòria dels bagatges són anats, començant al 10 de setembre 1673; segueixen després altres notes, com les següents: *Compte de les pòlisses se han fetes al clauari Nualart lo any 1674: Primo per dotze bagatges anaren a Centelles, 1 lliura 4 sous; item a 12 de gener, altra pòlissa a Josep Cùberta per 20 lliures; altra pòlissa per al capità teníem allotjat al 15 de gener, altra 41 lliures 2 sous* ²; ... *item a 22 de abril, altra per los soldats per 44 lliures 10 sous; item a 25 de abril altra per lo sargento, per 11 lliures; item altra al senyor balle per quant anà per los bagatges, per 13 lliures 6 sous* ³. Pel mes de maig l'exèrcit d'Espanya travessà la frontera i començà d'ocupar alguns pobles del Rosselló.

5. A. M. de L. G. *Llibre registre*, any 1672, papers manuscrits, números 2 i 3.

1. Vegeu SOLDEVILA, *Hist. de Cat.*, II, pàgs. 243 i segs.; AGUADO BLEYE, *Hist. de España*, II, pàgs. 193 i segs.

2. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, fulls 99 i 2 gir.

3. Id. id. 3.

De l'any 1675 és un manament fet per Sa Excelència perquè se enviàs una persona en Barcelona luego, ab lo socorro de un mes per lo sargento i tres soldats que féu est poble, per fer lo dipòsit; són comp-tes i recibos dels diners que's treien de la caixa i se donaven als sol-dats per entrades i socorros i per fer-los adobar les espases i demés que se oferia gastar per dits soldats ⁴. Hi ha també una pòlissa feta al sargento mayor Pere Guancer de preu de vuit dobles ⁵. Recordem que pel maig de 1675 foren els francesos els que travessaren el Pirineu i envaïren Catalunya.

Lo concert del senyor alferes comença a córrer als 13 de gener de 1676, i per ell i tres places se li dona 16 sous cada dia; més als 21 de febrer de dit any se relleva una plaça de la qual se li dona 2 sous cada dia; més per lo soldat que és pres, se li dona 22 lliures cada mes; més lo primer dia de abril arriba un soldat ab cavall i se li relle-varà 3 lliures per mesada; més als 8 de abril relleva un cavall i fa lo compliment de les 3 lliures per mesada de las dos lliures del pres; mes als 21 de abril arrivaren dos soldats i se rellevarà cada dia 4 sous; ... al senyor alferes tenien ajustat lo compte per tot lo temps que ha estat actí, per ell i les places i li tenim donades 12 lliures, 18 sous, 4 diners ⁶.

Després del primer d'abril de 1676 es pagaren a Jaume Oliveres, per lo gasto dels bagatges a la tornada de Sant Julià de les Olles, 3 lliures, 7 sous; a Josep Arenys, per lo gasto que li feren uns soldats, 14 sous ⁷; per un soldat, algunes gallines, cansalada, palla, oli, can-deïes; per lo transi del comissari general, 2 lliures 10 sous; per civada per lo comissari general, 15 lliures, 16 sous, 4 diners ⁸. Esmentem ara que pel maig de 1676 la vila de Figueres va caure en poder dels fran-cesos.

De l'any 1677 és una pòlissa de 5 sous 2 diners per una mesura de oli per los soldats; a 12 d'abril a Pau Noguera per quatre dietes, 2 per lo portar los diners del batalló, 2 per a portar la terna del balle, 4 lliu-res, 16 sous ⁹; a 26 de juliol, de quatre sous per soldats ¹⁰. Tenim no-

4. A. M. de L. G. Llibre Registre, any 1675.

5. Id. Llibre llarg, full 6.

6. Id. id. id.

7. Id. id. 7 gir.

8. Id. id. 8.

9. Id. id. 9 gr.

10. Id. id. 10.

tícia d'una pòlissa d'Angela Puigferrer per gallines i per lo senyor comissari general; altra per civada; a Francesc Mallol per dos barralons de vi prengueren per un tercio de soldats; a Benet Claus per oli se li prengué per lo senyor comissari general; per carn d'ovella i moltó, pa blanc i moreno, pesca; a Pau Surell per gallines de Rosanes, escaroles i ous, per lo comissari generall quan estigué en est lloc.

Per un bagatge a Olesa; per lo lloguer d'un matxo dos dies; a Francesc Mallol per tants ne gastà quan tingué lo senyor capità que anà a Olesa; per bagatge; per la saladura se prengué per lo senyor capità; al dit Blancafort per pa, vi i espècies, quant estigué lo senyor capità en sa casa; hi ha altres anotacions de semblant tarannà. A 20 de desembre es féu pòlissa al senyor balle, per lo aparell del dinar i vi i una sàrria perdé cont lo senyor mestre de camp generall passà, 1 lliura 8 sous ¹¹; hi ha pòlisses de gallines i polles; a Pere Vilanova per un moltó es prengué quan passà lo senyor mestre de camp generall, 4 lliures 10 sous; n'hi ha d'altres per civada, faves i palla.

Pel mes de maig de 1678 la vila de Puigcerdà caigué en poder dels francesos; aquesta vila i les altres poblacions de la Catalunya estricta, però no les del Rosselló, foren retornades a la corona d'Espanya, per la pau de Nimega, firmada pel gener de 1679. De totes maneres, com és natural, durant l'any 1679 es van trobant anotacions de despeses de caràcter militar.

Així, de l'any 1679 són unes pòlisses per lo tinent, de tres dobles; a Pau Noguera del Bosc per lo gasto li féu lo senyor tinent en sa casa; Maria Poy, viuda, per tenir lo senyor tinent en sa casa, a quatre sous per cada dia; al senyor tinent Bernardo, per lo compliment de mes de gener, de dos lliures, nou sous; al senyor tinent, de preu sis lliures i sis sous, a bon compte del mes de febrer; a Jacinto Fortuny de quinze sous, per haver donat a menjar a soldats, ab tres partits, per ordre dels senyors jurats; per pa de munició ¹².

11. A. M. de L. G. 11 gr. Cont equival a quan.

12. Id. id. 69 i 69 gir.

270. La primera casa del comú de La Garriga

Hguenc tot seguit hi hagué de realitzar, igual que en una altra que vila o comunal de La Garriga i a les obres que el municipi garri-guenc tot seguit hi hagué de realitzar, igual que en una altra que tenia arrendada; deixem al marge ¹ la història anterior de la dita casa de la vila.

A 10 de setembre de 1676 ², En Francesc Blancafort del Molí, per a retornar el dot de la seva primera muller i per a quitar tres censals morts constituïts a favor del rector de La Garriga, l'un de 40 lliures, creat del rector Pere Boix a 18 de juliol de 1674, l'altre de 40 lliures creat pel mateix rector a 17 de gener de 1670, i l'altre de 55 lliures, creat també pel doctor Boix a 18 de febrer de 1675, vengué als *honora-bles Jaume Oliveres, Pau Torró i Josep Fortuny i Busquets pagesos, i actualment jurats de la universitat de la parròquia i terme de La Gar-riga, comprant en nom i per compte de la mateixa universitat, en vigor de la delegació feta per l'honorable consell ordinari de la mateixa par-ròquia de La Garriga*, el dia 15 d'abril de 1676, *totes aquelles cases amb dos portals obrint en la via pública o carrer, l'un "de pedra picada i la linda de sobre de fusta" i l'altre "de obra cuita ab un badiu", i la terra on són, situades en el lloc que s'en diu "a ses figueres"; i limita-*

1. A 17 de març de 1580, Jaume Vila-rubia, ferrer de La Garriga, i Joana, la seva muller, vengueren a carta de gràcia a Susanna, muller de Pere Vinyals, i per tant reservant-se aquells el dret de lluir i quitar, aquelles ca-ses, que després descriurem, que *tenien, de llevant a ponent, una llargada de deu canes de Barcelona, a raó de vuit pams per cada cana*, i, de sud a nord, una amplada de sis canes i tres pams.

A 18 de novembre de 1595, Francesc Vila-rubia, hereu del dit Jaume Vila-rubia, amb consentiment del batlle de La Garriga, Pere Camps, vengué a Jaume Puig, ferrer de La Garriga, l'esmentat dret de lluir i quitar; i a 23 de novembre del mateix any, l'esmentada Susanna retrovengué el seu domini a carta de gràcia, també al ferrer Jaume Puig; així, reunits ambdós drets, restà ple pro-pietari de les dites cases.

A 15 d'abril de 1631, Sebastià Puig, també ferrer de La Garriga, i hereu de l'esmentat Jaume Puig, vengué a l'honorable Pere Pau Blancafort, pagès, les cases de referència; les quals després, per títol d'herència, passaren al seu fill Francesc Blancafort del Molí.

Vegeu la cota que donem en la nota següent.

2. A. M. de L. G. Carpetà *Títulos de bienes comunales*, 4, plec 1 dels documents que conté.

ven a orient... amb el celler d'En Burc, a migjorn amb les cases del dit Burc, a occident amb la via i camí públic de La Garriga, i al nord amb la via i camí públic que va des de La Garriga a Samalús i a altres parts; pagaven un cens de 34 sous als successors d'Antoni Rosselló de Bellsolà; el preu de la venda va ésser de 583 lliures; el notari autoritzant fou Jacint Maspons, de Granollers; la vídua tenutària de can Rosselló de Munt posà la firma corresponent.

Pels límits transcrits es veu ben clar que la primera casa del terme de La Garriga feia cantonada entre els actuals carrers dels Banys i de Samalús, precisament allà on ara hi ha Can Busquets.

Probablement en relació amb la casa del terme són les pòlisses de l'any 1676 a Francesc Blancafort, per la casa, 3 lliures; una altra del mateix any per compte de la casa que quaranta tres lliures; n'hi ha dues més de 20 i 27 lliures, però no s'indica el concepte; a Casa-rubies de Tona, per compte de la casa, 75 lliures; item a l'apotecari, per les medicines del cavall, 1 lliura; item a Joan Pau Torró, per lo gasto de veriguar los cellers, 3 lliures 5 sous.

A Gabriel Fortuny, per lo arrendament de la casa, 7 lliures; a Jaume Garriga, per calç, sis corteres, 1 lliura 16 sous; a Joan Caraminet per les llosses dels mestres de casa, 8 sous; a Josep Fortuny, per quatre jornals del matxo, 1 lliura 17 sous; a Jaume Oliveres, per lo que ha pagat del guix, 5 lliures 14 sous, 9; a Joan Pau Torró, per jornals del matxo, 3 lliures 4 sous; per compte de Jaume Oliveres, 78 lliures 8 sous; a Pau Queralt, per calç, bigues i jornals, 6 lliures 13 sous; a Llogari Saver, per posts, 2 lliures 10 sous.

A Pau Bolvena, per deu corteres calç, 3 lliures; a Esteve Areny, per vuit corteres de calç, 2 lliures; a Jaume Morera, per lo fer de regonèixer lo cellers, 1 lliura; a Benet Claus, per oli de vetllar los mestres i untar les molles, dues mesures, 9 sous, 4 diners; a Bernat Pla, per un barraló de vi i dotze maitadelles de vi, 1 lliura 2 sous; a Puigsiulens, de traginar sorra i pedra, 2 lliures 3 sous; a Pau Fiol, per lo traginar del guix, 1 lliura 19 sous, 6 diners; a mestre Ramisa, per lo adobar la casa, 22 lliures 16 sous; a Isidro Moret, fuster, per lo que ha treballat a la casa, 12 lliures; a Isidro Moret, per lo mateix, 1 lliura.

A Gregori Pallac, per claus i aiguacuit, 1 lliura 6 sous; a Joan Caraminent, per un jornal del matxo, 9 sous, 7 diners; a Esteve Fran-

càs, per carbó, 7 sous; a Jaume Oliveres, per lo que ha pagat de guix, 5 lliures 14 sous, 9 diners; a Jaume Oliveres, per dues posts i trecentes setanta i cinc rejoles, 4 lliures 1 sou; a Jaume Oliveres, per una dieta en anar a Barcelona per lo terme, 1 lliura 4 sous ³.

Semblen de l'any 1677 la pòlissa de 3 lliures 6 sous pagat als mestres de cases per lo acabar les finestres; la d'una lliura al jurat Bolvena, per calç; a 12 de febrer se ha feta pòlissa al clauari Casals pagà a Jaume Garriga per tres anyades de censos de la casa del terme, 5 lliures 2 sous; a 3 de març a mestre Pere i mestre Ramon, mestres de cases, per una paga de fer la casa de Francesc Blancafort, 50 lliures; a mestre Giralt, serrador, per una paga per la fusta ha de fer per la casa de Francesc Blancafort, 22 lliures; a 21 de març al curadors dels pubills de Joan Tena, serrador, per varamenta per les finestres de la casa del terme, 2 lliures, 6 sous; a 3 d'abril, a Pere Vilanova per lo lluisme de la casa del terme, 50 lliures; a 18 d'abril, als mestres de cases, per la segona paga, 16 lliures, 14 sous, 3 diners ⁴; encara hi ha altres pòlisses als mestres de cases; a 12 de desembre pagues a mestre Ramon, per adobar los golfos de la casa del terme ⁵.

En fi hi ha notícia d'altres pòlisses, per fusta; per 50 corteres calç, 500 maons, 50 teules, 500 caïrons, tot suma 22 lliures; per un miller de rajoles, 4 lliures; a Moret, fuster, per lo que havia treballat; als mestres d'obres; al fuster de La Amella, per tants jornals havia treballat en la casa del terme...; al guixer per una cortera de guix per posar los golfos de la casa del terme ⁶.

271. El privilegi de 1677, per a poder-se reunir en la casa del comú.

HEUS ací el darrer dels privilegis concedit expresament a La Garriga; el traduïm lliurement del text llatí en què està redactat; comença així: *Nòs, Carles, per la gràcia de Déu, rei de Castella, Aragó, etc. i comte de Barcelona, etc.*; es refereix a l'infortunat rei

3. A. M. de L. G. Llibre llarg, full 8.

4. Id. id. 9.

5. Id. id. 10.

6. Id. id. 11.

Carles II d'Espanya ¹; en realitat, però, el veritable atorgant del document està identificat, a continuació, de la següent manera:

Nòs, Alexandre Farnesio, príncep de Parma, de la insigne ordre del toisó d'or, lloctinent i capità general en el present principat de Catalunya i en els comtats del Rosselló i la Cerdanya i capità general del reial exèrcit del mateix principat ².

Com que per part vostra, els dilectes i fidels dels reis, els jurats, veïns i habitants del lloc de La Garriga de la diòcesi de Barcelona, ens fou exposat que la dita universitat, en vigor dels reials privilegis a ella concedits pels excellentíssims senyors lloctinents generals predecessors nostres ³, *té facultat i concessió de congregar el consell dels singulars de la mateixa universitat, quan convé per als negocis llurs; i de fer i extreure jurats per al dit lloc de La Garriga, cada any, el primer dia de l'any; i que totes aquestes coses fossin fetes en lloc públic;*

Y com que aleshores la universitat del dit lloc de La Garriga no tenia una casa comunal per a reunir-s'hi el consell dels singulars, solia la dita universitat tenir el consell i fer les altres funcions, extraccions o creacions de jurats i altres negocis similars per al govern i règim de la mateixa universitat, en un camp ras, sota d'una olivera;

i l'experiència demostrà que això és en greu perjudici de la dita universitat i dels singulars, tant en temps de pluja i d'altres inclemències dels temps, com també perquè els consells de la dita universitat de La Garriga no es poden celebrar amb aquell silenci necessari, que convé en benefici llur.

Y com que per evitar les dites incomoditats i danys, els jurats i singulars del dit lloc de La Garriga compraren una casa i la feren casa comunal i pública del dit terme ⁴; *per això ens suplicaren humilment*

1. És de notar que ací es menciona especialment el títol de comte de Barcelona per a subratllar la sobirania del rei Carles sobre La Garriga.

2. Cal advertir de bell antuvi que aquest Alexandre Farnesio no és pas el cèlebre personatge homònim que es distingí en temps de l'emperador Carles I; ambdós pertanyien a la mateixa família italiana que senyorejava en el ducat de Parma; ara parlem d'un Farnesio que havia estat nomenat virrei de Catalunya a 25 de juliol de 1676; la seva activitat més destacada fou la d'adreçar-se a l'Empordà per a defensar-lo de les invasions de les tropes franceses; el seu virregnat terminà el 25 de maig de l'any 1677; ignorem els motius de la destitució.

3. Vegeu el número 177 i següents

4. Vegeu el número 270.

els dits jurats i singulars del lloc de La Garriga, que ens dignéssim concedir llicència i facultat de reunir el consell de la dita universitat i fer extraccions o eleccions de jurats i per tractar dels altres negocis necessaris al recte govern de la mateixa universitat, en la dita casa pública i comunal de la dita universitat.

Per això, nos, volent-nos portar graciosament i desitjant el major benefici, utilitat i comoditat a la dita universitat del lloc de La Garriga i dels seus singulars, a tenor de la present, de nostra certa ciència, deliberadament i consulta, i per la règia autoritat que tenim, concedim i donem a vosaltres els jurats i universitat del dit lloc de La Garriga, presents i futurs, lliure llicència i plena facultat que pogueu i lliurement us sigui lícit de reunir i tenir els consells dels singulars de la mateixa universitat, i fer extraccions o eleccions dels jurats i tractar dels altres negocis necessaris i oportuns per al règim i govern i per al major benefici llur, en la dita casa, comprada per vosaltres al dit efecte que des d'aleshores fos casa pública i comunal de la dita universitat; la qual casa des d'ara la posem i constituïm sota l'especial protecció i salvaguarda reial.

Per la qual cosa manem als reverends, admirables, nobles i magnífics consellers; als dilectes i fideïls reials canceller, regents la cancelleria i tresoreria; als doctors de la reial audiència, al vice-governador general, al mestre racional, al batlle general; als veguers, batlles, sots-veguers, sots-batlles, agutzils i als macers i porters i a tots i cada un dels altres oficials i súbdits reials, en el dit principat de Catalunya i en els seus comtats, constituïts o per constituir, sots incorriment en la indignació i en la ira reial i en pena de mil florins d'or d'Aragó, aplicadors a l'erari reial, que de totes passades, aquesta gràcia i concessió i totes i cada una de les coses que hi són contingudes, les mantinguïn fermament i les observin i les facin mantenir i observar inviolablement per tothom; i que no sigui intentat res en contrari per cap raó o causa, si, ultra incórrer en la ira i la indignació reial, desitgen evitar l'esmentada pena.

En testimoni de la qual cosa hem manat de fer la present, comunicada amb el reial segell comú penjant ⁵. Dada a Barcelona, el dia vintè del mes d'abril de l'any, de la Nativitat del Senyor, mil sis-cents se-

5. En el pergamí original hi ha encara la cinta dels colors reials, però hi manca el corresponent segell que la cinta sostenia.

tanta-set, i dels regnats del rei el tretzè. Alexandro Farnece; segueix la rúbrica i les altres signatures acostumades ⁶.

Tenim nota a l'Arxiu municipal ⁷ dient: *és lo compte del que importà lo privilegi de llicència concedit al present terme, eo los gastos causats en ell, per poder congregar consell en una casa que compraren; i que importaren 21 lliures 13 sous; a 2 de maig del mateix 1677 es féu una pòlissa a Baleta Cassart, vídua, pel que havia pagat a Baltasar Oriol, notari, per los gastos del privilegi de la casa del terme* ⁸.

6. Arxiu Municipal de La Garriga, pergami núm. 1. Hi ha la nota, corresponent a l'Arxiu de la Corona d'Aragó: *in diversorum locumtenentiae XIII fol. XVII*.

7. *Llibre registre*, any 1677, núm. 1.

8. A. M. de La G. *Llibre llarg*, full 10.

Es va construir la vila de La Garriga

272. Construcció de les cases «del carrer». — 273. Vicissituds d'unes finques «del carrer». — 274. Velles pedres del «carrer gran» — 275. Els altres antics carrers de la vila. — 276. Cases de fora vila edificades tocant al camí de Barcelona a Vic. — 277. Les altres velles cases del terme. — 278. Llista de totes les cases de La Garriga en 1650.

272. Construcció de les cases «del carrer»

DURANT els segles XVI i XVII, principalment, s'anaren construir cases tocant a l'antic camí de Barcelona a Vic, des de l'antiga plaça, avui placeta de Santa Elisabet, en direcció a Vic. Aquestes cases prengueren espontàniament una línia quelcom sinuosa, seguint la traça al vell camí; elles constituïren *el carrer* de La Garriga, i, com en altres poblacions, a còpia d'anys, han esdevingut el *carrer gran* o artèria fonamental del nucli urbà garriguenc. La construcció de les dites cases ve palesada d'una banda pels documents dels arxius, d'altra banda per les pedres que llueixen en les portes i finestres.

Heus ací, ara, a l'atzar, una sèrie d'aquelles notícies documentals. És evident que unes referències anàlogues podrien trobar-se per a cada una de les antigues cases dels carrers dels Banys, del Centre i de Calàbria, denominacions oficials actuals de tres trossos distints del mateix *carrer gran*.

Així, per exemple, tenim notícia ¹ d'un *establiment fet i firmat al 20 d'agost de 1562, per Antic Bellsoley, àlias Caselles, ballester de la*

1. Pergamí número 129 de l'arxiu de can Dachs.

parròquia de Sant Esteve de La Garriga, a favor de Grau Torron, sastre de La Garriga, de una peceta de terra, de 2 cortans de sembradura, situada en lo terme de La Garriga, en lo lloc dit lo Carrer de La Garriga, en la plaça del mateix poble, és a dir, en l'actual placeta de Santa Elisabet; i afronta dita pessa de terra, a solixent ab honrs de Esteve Cassart de La Garriga, a migdia ab una casa que lo hereu del mas Vilanova allí posseeix, i part ab les cases de Marquesa Mateua, muller vostra, a ponent ab lo dit camí real i plaça de La Garriga, i a tramuntana ab lo hostal, nomenat lo hostal d'En Centelles, i part ab honor de l'establient.

De manera semblant ², ens ha arribat esment d'un acte de censal de preu 100 lliures i pensió 5 lliures tots anys pagadora als 2 Octubre, venut i creat al 2 Octubre de l'any 1578, per Jaume Vinça, hpostaler de La Garriga, i Eleanor, sa muller, a favor de Joan Nualart, hereu i possessor del mas Nualart de la parròquia de La Garriga, ab especial obligació de dos pessos o patis de terra contiguos, a saber lo un de amplària, de migdia a tramuntana, 27 palms, a la cana de Barcelona, i de llargària, de solixent a ponent, 18 canes barceloneses, situat en la parròquia de La Garriga, al costat del camí real que va de Vic a Barcelona, junt amb les cases en aquell construïdes; i se termina, a solixent, ab lo dit camí real, que va de Vic a Barcelona, a migdia i ponent ab honor de Pere Camps, sastre de La Garriga, i a tramuntana, ab honor de Pere Puig, sastre...; l'altra peça de terra contigua tenia d'amplària, de migdia a tramuntana, 23 palms, i de llargària, de solixent a ponent, 18 canes barceloneses, junt amb les cases en aquella construïdes, situat al costat del predit camí real, i termina... a tramuntana ab lo primer pati sobredit.

Per altra part ³ hem hagut coneixement d'un establiment fet per Pere Camps, senyor útil i propietari de la heretat i mas Camps de dita parròquia, a favor de Miquel Noguera, pagès de dita parròquia, de tot aquell pati o troç de terra, de amplària, desde migdia a tramuntana, de quaranta sis palms de cana, de Barcelona, entre parets i tot, i de llargària, de llevant a ponent, de divuit canes de Barcelona... situada al costat del camí real que va de Vic a Barcelona; amb el pacte que dit

2. Pergamí número 128 del mateix arxiu de can Dachs.

3. Acte número 20 de l'arxiu de can Noguera.

Noguera, dins un any propvinent... hagués de fer casa o cases en dit pati de terra fins a ser cobertes de teulada, així i de tal manera que s'hi pogués fer foc i habitar. L'acte s'atorgà a 28 de juny de 1576. Al cap d'uns anys, a 6 de setembre de 1607, la casa que vui és en dit pati fonc empenyada per los tudors i curadors dels pubills, fills i hereus, de Sebastià Noguera, per a pagar alguns dèbits, a Jaume Vilafreser, pagès d'esta parròquia, per preu de cent lliures. I després, una filla hereua del dit Vilafreser, "quondam", casada amb Pere Morera, pagès i hostaler d'esta parròquia, veneren també a carta de gràcia la mateixa casa i pati a Jaume Oliveró, pagès d'esta parròquia, per lo mateix preu de cent lliures, a 27 d'agost de 1621. Però en 1632 la casa fou restituïda als pupils de Sebastià Noguera ⁴.

Hi ha també ⁵ un esment especial d'una venda perpètua feta per lo Noble Don Antoni Gallart i de Calders, en Barcelona populat, i Lloctinent del batlle general i procurador dels feus reals, a favor de Francesc Noguera, pagès i hereu del present Mas Noguera, comprant, com a més donant en lo encant, de tota aquella casa, amb un portal obrint i amb un pati o eixida, situada en dita parròquia de La Garriga... que afronta, a solixent, amb la casa i hort de J. Pellicer... a migdia amb la casa i terres de Antoni Camarans... a ponent amb la casa i terra de I. Busquets, mitjançant lo camí públic... la qual casa i pati o eixida era de Joan Rius, francès, pagès de dita parròquia de La Garriga, abintestat defunt, el qual els havia comprat. Els béns vacants foren adquirits abintestat pel fisc, i després alienats, a 6 de febrer de 1647.

A 18 de novembre de 1626 s'atorgà lo acte de la venda de la casa i ferreria del capdamunt del Carrer de La Garriga, que se deia la Ferreria d'En Morera, i lo mateix dia se féu lo acte com me donaren possessió i me feren dita venda Pau Marí, de Llerona, i Angela Marí, hereva de dita casa i ferreria, a mi, Antoni Blancafort del Molí ⁶.

4. Acte número 23 de l'esmentat arxiu de can Noguera

5. En el número 50 de l'arxiu de can Noguera.

6. Arxiu de can Dachs, en llibre vell, full 84 girat.

273. Vicissituds d'unes finques «del carrer»

UNES notes de la *Rúbrica* de l'arxiu de can Terrés¹ ens permeten de confegir la història d'unes peces de terra de La Garriga; història que resulta ésser solament un exemple que podria també repetir-se, *mutatis mutandis*, per a moltes de les cases de la població.

Consta que a La Garriga hi havia un tros de terra, que a llevant confinava amb el camí reial i a ponent amb el rec Monar; aquesta peça de terra havia estat d'Antic Rosselló de Bellsolà, o Rosselló de Munt, pagès, el qual l'havia establert a Damià Bulbena, a cens de 5 lliures i 10 sous, a pagar el dia 15 d'agost, restant, però, *en senyoria i franc alou* del mateix Rosselló.

Temps a venir, pel mes d'abril de l'any 1649, Pau Bulbena, pagès, emfiteuta d'aquella finca, n'establí diferents trossos, tots ells fent façana a orient amb lo camí real que's va de Vic a Barcelona i a ponent amb el rec moliner, amb obligació de pagar a 15 d'agost censos al dit Bulbena; restant, però, En Bulbena obligat a pagar l'esmentat cens inicial a En Rosselló. Els actes s'atorgaren davant de *Pere Colomer, Notari de la Vila de Granollers*; l'un a favor d'*Agustí Arenes, ferrer, de la parròquia de Sant Joan de Sanata i ara habitant en la parròquia de La Garriga*, a cens de 32 sous, *en nuda percepció, però ab empara de 5 sous*; l'altra peça de terra fou establerta a favor de *Joan Duran, mestre de cases, habitant en la parròquia de La Garriga*, a cens de 36 sous, també en nua percepció; aquest cós confinava a tramuntana amb el tros de l'Arenes, i a migdia ab lo camí que's va a la *Iglésia parroquial de La Garriga*; de manera anàloga fou establerta a *Antoni Mas, treballador, habitant en dita parròquia, tot aquell tros de terra per a fer cases*, a cens de 32 sous; encara, finalment, establí a *Pere Domènec, treballador, de la Parròquia de La Garriga, tot aquell tros de terra de sembradura un cortà de forment*, a cens de 24 sous en nuda percepció. Llevat de la darrera peça, totes les altres tenien de *amplària 28 palms a la cana de Barcelona*.

Als 5 de març de l'any del Senyor 1677, Pau Bulbena, pagès, de la Parròquia de La Garriga i sa muller Agnès, vengueren a carta de

1. Números 80, 81, 82, 83 i 84.

gràcia, als curadors dels fills d'Isidre Terrés, els expressats censos; és a dir, primerament, aquells que li pagava en *Bernat Arenes*, ferrer, pel tros de terra en que és la casa edificada anomenada d'En Arenes, i per l'altre troç de terra del dit *Bernat Arenes*, com a succeint a *Joan Duran*, "quondam", mestre de cases; i, els *Bulbena*, vengueren també aquells dos censos que li pagava *Esteve Francàs*, ferrer, de la parròquia de *La Garriga*, posseint dos trossos de terra que foren de *Pere Domènec* i *Antoni Mas*, treballadors de dita Parròquia.

I heus ací que s'atorgaren capítols matrimonials, al 24 de febrer de l'any del Senyor 1771, entre parts de *Isidro Bacs*, de la Parròquia de *Sant Genís de La Ametlla*, de una part, ab *Catarina Arenes*, de la Parròquia de *Sant Esteve de La Garriga*; el qual *Isidro Bacs*, per causa de núpcies, ha entrat a la casa que fou de *Agustí Arenes*, ferrer, obligat a pagar el cens de 32 sous.

En canvi, a 24 de desembre de 1779 s'atorgà venda perpètua, i per execució de Cort, per rebellia de *Francisco Francàs*, pagès i ferrer, de la parròquia de *La Garriga*, a favor del Magnífic *Francesc de Rosselló* i *Caselles*, domiciliat en dita parròquia, de una casa composta de dos cossos que dit *Francesc Francàs* tenia i posseïa en lo carrer del lloc i parròquia de *La Garriga*, i termena a solixent ab lo carrer, a migdia ab la casa de *Isidro Bacs* i *Arenes*, a ponent, part ab los hereus de *Francisco Montpart*, i part ab la acèquia del Molí, i, a tramuntana, ab la casa i eixida de *Joan Vorgunyés*, teixidor de lli.

Finalment, a 18 de desembre de 1782, s'atorgà la venda de un dels cossos, feta per dit *Francesc de Rosselló* i *Caselles*, a favor de *Pere Fàuria*, per preu de 110 lliures; es tractava d'aquell cos que en 1649 havia estat establert a *Pere Domènec*.

274. Velles pedres del «carrer gran»

CAL ara veure palesada l'antiga època de la construcció d'algunes cases del carrer gran, en la pedra picada que encara apareix en els muntants, en els llindars o en el ampits de les obertures de llurs façanes.

Tenen antics marcs de pedra, més o menys senzills, en algun dels seus finestrals les següents cases del carrer: la casa número 30 del

carrer dels Banys, coneguda per can Pere Fuster o can Dulcet, en posseeix dues ¹ i, en la principal, hi ha la inscripció JOAN SALAMÓ 1660; fins fa molt poc temps en tenia la casa número 24, can Tarra-des; en posseeixen, encara, les cases número 20, can Pòlit; número 17, can Torrents; número 15, can Marc; número 8, antiga casa d'En Cinto baster. A can Fàuria, número 7 del mateix carrer, hi ha dos finestrals, emmarcats en pedra, a la façana principal i a la llinda d'un portal hi ha un relleu amb l'anagrama de Jesús i la data de l'any 1511; a l'interior, com una servitud sobre la casa veïna, hi ha un finestral en la llinda del qual es llegeix: † JESUS MARIA JOSEPH - PAU FARIA 1707.

Can Gesa, número 5 del dit carrer, conserva els senyals de tres antigues finestres a la façana principal i altres dues en el pati interior, les quals estan presidides per una inscripció que diu: *A 10 de abril*, però no esmenta l'any. En la façana de la nova casa Tricaté, número 3 del carrer dels Banys, hi ha un relleu en pedra, representant eines de ferrer, amb la inscripció 1572. A la casa número 2 del mateix carrer, sobre les dovelles mutilades de la seva façana hi ha un escut, amb l'anagrama de Jesús, dues flors i un altre relleu; té dos finestrals amb marc de pedra; és notable la proporció de línies de la més petita.

En el tros del carrer gran, conegut avui oficialment amb el nom de carrer del Centre, ultra la gran façana de can Dachs ² i de casa la Vila ³, cal esmentar altres antigues construccions: la casa número 3, can Serra, que presenta en la seva façana principal una finestra amb la inscripció MIQUEL SERRATACÓ 1711, dues altres finestres amb marcs de pedra picada i una gran porta amb dovelles; mirant a ponent, en la seva façana posterior hi ha una interessant finestra conopial, flanquejada per dues testes; posseïa també un antic test amb un relleu representant una testa masculina, que ha estat posat a La Doma en 1952.

Hi ha antigues mostres de pedra picada a la finestra i al portal de la casa número 4, que confina amb can Dachs; a les finestres de can Màrius, número 9; a ca l'Oliveres, número 11; n'hi havia a la finestra i al portal de can Cruells, número 13. A ca l'Aymerich, número 17, del mateix carrer del Centre, hi ha una gran portalada, amb les dovelles

1. A la mateixa façana hi ha una portalada i un gran finestral, amb marcs de pedra, però de construcció moderna.

2. Vegeu els números 242 i 243, que parlen de can Dachs.

3. Vegeu la història d'aquesta casa als números 527 i 528.

mutilades ; en la central hi ha una espècie d'escut en relleu, amb una T massissa ; completen la façana una correcta finestra rectangular i els esgrafiats de les parets.

Les cases números 25 i 27 del mateix carrer del Centre — si bé avui donen directament a la plaça — sembla que formaren en conjunt una sola casa amb una façana esplèndidament distribuïda ; una gran portalada amb dovelles, que avui serveix d'entrada a la farmàcia ; al primer pis, entre dues finestres rectangulars, un elegant finestral de grans dimensions ; al segon pis hi ha tres altres finestres rectangulars ; actualment aquesta façana es presenta molt modificada. A l'estanc de la plaça, en la casa que corresponia al número 37 del carrer del Centre, hi ha una bonica finestra rectangular, i a la llinda del portal diu que es llegia la següent inscripció: SI EN TA CASA HI HA BONANÇA — NO HI SERÀ SI FAS FIANÇA, 1783 (?). A can Sans, casa número 3 de la plaça, la qual fa cantonada amb el carrer del Centre, té marc de pedra picada al portal i a la finestra de la façana principal. Hem vist, encara, vells finestrals de pedra a les cases números 41 i 47 del mateix carrer del Centre.

En el tros del carrer gran, conegut oficialment per carrer de Calàbria, ultra les interessants cases d'En Giralt Cerdà ⁴ i d'En Ramon Alsius ⁵, ambdues del segle XVII, cal esmentar que posseeixen algun marc de pedra en llurs finestrals les cases número 10, antigament anomenada can Fàuria ⁶ ; número 19, abans dita can Parra, i can Torra, avui can Salvador ; en tenia la casa número 34, antiga casa Maurí ; en té la casa següent, número 36, can Tordera, i la barberia installada al número 52.

De l'aspecte extern més freqüent d'aquestes cases pot dir-se ⁷ que mostraven el seu parentiu amb les cases de pagès en la blancor de la façana i en la petitesa de llurs finestres ; aquesta semblança els venia del fet que, tant les unes com les altres, havien de defensar-se de l'esclat i de la xardor del sol mediterrani mitjançant l'emblanquina-

4. Vegeu el número 310.

5. Vegeu el número 310.

6. Hi hagué un temps que algunes processons tenien per límits extrems aquesta casa i la de can Fàuria del carrer dels Banys i per això és deia que anaven de Fàuria a Fàuria.

7. Amb PAU VILA, en *Resum de Geografia de Catalunya* II, aspecte humà, pàg. 60, Barcelona 1929.

III. 1. Can Queralt, la masia construïda arran del vell camí. — 2. L'an-
tiga carretera, flanquejada pel rec Monar, condueix al carrer de Querol [276]

Faint, illegible text at the bottom of the page, possibly a caption or a page number, appearing as a single line of very light blue ink.

ment dels murs i la reducció de les finestres; la petitesa d'aquestes protegeix també l'interior dels freds d'hivern. La façana acostumava a estar coronada per un bonic ràfec.

Les del carrer del Centre acostumaven tenir planta baixa i dos pisos superposats; les dels carrers dels Banys i de Calàbria, no tan centríques, solien ésser més humils, solament amb planta baixa i un pis. És freqüent l'ús de les voltes per a sostenir els pisos. Estaven cobertes amb teulada, no amb terrat.

275. Els altres antics carrers de la vila

LA mateixa idea i els mateixos fets que provocaren la construcció de les primeres cases del carrer de La Garriga varen conduir a edificar cases semblants en altres camins importants que, des del camí reial, conduïen a Samalús i a Cardedeu. Heus ací, doncs, l'origen dels vells carrers de Samalús i de Cardedeu.

A. — El camí de Samalús arrencava de la cantonada de l'actual casa Dachs, pujava cap a llevant i, passant prop de can Poy, conduïa a la veïna població. Palesen l'antiga existència del carrer de Samalús la inscripció *Pera Massachs 1668*, que es llegeix a la llinda de la casa número 1 del mateix carrer; i les curioses inscripcions de la façana de can Bulbena. La llinda del finestral principal d'aquesta casa llueix la següent sàvia inscripció: AB OMNIBVS MALIS ERVAT NOS DEVS DEIPARA MARIA ET S. ANTONIVS 1698¹; sobre la llinda del portal trobem una inscripció en llengua castellana, que diu: † AVE MARIA SIN PECADO CONCEBIDA 1700².

B. — De l'encreuament de l'actual torrent de la Cova amb el camí reial de Barcelona a Vic arrencava el camí que conduïa a Cardedeu; immediatament feia i fa un revolt i segueix una direcció nord a sud; passava al peu d'un marge, que limitava el camí per la banda de

1. És a dir: *De tots els mals ens lliuri Déu, Maria Mare de Déu i Sant Antoni.*

2. És una mostra del fervor marià que vibrava arreu d'Espanya en defensa de la Concepció Immaculada de la Mare de Déu; fins als nostres dies ha arribat la salutació: *Ave Maria*, en entrar en una casa, si bé a La Garriga, almenys, es pronuncia contreta als fonemes: *A Maria*.

llevant³; a la mà de ponent del dit camí va edificar-se un rengle de cases, que varen anomenar-se aviat amb el nom de *les cases del carrer de Cardedeu*.

Sabem, per exemple, que a 30 d'abril de 1724, Jaume Fàuria concedí el domini útil d'un solar a Pau Vidrier, mestre de cases; el solar estava situat en el lloc antigament anomenat *camp de les Nogueres*; era un cós de terra per a fer-hi una casa, de trenta pams de cana de Barcelona, d'ample, «prenent de la confrontació de migdia a tramuntana», i d'amplada «prenent la tinguda lo que diu la infra peça de terra...; ab pacte que vós, dit Pau Vidrier, dins dotze anys, comptadors del dia present en avant, hajau de haver fet casa per habitar-hi...»; la casa fou una de les antigues cases del carrer de Cardedeu⁴.

Aquest vell camí de Cardedeu, continuava cap al torrent, creuava el camí de Samalús, passava per l'actual barriada del Castell, on van construir-se algunes velles cases i seguia en direcció sud-est cap a Malhivern; avui encara se'l troba utilitzat a partir de la via del ferro-carril; el torrent de Malhivern el creua per sota d'un petit pont.

C. — Al Figueras va construir-s'hi aviat un carrer que en deien el *carrer nou*; així, tenim notícia que, a 4 de setembre de l'any 1614, va atorgar-se un acte relatiu a una peça de terra que confinava a ponent ab honor de Joan Poy, del carrer Nou⁵.

D. — En direcció contrària al carrer de Samalús, arrencava també davant la cantonada de can Dachs el vell camí de sagraments⁶ que conduïa cap a l'antiga església parroquial de La Doma; però aquest

3. Aquest marge provocà una curiosa particularitat d'unes cases fondes al modern carrer de Cardedeu, en aixecar-se el nivell de l'antic carrer.

4. A 20 de juny de 1863 va adquirir-la el nostre besavi Francisco Coll; aleshores era la casa número 10; avui és la casa número 17; les notes documentals consten a l'arxiu de casa nostra.

5. Número 50, de la *Rúbrica* de l'arxiu de can Terrés.

6. És camí públic, segons el dret català, el que condueix a un cementiri, església, capella o lloc sagrat; també es considera públic per a tots els que han d'anar a la casa on acaba, mentre sia habitable, el camí que s'utilitza per a portar els auxilis espirituals a les cases i per treure'n els morts; per això s'anomenen correntment amb el nom de *camins de sagraments*; en algunes comarques són coneguts amb el nom de *camí de vius i de morts*; vegeu BORRELL, *Dret Civil vigent a Catalunya*, volum II, pàg. 180, Barcelona 1923; vegeu PELLA I FORGUES, *Código Civil de Cataluña*, vol. II, pàg. 222, Barcelona 1917.

camí no fou tan afortunat i no ha assolit de congriar algún rengle d'edificis al seu voltant fins als nostres dies.

E. — Tampoc no va reeixir a constituir un carrer, fins més tard, l'antic torrent de les Toies o de la Cínia, que estroncava i estronca, encara, la continuïtat de les cases del carrer gran; la part de cases del costat de llevant vulgarment són anomenades les cases de *sota el campanar*, un dels llocs més freds de La Garriga.

276. Cases de fora vila edificades tocant al camí de Barcelona a Vic

PERÒ no solament s'edificaren, tocant a l'antic camí de Barcelona a Vic, les cases que constituïren *el carrer* de La Garriga per antonomàsia, sinó que també es construïren esporàdicament moltes altres cases prop del mateix camí.

A. — Al cap de poc tros d'haver entrat al terme de La Garriga, per la banda de migjorn, va construir-se arran del mateix camí una petita masia, coneguda avui per can Grau, que abans s'anomenava can Parera de la Pinyonera, per referir-la al torrent de la Pinyonera, que circula allà prop, i per distingir aquesta casa de la d'En Parera de Pimar ¹.

B. — Anys a venir, al capdamunt del *carrer*, va edificar-se un rengle de cases, que s'anomenen les casses del carrer del Negociant; recorda encara la seva situació a l'exterior del poble una rajola de València existent a la façana de la casa número 11, que diu *Caserío de las afueras*.

C. — Un xic més amunt, també prop del camí, va edificar-se la masia de can Queralt, que llueix a la seva façana una bonica finestra el·líptica amb guardapols; la finestra presenta esculturades, com de consuetud, nombroses testes infantils i dues d'adults, una d'elles femenina i l'altra amb barba; sota la dita finestra s'obre un gran arc; aquesta part de la façana termina parcialment amb un terrat cobert. La masia de Can Queralt, amb la seva forma irregular, té i conserva, encara, un acusat caràcter.

1. Vegeu el número 249.

D. — Més amunt, encara, també arran del camí, va edificar-se la casa que avui és coneguda per can Jacob; a la façana llueix la següent inscripció: *Jaume Vilardebò M 1754*.

E. — No gaire més enllà, cap al nord, comencen les cases del carrer de Querol que emmarquen típicament el vell camí; en el segle XVII aquest carrer s'anomenava *carrer dels còdols*; hi ha nombroses finestres amb marcs de pedra picada, una d'elles treballada amb una molt bella perfecció, en relleu; en la primera casa, pujant a mà esquerra, en un finestral es llegeix la següent inscripció: ANY 1766. En una finestra de can Pi es llegeix ANY 1515.

F. — Finalment, arran mateix de la divisòria del terme de La Garriga amb el del Figueró, encara va edificar-se un altre rengle de cases prop del vell camí²; constitueixen la barriada de Gallicant. En una d'elles, sobre una porta lateral es llegeix la data de 1618; en una altra, sobre la porta principal, i dins d'una el·lipse amb una creu, sembla llegir-se IHS - CANAL - 1686; finalment, en una altra casa es llegeix, a la finestra, la data de 1709; en la llinda de la porta principal, dins d'un cercle, hi ha esculpits un cor, una petxina i la data de 1722, i a sota la següent inscripció FETA PER MARIA VALLS VIVDA.

Es curiós observar que la manera de construir algunes de les cases de Gallicant és ben diferent de les que hem anat trobant arran del camí; la proximitat de les pedreres féu que la barriada de Gallicant presentés un aspecte més propi dels edificis de muntanya, amb un parentiu immediat amb les pròximes cases del Figueró. Cabalment la veu popular creu que la meitat del carrer de Gallicant pertany al terme del Figueró i que solament l'altra meitat, o sigui les cases de la banda de migjorn, pertanyen a La Garriga; però aquesta veu es errònia, car tot el carrer sempre ha format part de la parròquia i del terme municipal de La Garriga.

El folklore fa derivar el nom de Gallicant de la següent manera: diu que, donant un cop de cap a una de les grosses pedres d'aquell paratge, se senten cantar els galls de les cases del poble de La Garriga.

2. Vegeu el número 285.

277. Les altres velles cases del terme

LES cases números 27 i 29 de l'actual carrer de Llerona formaven una sola casa; hi ha dues finestres rectangulars amb marc de pedra picada. A l'antiga casa anomenada can Queló¹, avui inclosa dintre l'escorxadador municipal, pot veure's una llinda de fusta, sostinguda per dues carteles d'estil gòtic, i una petita finestra de pedra picada, presidida per una creu.

La masia de can Boget, construïda arran de La Doma, presenta en la seva finestra principal una creu, les paraules AVE MARIA i una data que no hem pogut desxifrar; en el celler, i en el marc d'una poderosa premsa per a extreure el vi, es llegeix la inscripció 18+04.

La masia de can Borrell presenta la següent inscripció: ANTONI BURRELL 30 GR. IHS 1669. A la vella masia de can Sunyer, que es troba enclotada en la vall dels Tremolencs, no hi hem trobat cap inscripció, ni cap relleu en pedra; tampoc n'hem trobat cap en el típic Molí de ca l'Oliveres, que fou edificat tocant a la riera, a l'obaga de Montcau, prop del límit nord-oest del terme de La Garriga.

A l'altre extrem del terme, prop del límit sud del terme garri-guenc, en el pla de Rosanes, s'aixequen dues petites masies: Can Rocaries i can Pla de Rosanes; ni en l'una ni en l'altra no hem trobat cap inscripció, ni cap pedra digna d'esment ací. Ens asseguren que no es conserva cap document del possible antic arxiu de can Pla².

Finalment cal fer esment ací de dues importants masies que, encara que actualment no pertanyen ni al terme municipal ni al terme parroquial de La Garriga, hi varen estar incloses durant molts anys; ens referim a can Guilla i can Gorcs, que avui formen part de la par-ròquia de Llerona i del municipi de Les Franqueses del Vallès.

La masia de can Guilla presenta una interessantíssima façana barroca; una finestra lateral, de pedra picada, porta la data de 1674; hi ha un portal lateral amb dovelles i una gran portalada principal,

1. Vegeu el número 529.

2. La casa i terres avui són patrimoni de can Santadigna de Llerona.

també amb dovelles; per tota la façana principal hi havia uns bonics esgrafiats, segons les mostres que en resten; llueix aquesta façana un magnífic escut nobiliari, en relleu en pedra; són de remarcar les canals barroques i el perfil superior barroc de l'esmentada façana. A uns tres-cents metres cap a llevant encara s'aixeca l'antiga capella de la casa. No lluny d'aquesta, cap a llevant, passa l'actual línia divisòria del terme de La Garriga.

A ponent de can Guilla s'aixeca la vella masia de can Gorcs; a la llinda de la porta hi ha la data de 1684; el rellotge de sol esmenta l'any 1771; hi ha una finestra conopial i un altre finestral, únic autèntic de la seva espècie conservat en el que fou terme de La Garriga; es tracta d'un dels típics finestrals catalans que estan partits per un sòcol, columneta i capitell en pedra, que aguanten els superiors arcs lobulats. A la façana de can Gorcs hi ha altres finestrals amb marcs de pedra picada.

Molt a prop de can Gorcs s'aixeca l'actual can Periques, que llueix en la seva façana un finestral d'estil gòtic i una finestra, amb marc de pedra picada, presidit per l'anagrama de Jesús.

278. Llista de totes les cases de La Garriga en 1650

SEGONS el darrer fogatge, fet l'any 1553, a La Garriga hi havia 50 focs, a part dels tres focs eclesiàstics; segons el presumpte maridatge de 1617 solament hi hauria dos focs de més a La Garriga,¹; aquesta sola comparació ja revela l'ocultació de focs, almenys en el maridatge de 1617, amb mires a burlar el fisc. En aquesta ocultació tots els garriguencs pogueren estar-hi d'acord. En canvi, quan es tractà de repartir entre els garriguencs l'import total de les càrregues municipals, no és d'esperar que n'exclouessin cap. Per això cal considerar com a exactes les talles fetes a mitjans del segle XVII. De totes maneres és evident que des de 1553 a 1650 la creixença de La Garriga degué ésser extraordinària.

En la talla feta i ordenada per los senyors jurats i savi consell de La Garriga, essent oïdors Pau Busquets, Jaume Rosselló i Esteve

1. Vegeu-lo al número 191.

Pi, vui a 4 de juliol 1650², estan classificades les cases en categories segons llur importància econòmica ; heus-ne ací el contingut :

En el primer grup, hi havia les cases que els tocà pagar cinc lliures cada una :

1 Pau Busquets.	3 Terrés.
2 Blancafort del Molí.	4 Rosselló de Vall.

A la segona categoria hi havia les que pagaren quatre lliures :

5 Bernat Caselles.	8 Illa.
6 Mallol.	9 Nualart.
7 Noguera.	

Pagaren dues lliures les cases de la terça categoria :

10 Vilanova.	15 Rosselló de Munt.
11 Oliveres.	16 Lladó.
12 Patau.	17 Esparagaró.
13 Oliveró.	18 Planell.
14 Torra de la Riba.	19 Torra de Plaça.

Havien de pagar una lliura i deu sous les del quart grup :

20 Francesc Fortuny.	27 la torra de Rosanes, el masover.
21 Mas.	28 Gabriel Fortuny.
22 Tomàs Busquets.	29 Rocabaiera.
23 Corts i Pellicer.	30 Parera de Pimar.
24 Jaume Morera.	31 Poy del Bosc.
25 Pere Surell.	32 Cassart.
26 Antoni Casals.	33 Pla de Rosanes.

Correspongueren una lliura i dos sous als del grup cinquè :

34 Pere Burc.	37 Pere Pau Blancafort.
35 Jaume Fillol.	38 Sebastià Poy.
36 Poy de Plaça.	

2. A. M. de L. G. Llibre de talles.

Solament una lliura pagaren els de la sisena categoria :

39	<i>Vilaret.</i>	43	<i>Canal de Gallicant.</i>
40	<i>Blancafort de Plaça.</i>	44	<i>Bolvena.</i>
41	<i>Esperança Rossa.</i>	45	<i>Ros de Plaça.</i>
42	<i>Pau Cassart.</i>		

Els de la setena pagaren una lliura i quatre sous :

46	<i>Joan Pau Pla.</i>	54	<i>Jaume Rosselló.</i>
47	<i>Torró.</i>	55	<i>Vinyals.</i>
48	<i>Sumet.</i>	56	<i>Ribes dels Còdols.</i>
49	<i>Antoni Pruna.</i>	57	<i>Esteve Puig.</i>
50	<i>Esteve Pi.</i>	58	<i>Pere Parera.</i>
51	<i>Francesc Arenys.</i>	59	<i>Jaumira.</i>
52	<i>Roig dels Còdols.</i>	60	<i>Caramineig.</i>
53	<i>Francesc Costa.</i>		

Als de la vuitena categoria corresponien vuit sous :

61	<i>Tristany Senac.</i>	69	<i>Jaume Guilla.</i>
62	<i>Sebastià Oliveres.</i>	70	<i>Pere Masacs.</i>
63	<i>Barona.</i>	71	<i>Agustí Vidal.</i>
64	<i>Ullar</i>	72	<i>Miquela.</i>
65	<i>Puig de Gallicant.</i>	73	<i>Fàuria.</i>
66	<i>Antoni Noguera.</i>	74	<i>Corona.</i>
67	<i>Pere Carbonell.</i>	75	<i>Boget de la Iglésia.</i>
68	<i>Jaume Arenys.</i>	76	<i>Pla de Plaça.</i>

Als classificats en novè grup correspongueren sis sous :

77	<i>Pere Poy.</i>	85	<i>Gabriel Vinyoles.</i>
78	<i>Josep Aldès.</i>	86	<i>Josep Sabater.</i>
79	<i>Montcau.</i>	87	<i>Gabriel Poy.</i>
80	<i>Pau Romani.</i>	88	<i>Salvi Gili.</i>
81	<i>Josep Garriga.</i>	89	<i>Antoni Joan Huguet.</i>
82	<i>Joan Dalmau.</i>	90	<i>Eulària Vargas.</i>
83	<i>Antoja.</i>	91	<i>Huguet Comes.</i>
84	<i>Na*Pla.</i>	92	<i>Joan Boter.</i>

Segueixen els que pagarien quatre sous, que formen el grup desè:

93	<i>Francesc Terrés.</i>	102	<i>Miquel Pruna.</i>
94	<i>Casa d'En Balins.</i>	103	<i>Puigfarrera.</i>
95	<i>Pere Pujol.</i>	104	<i>Joan Salamó.</i>
96	<i>Esteve Salamó.</i>	105	<i>Arnau Sernac.</i>
97	<i>Francesc Vidal.</i>	106	<i>Cortada.</i>
98	<i>Felip Barrera.</i>	107	<i>Na Blasi.</i>
99	<i>Bertran Carreres.</i>	108	<i>Caussó.</i>
100	<i>Bellsoley.</i>	109	<i>Joan Romaní.</i>
101	<i>Joan Rossell.</i>		

En l'onzena categoria trobem els que pagaven tres sous ; ço és :

110	<i>Coromines.</i>	123	<i>Pere Domènec.</i>
111	<i>Mundi.</i>	124	<i>Joan Noguera.</i>
112	<i>Pere Sala.</i>	125	<i>Na Castellar.</i>
113	<i>Joan Roger.</i>	126	<i>Antoni Mas.</i>
114	<i>Pau Costa.</i>	127	<i>Pere Boget.</i>
115	<i>Giralt Círet.</i>	128	<i>Jaume Joan, matalasser.</i>
116	<i>Joan Maurí.</i>	129	<i>Casa d'En Camarans.</i>
117	<i>Esteve Boget.</i>	130	<i>Joan Boter, menor.</i>
118	<i>Agustí Arenes.</i>	131	<i>Pau Trull.</i>
119	<i>Antoni Espinassa.</i>	132	<i>Josep Masvidal.</i>
120	<i>Joan Pellicer.</i>	133	<i>Giralt Vermell.</i>
121	<i>Joan Mataló.</i>	134	<i>Pau Fetget.</i>
122	<i>Jaume Riquer.</i>		

Finalment, tan sols pagarien 2 sous els següents :

135	<i>Esteve Terrés.</i>	146	<i>Pau Gotanegra.</i>
136	<i>Joan Castras.</i>	147	<i>Joan Tatareus.</i>
137	<i>Na Giró.</i>	148	<i>Duran.</i>
138	<i>Fermí Ferrers.</i>	149	<i>Jaume Vinyoles.</i>
139	<i>Coloma Parra.</i>	150	<i>Andreu Serra.</i>
140	<i>Na Rosselló.</i>	151	<i>Jaume Vinyoles.</i>
141	<i>Na Pagès.</i>	152	<i>Jaume Carner.</i>
142	<i>Anna Parra.</i>	153	<i>Joan Guitó.</i>
143	<i>Joan Serra.</i>	154	<i>Maria Costa.</i>
144	<i>Glaudis.</i>	155	<i>Gaspar.</i>
145	<i>Berenger.</i>	156	<i>Sunyera.</i>

Al cap de deu anys, a 2 de maig de 1660, la talla que es féu³ va ésser molt semblant a la que hem transcrit; un centenar de noms concorden completament, però varia bastant llur col·locació; són molts els que passen d'una categoria a l'altra; en total el nombre de cases disminueix de més d'una desena; hi ha noms que desapareixen i altres que presenten novetat; heus-los-ací: *Queralt, Pau Fillol, Miquel Casals, Pere Fortuny, la casa d'En Malies, Vinyals, Pere Ribes, Guillem Canal, Josep Felip, Jaume Joan Torrents, Pere Pau Antic, Antoni Canal, Giralt Gadal, Mas Garrofa, Guindola, Josep Puig sastre, Na Vila, lo Molí de N'Oliveres, Josep Canal, la Vidriera, la Pinyonera, Pau Gurguí, Batista Bou, Arnau Prat, Joan Nualart, Gaspar Taldoreig, Joan Torra, Antoni de Om, Andreu Punsic, Arnau bracer, Miquel Subirà*. Des de *Na Vila*, tots els noms nous són de la darrera categoria. Noteu que algun dels noms nous pot ésser d'algun fadrister de les velles cases de La Garriga.

3. A. M. de L. G. *Llibre de talles*.

SEGONA PART

Comença l'edat d'or de la parròquia

- I. - La parròquia durant el primer quart del segle XVII.
- II. - De la parròquia cap a mitjans del segle XVII.
- III. - A les ordres de grans eclesiàstics.
- IV. - Del «Llibre de confraries i administracions» de 1665 a 1699.
- V. - La primera embranzida en la construcció de la nova església parroquial, de 1685 a 1693.

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...
...the ... of ...

I - The ... of ...
...the ... of ...

II - The ... of ...
...the ... of ...

III - The ... of ...
...the ... of ...

IV - The ... of ...
...the ... of ...

V - The ... of ...
...the ... of ...

C A P Í T O L P R I M E R

La parròquia durant el primer quart del segle XVII

279. De la visita pastoral de l'any 1600. — 280. Dels cinc altars de la parroquial. — 281. Completant la llista dels objectes del culte. — 282. De les visites dels anys 1604 i 1606. — 283. Decrets del bisbe Rafael Rovirola. — 284. Miscel·lània parroquial. — 285. Reunions sota l'olivera del consell, per als «ous de Nostra Senyora».

279. De la visita pastoral de l'any 1600

El dimarts dia 3 d'octubre de l'any 1600 visità personalment la parròquia de La Garriga el bisbe Alfons Coloma¹. Aleshores hi havia de domer major o rector el reverend Jaume Pellicer² i de domer menor Montserrat Bou³ ambós residents; de vicaris hi havia els reverends Pere Periques i Joan Pau Gual. Del pobre mossèn Periques consta que *no fou trobat hàbil ni idoni per exercir la cura d'ànimes i per això li fou revocada la llicència pel senyor bisbe*. En canvi l'acta de visita diu que *Sa Senyoria Reverendíssima va demanar públicament si alguns dels parroquians tenia alguna queixa contra els*

1. Alfons Coloma era fill dels comtes d'Elna; terminà les greus dissensions que temps ha hi havia entre els bisbes de Barcelona i el seu capítol; promogué la canonització de Sant Oleguer i de Sant Ramon de Penyafort; morí en odor de santedat a la diòcesi de Cartagena, on havia estat traslladat; governà la diòcesi barcelonina des de 1599 a 1603; vegeu el *Boletín Oficial del Obispado de Barcelona*, juny de 1943.

2. Sobre la família i els béns de mossèn Jaume Pellicer vegeu el número 246 i els altres números pròxims a ell. L'acte 871 de l'arxiu de can Terrés, a 14 de setembre de 1605 menciona el dit rector. En el nostre arxiu particular poseïm unes notes manuscrites, procedents de l'arxiu de can Pellicer-Cors

domers, i ningú respongué i tots callaren. Diu també que el senyor bisbe manà al rector de dita isglésia que d'esta hora en avant, sots pena de deu sous per cada volta que deixarà de fer, tots los diumenges, après de vespres, faça senyal ab una campana i convoque lo poble a la isglésia i ensenye allí la doctrina cristiana, segons està manat en les constitucions de nostre sínodo diocesano.

Es ben de notar com cada vegada va creixent la importància donada a la parròquia, i com, per altra part, van perdent interès les antigues capelles del terme. En la visita que estem explicant no es parla per res de la capella de Sant Joan de Rosanes; la de Sant Gervasi solament es menciona; de les altres dues es diu que els beneficiats no compareguren i que llurs rendes foren sagretades; el beneficiat de Santa Maria del Camí continuava essent Pere Bou ⁴.

Quant als parroquians, consten les següents notes interessants: *Sa Senyoria Reverendíssima administrà el sagrament de la confirmació a molts de dita parròquia, en una gran multitud que no eren confirmats... Foren interrogats els domers si tots els parroquians s'havien confessat el present any i van dir que sí, per gracia de Déu; i si hi havien vicis públics en la present parròquia, i digueren que no, que ells sabessin; de les quals coses varen ésser interrogats els obrers, els quals donaren una resposta semblant. Concordant amb tot això consta que fou visitat un gran llibre, en el qual s'inscriuen els noms dels difunts, dels batejats, dels esposats, dels confessats i dels confirmats.*

Heus ací qüestió de comptes: *Manam a Joan Mas que dins vuit dies pròxims, sots pena de excomunió vaia ... a donar compte, a nostre Auditor de la Taula dels testaments, de la causa pia de Gabriel Puig* ⁵.

de La Gatruga, acreditatives que el reverend Pellicer va pagar la contribució dita de l'escusado des de 1598 a 1606, i l'anomenat subsidi de la quarta des de l'any 1600 al 1607. L'escusado era un tribut concedit al rei del papa Pius V, per a prosseguir la guerra contra el turc, consistent en els delmes i drets d'una casa i heretat de cada parròquia del regne; vegeu SOLDEVILA, *Hist. de Cat.*, II, pàg. 239.

3. Ja era domer menor quan la visita de l'any 1595. Vegeu el número 151. A l'arxiu de can Terrés l'hem trobat mencionat a 8 d'octubre de 1601, essent vicari Pere Isern.

4. Vegeu les visites des de l'any 1562, números 145 i següents.

5. En virtut de la Concòrdia celebrada entre el rei Jaume II i el bisbe Ponç, de Barcelona, encara avui, en determinades circumstàncies pot intervenir, conèixer, decidir i executar el referent als llegats piadosos, el jutge eclesiàstic. La concòrdia fou atorgada en 1315; forma el títol 2 del llibre 6, volum II, de les *Constitucions de Catalunya*.

Així mateix visità els comptes de l'església i manà obrir una arca, tencada amb tres claus, de les quals la una la té el rector i les altres els obrers; en la qual foren trobades les següents quantitats, a saber: en el bací del Roser, 6 lliures, 14 sous, 1 diner; en el bací de les ànimes, 10 lliures, 14 sous; en el bací de l'obra 4 lliures, 1 sou, 1 diner; en el bací de les candeles, 2 lliures, 16 sous; en el bací dels vells, 4 lliures, 14 sous; en el bací de Sant Roc, 1 lliura, cap sou, 6 diners; en el bací dels pobres vergonyants, cap lliura, 11 sous, 8 diners; en el bací de Sant Sebastià, 1 lliura, 4 sous. Per primera vegada és arrengherada com una administració la de Sant Sebastià.

El senyor bisbe manà que l'edicta de la visita sia ficat a la paret, dins la dita isglésia, en lloc patent, i de la publicació de aquell ne certifiquen a nostre notari ⁶.

280. Dels cinc altars de la parroquial

EN començar el segle XVII, en l'acta de la visita pastoral de l'any 1600, trobem el primer gran inventari detallat dels objectes existents a La Doma. Val la pena, doncs, de reproduir el seu contingut majorment tenint en compte que, per una banda, palesa l'extraordinari progrés de la parròquia durant el rectorat de mossèn Jaume Pellicer, i per altra banda, servirà de punt de referència comparativa per a més endavant.

A. — A l'altar major hi havia tres estovalles, les unes són encotonades i guarnides de serrells a l'entorn; item son cobrialtar de cuïro, de seda catalufa blanca i groga ¹, ab una imatge de Nostra Senyora en lo mig del pàllit ² i és de brocat; item, dessota, altre pàllit de cuïro; item una tovallola o parador, a modo de doser, i és del mateix que és lo devant del altar sobredit; item en lo mig del retaule un imatge de Nostra Senyora, ab un mantell de seda vert i groc, ab una corona de plata sobredaurada, ab dotze esteles del mateix entorn de dita corona,

6. Les notes d'aquest número i dels dos següents de les quals no s'indica altra procedència les hem extret de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, *Llibres de Visites*, any 1600, número 59, full 129.

1. Catalufa era una tela de seda o de fil i cotó.

2. Palli o antipendi és la part davantera de l'altar.

i lo Jesús té altra corona de plata petita i daurada; item sobre lo altar un parador, ab dos graonades, cobert de telilla de llistes blanques i daurades; item dos candeleros de coure.

Item, al devant de l'altar maior, dos candeleros grans de ferro per fer encendre candeles; item tres llànties, ab ses bacines de llautó; item dos rollos de ferro pintats per a tenir ciris; item a la trona un pàllit de fil de cotó blau; item dos bacines, de llautó, per a captar; item lo ciri pasqual.

Item al costat de l'altar major una caixa ab sa tancadura i clau; dins dita caixa ha dos missals romans, un ordinari de Barcelona i un "vademecum"; la qual caixa serveix per tenir tencats los olis, missals i altres coses necessàries; item unes crismeres de plata per a portar als malalts; item una caixeta de fusta, ab tres ambolletes de plata i la crisma, ab son pany i clau.

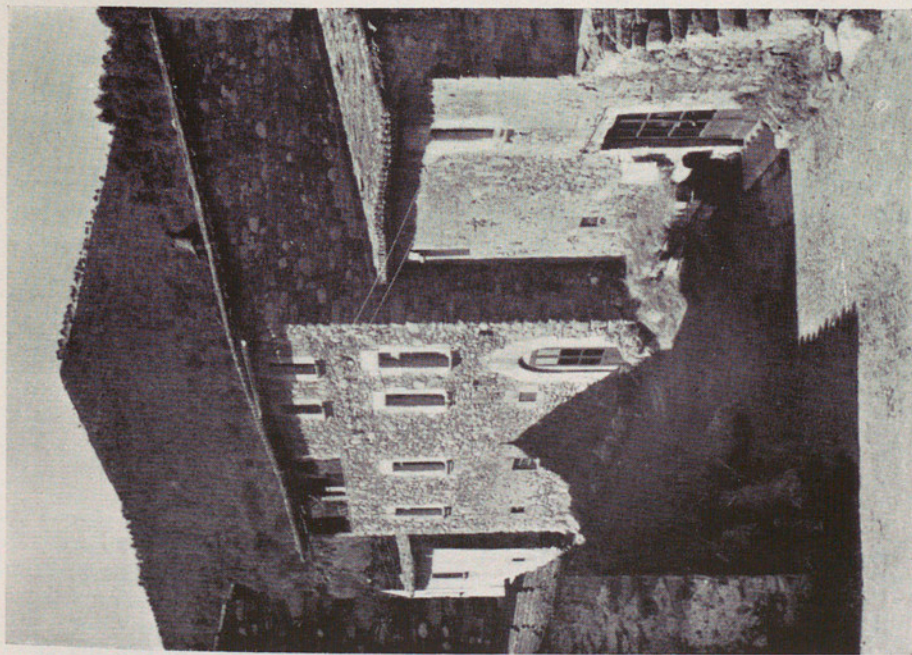
Va bé ací d'esmentar que el senyor bisbe manà als obrers de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga que, dins un mes pròxim, sots pena de X lliures, facen fer unes crismeres de plata, majors que les vui tenen, i una casseta³ de plata per llençar l'aigua baptismal al cap de les criatures.

B. — Continuant l'inventari, foren trobades en lo altar de Nostra Senyora del Roser tres estovalles, les del mig són ab cotó i guarnides a l'entorn de serrells; item un palli de cuir daurat a les vores i al mig lo imatge de Nostra Senyora; item altro palli de domàs blanc, ab lo imatge de Nostra Senyora i als costats de dit imatge dos gerros, tot de brocal; item son tobrialtar de cuir; en lo retaule ha tres imatges de bulto, ço és Nostra Senyora, ab una cadena de plata daurada i un fil de cristalls al coll, lo imatge de Sant Antoni i lo imatge de Santa Caterina; item en dit altar un parador de fusta pintat de vermell i grnc ab dos candeleros de llautó petits.

Item al devant de dit altar, en la mateixa capella, dos ciris grans de cera blanca i cinc de cera groga; item en dita capella una caixa, ab son pany i dues claus, en la qual tenen los administradors de la confraria del Roser los llibres i altres coses tocants a dita confraria.

C. — Seguidament foren inventariades les següents coses referents a l'altar de Sant Roc: Primo lo altar, en lo qual són tres estovalles,

3. Cassa és un recipient metàl·lic, amb un mànec llarg.

IV. 1. El barri de Gallicant, construït arran del vell camí [726]. — 2. Finestra conopial de Can Queralt [726].
3. Finestra conopial de Can Fortuny [274].

les unes encotonades i guarnides a la vora ab unes puntetes de filocadura; en un altre lloc diu que el corresponent retaule era pintat; item un cobrialtar de cuiro; item un devant de altar de cuiro; item un altre devant de altar de domàs vermell, ab lo imatge de Sant Roc, de brocat, i a l'entorn guarnit de serrell de or i seda; item un parador cobert de unes tovalles blanques, llistades de cotó blau i, en dit parador, dos candeleros de llautó petits.

Al costat de l'altar de Sant Roc un armari gran, en lo qual ha dos estàncies, en la més alta és un imatge, de bulto i de fusta, de Sant Roc, i altra de Sant Sebastià, per aportar a les professions ab lo tabernacle; item, en dit altar de Sant Roc, un candelero gran de ferro, per encendre candeles; en la part més baixa de dit armari se té oli per a la llàntia del dit altar. Al costat de dita capella una caixa ab una tencadura i dos claus, de la qual los administradors de la confraria de Sant Roc i Sant Sebastià tenen los llibres i altres coses tocants a dita confraria, i, en particular, una bulla gran de pergamí, de molts perdons⁴ per lo Summum Pontífice concedits i atorgats a dita confraria. Item, en dita capella, una llàntia ab sa bacina de llautó.

D. — També consta que el retaule de Sant Jaume era pintat; i, encara, que a l'altar hi havia tres estovalles; item son cobrialtar de cuiro; item un pàllit de cuiro daurat, ab lo imatge de Sant Jaume pintat; item devant dit altar una llàntia, ab sa bacina de llautó.

E. — Heus ací el que consta referent al vell altar de Sant Martí: Primo, lo altar, en lo qual són tres estovalles, les unes llistades de cotó blau; item son cobrialtar de cuiro; item son pàllit de cuiro, ab lo imatge de Sant Martí pintat; item, sobre lo retaule pintat de Sant Martí, altre retaule de Sant Jacinto. Estem per creure que aquesta darrera nota és equivocada⁵.

4. Vol dir indulgències. El nom de perdons és encara viu en aquest sentit, per exemple a Lloret de Mar; el segon diumenge de Quaresma, es celebra l'aplec dels perdons al santuari de Santa Cristina.

5. Vegeu la nota final del número 279. Potser el retaule de Sant Jacint no era més que una de les taules del retaule de Sant Martí, col·locada a la part més enlairada.

281. Completant la llista dels objectes del culte

L'inventari de l'any 1600, que estem reproduint, no es limita a ésser una enumeració de coses, sinó que encara va ubicant el lloc on es trobaven a La Doma. Heus ací el complement de les dites enumeracions:

A. — Hi havia al capdavall de dita iglésia dos ganfarons o banderes de domàs vermell, a la una part de quiscun lo imatge de Sant Esteve, ab unes carxofes de or de brodador a l'entorn i, en l'altra part, lo imatge de Nostra Senyora, també de or de brodador.

També es trobaren al capdevall de l'iglésia una caixa, ab son pany i clau, dins la qual és lo següent: primo, unes teles pintades per al moniment; item una cortina gran per a davant lo altar maior, per a mostrar la Veracreu, a la quaresma; item unes cortines per a cobrir tots los altars a la coresa.

Sota del cor, les fonts baptismals de pedra de Girona, ab portes de fusta, tancadura i clau; desobre dites portes unes tovalles blanques i una coberta de cuíro.

B. — En lo cor hi havia: primo: un faristol gran ab sos armaris per a tenir los llibres, dins del qual són los llibres següents: primo, un llibre gran, de pregamí, en lo qual estan los oficis de totes les dominiques i festes; item altre llibre de cor estampat, en ell los responsoris i antífoes de les dominiques i festes; item un psalmer estampat; item altre llibre estampat dels oficis de les dominiques i festes; item un missal romà.

C. — Item trobaren una caixa al costat del portal de la sacristia, ab son pany i clau, dins de la qual és lo següent: primo, nou estovalles grans, sens guarnició a les vores; item sis estovalles grans, ab serrells i aliages (?); item tres estovalles encotonades, ab flocadura a les vores; item cinc estovalles petites per a les fonts baptismals; item sis camits de bri de canem; item vuit estovalles per als altars; item dues estovalles llargues per donar a combregar; item tres tovalles per al pa

benei; item vint garnatges¹ petites per als minyons; item tres garnatges grans.

D. — *A la sacristia o armari de l'argent²: Primo, una Veracreu gran de plata daurada, en la qual hi ha un "lignum crucis"; item una custòdia de plata daurada, ab relíquies de Sant Roc i sobre una creu en la qual ha "lignum crucis"; item tres càlzers de argent daurat, ab ses patenes; item altre càlzer de argent sens daurar; item dos portapaus de plata daurats; item un encenser, ab sa barqueta de argent; item dos candeleros de plata; item dos bordons de plata; item una creu gran de plata daurada ab moltes imatges de bulto petits a l'entorn del peu; item altre creu de plata daurada.*

A aquest tresor cal encara afegir un copó o custòdia d'argent i una capseta d'argent per a la reserva; ambdues coses eren dintre el sagrari de l'altar major.

E. — A la sagristia hi havia dues grans calaixeres, o taulells, en les quals es guardaven els ornaments litúrgics; en el taulell gran hi havia cinc calaixos, i, en lo més alt hi havia els ornaments negres: casulla, dues dalmàtiques, tres estoles i dos maniples, tot de xamellot negre ab aigües, la fresa groga; un pàllit negre de tela; un drap de morts de xamellot, ab quatre imatges, ço és de Nstra Senyora, Sant Esteve, Sant Roc i Sant Sebastià i un cap de mort; item tres capes de xamellot negre, noves, ab sos escuts en lo qual està brodat un cap de mort; item una tovallola de tafetà negra, guarnida ab flocaadura a l'entorn i un cordó de seda par a lligar-la a la creu ab sos botons i foc.

Al segon calaix hi havia principalment els ornaments blancs, de domàs, és a dir: una casulla amb la fresa vermella ab dos imatges, en lo devant, de Sant Joan, i, en lo darrera, de Nstra Senyora, de or de brodador; dues dalmàtiques ab paraments de setí vermell, tres estoles i tres maniples.

Els ornaments més rics i més nombrosos eren els vermells³; eren de vellut vermell una casulla ab cinc imatges de or de brodador a

1. Garnatja, toga o gramalla és una vestidura llarga fins als peus, usada antigament; una mena de sotana.

2. Podria ésser que aquesta sagristieta per al tresor fos la petita estança que encara avui existeix a ponent de la sagristia, tocant a l'escala de pujar al campanar.

3. Aquest és precisament el color corresponent a les festes del patró de la paròquia, Sant Esteve protomàrtir.

la fresa; dues dalmàtiques amb la guarnició de setí vert i passamans de or fi; una capa que llua a la capilla un Sant Esteve de or de brodador i a l'entorn molts sants del mateix; un palli ab un Sant Esteve al mig i als costats les armes de Barcelona, de or de brodador, a la fresa. Hi havia una tovallola per a la trona ab lo imatge de Sant Esteve de or, de brodador, fi; i, encara, dues altres tovallols, de vellut vermell per a la trona. De xamellot vermell eren una casulla ab aigües, la fresa de xamellot groc, ab un Sant Roc de brodador, unes dalmàtiques, estoles i maniples. Hi havia també sis tovallols de tafetà vermell, guarnides a l'entorn de flocadura.

Així mateix foren inventariades dues dalmàtiques de vellut vert, la guarnició de setí vert i passamans de or fi; una casulla de setí morat, nova, la fresa lleonat i vert, ab flocadura a l'entorn i un passamà de or, estola i maniple; una casulla de seda ab unes flors vermelles, estola i maniple, guarnide ab un passamà de or fals; un tàlem de seda groc i morat ab los entorns de domàs vermell; tres cobricàlzers de tafetà; una bolsa per a corporals; un mantell de domàs blanc per a Nostra Senyora; sis corporals, disset purificadors, sis cinyells, molts àmits i quatre estoles i quatre collars pels qui porten lo tabernacle de Sant Roc a la professó.

Finalment en dita sacristia ha lo taulell petit, dins del qual és lo següent: *primo* tres capes velles de diverses colors; item una casulla, estola i maniple de vellut vermell, la fresa blava, ja usada; item altra casulla de cotonina vergada, ja usada, ab estola i maniple; item una caixa verda, ab una imatge de Nostra Senyora per a portar ab lo tabernacle a les professons; item sobre lo taulell un crucifix gran de bulto sens pintar ⁴.

282. De les visites dels anys 1604 i 1606

DURANT els anys de pau, que transcorregueren sota el pontificat del bisbe de Barcelona Rafael de Rovirola ¹, sovintegen les visites a la parròquia de La Garriga. Heus-ne ací dues, efectuades mitjançant comissionats:

4. Vegeu la darrera nota del número 279.

1. Havia estat canonge de Barcelona; obtingué de la Santa Seu els oficis propis dels Sants de la ciutat i del Principat. Vegeu *Bol. Of. del Obisp. de Bar.*, juny 1943.

A. — Simó de Rialp, rector de Granollers i degà del Vallès, en nom del dit bisbe, practicà la visita el dimecres dia 10 de novembre de l'any 1604 ². Continuava de rector *Jaume Pellicer, prevere, present i resident, junt ab l'honorable Joan Cucurella, prevere i vicari, amb cura d'ànimes, i l'honorable Francesc Poy* ³, *prevere, domer menor, també amb cura d'ànimes, present i resident*. Consta que a l'altar del Roser hi havia un *benefici, el qual havia obtingut Miquel Salina, clergue i monjo* ⁴. No es menciona la capella de Rosanes; l'acta diu que la de Sant Gervasi és de devoció; no diu quins eren els beneficiats de les capelles del Camí i de Sant Macari, aquesta construïda a la sagrera o vila de La Garriga.

En el cartell de visita fou ordenat que ningú no s'atrevis de puïar ni entrar, per encendre candeles, ni altrament, sobre lo graó és devant lo altar maior de dita iglésia, ni dels altres altars, sots pena de excomunió maior, excepto, emperò lo balle, jurats i obrers i altres que tenen càrrec de encendre dites candeles, mentre los oficis estan celebrant; e, sots la mateixa pena, manam que no hi hage ninguna persona se pose, ni puga posar, ni fer, ni arreconar-se a la barana del cor de dita iglésia, atès ocupen los eclesiàstics celebren los oficis.

Item diem i manam que los cantars de ànimes i de aniversaris, que se celebren en la dita iglésia, se hagen de amonestar i assnyalar lo diumenge abans del dia se hauran de celebrar i a la hora acostumada que és entre les vuit i nou hores; e que los actes, així de baptismes, testaments, com de altres que pendran i rebran, així per lo domer menor, eo per altres capellans, i rebuts que sien, aquells haien de donar i lliurar a dit rector; e tot, respective, sots pena de excomunió.

Ordenà també que els baciners hagen, quiscun diumenge o festa manada, de donar compte i raó, del que proceirà de aquells bacins, a dit rector i hagen de posar los diners dins la caixa que hi havia a l'església.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 52, full 181.

3. A l'arxiu de can Terrés, acte 555, d'1 de juny de 1610, es troba un establiment autoritzat pel domer Poy, el qual, segons l'acte 872 del mateix arxiu, atorgà testament davant d'un notari de Granollers, a 31 de maig de l'any 1611.

4. Vegeu el número 134.

B. — Al cap de dos anys, el diumenge 19 de novembre de 1606, el visitador fou Mossén Montserrat Canyelles⁵. Els domers i vicari eren els mateixos que en 1604; el benefici de Santa Maria del Camí, que era d'un valor de deu lliures, el tenia Geroni Tries; el beneficiat de Rosanes era un tal Belluga. Quant a la capella de Sant Gervasi, manà el visitador que els obrers facen adobar la teulada de la capella de Sant Gervasi i Sant Protasi, de dita parròquia, dins dit temps de dos mesos, sots pena de nou sous i de excomunicació.

Entre les providències preses pel visitador consten, encara, les següents: *Proveim, ordenam i manam a dits domers que treguen i posen lo Santíssim Sagrament per la sagrestieta de nou feta detràs i derrera lo altar major de dita iglésia, atès per lo costat trobaran se treu ab treball*⁶; que els obrers arrangessin el sagrari i l'urna del dijous sant, que sobre les llaunes dels confessionaris facen fer unes creus, que facen pintar, en la paret de les fonts baptismals de dita iglesia, lo baptismedes Joan baptista, com bateia Nostre Senyor Jesucrist en lo riu Jordà⁷.

Sembla que el major interès dels clergues per les coses parroquials motivà algunes dificultats en l'exercici de llurs funcions per part dels dos domers; el resultat conduí a enrobustir els poders del domer major o rector; així ara s'insisteix que tots los actes que rëbien lo domer menor, com altres capellans, hagen de donar i lliurar aquells a dit rector, sots pena de deu lliures barceloneses, a la Mensa Episcopal aplicadores, i de excomunicació; i es mana que es faci un llibre on, cada setmana, el respectiu domer-setmaner, assenti els baptismes administrats, i que l'esmentat llibre sia comú a dits domers.

5. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 52, full 222 gr.

6. És a dir que, com que es passava difícilment a través de les portes laterals del retaule de La Doma, el visitador ordenà que es passés el Santíssim a través de la construcció feta tocant al capçal de llevant de l'església. Això demostra que encertàrem les afirmacions que férem en el text del número 142 i, particularment, en la seva nota 5.

7. No s'ha comprovat encara si sota les emblanquinades de calç hi ha a La Doma aquestes pintures; com que ja no es mencionen més és de creure que no arribaren a pintar-s'hi.

283. Decrets del bisbe Rafael Rovirola

EXTRACTEM en aquest número uns decrets del bisbe Rafael de Rovirola, abans esmentat, que palesen un personal interès per la parròquia de La Garriga.

A. — El diumenge 11 de novembre de 1607 el dit senyor practicà personalment la visita pastoral a La Garriga ¹. Aleshores continuava de rector mossèn Pellicer i de domer mossèn Poy; el vicari *servint dita església* era l'honorable Enric Corona ²; pot deduir-se d'aquestes expressions que el vicari ja no era considerat com un substitut d'un rector absent, com durant els segles anteriors, sinó com un coadjutor adscrit a la parròquia.

El senyor bisbe ordenà, entre altres coses, que per a la reserva del Santíssim Sagrament fos feta *una custòdia de plata ab son corporals de orlanda i ab quatre pavellons de tafetà, dels diferents colors litúrgics; que facen acabar lo sacrari i après lo facen pintar de la manera i a la traça i forma que ha resolt Sa Senyoria Reverendíssima; que no's pugue dir missa en la capella de Sant Gervasi i Sant Protasi que primer no sia recorreguda i reparada i adornada de tots los ornaments necessaris.*

Ordenà, així mateix, que els diferents administradors prenguessin inventari dels objectes de llur administració, rendissin comptes al rector o vicari i al batlle i jurats; que no poguessin emportar-se'n els diners fora de l'església; que els guardessin en un banc, de tres claus, una pel rector, l'altra pels jurats i l'altra pel sagristà, i amb diferents calaixons per cada administració; que els administradors es canviessin cada any.

Ordenà també que *tots los diumenges, a hora de l'ofertori de la missa matinal i major, hage de amonestar i publicar tots los aniversaris i demés misses d'obligar; que a l'hora de vespres, els diumenges, s'ensenyés la doctrina cristiana als adults i que els pares hi fessin assistir llurs fills; que els sacerdots visitessin els malalts en perill de mort;*

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 68, full 172 gir.

2. Vegeu el número 134 i el 284.

que no es desposés ningú si no estaran aprofitats i destres en la doctrina. Finalment ordenà que es fes un memorial i descripció dels aniversaris i dels testaments i codicils.

B. — A 17 de març de 1609, des del seu palau episcopal de Barcelona, el bisbe Rafael de Rovirola expedí un decret ³, adreçat als dos domers de La Garriga, en el qual exposa que no s'havia complert tot el que va ordenar el visitador Canyelles en 1608, ni el que manà el mateix bisbe en la visita de 1607; que el costum era que, dels tres obrers, dos fossin pagesos i un menestral, i que enguany solament s'havien elegit dos pagesos; i que havent-se produït inquietud entre els parroquians, ordenava, entre altres coses: Que tots els que havien de passar comptes amb l'església complissin llur obligació; que cada diumenge s'escrivís en els llibres de cada administració *les entrades i eixides*; i establí les següents normes:

Que en lo diumenge immediatament següent després de la festa de la Circumcissió del Senyor propvinent, de l'any 1610, dins dita iglésia, a la hora acostumada, en presència dels domers, batlle, jurats, obrers, obrers vells i de tots i qualsevol altres, si trobar s'hi volran, i després tots anys continuament en lo mateix dia i lloc, facen, i fer sien obligats, la extracció dels obrers de dita iglésia, en lo modo i forma següent; ço és:

Que tinguen dos bolsas per obs de fer la tal extracció, una dita dels pagesos, i l'altra dels menestrals; en la dels pagesos volem i és nostra voluntat hi concorregan, per lo manco, vint pagesos, i, en la dels menestrals, ací mateix volem i manam hi concorreguen deu menestrals tan solament s'hi seran...; sien primer elegits i aprovats i abonats per los dos domers, batlle, jurats i obrers vells de dita parròquia, o la major part de aquells; de la qual bolsa dels pagesos, per dit efecte, ne treuran dos i de l'altra, dels menestrals, u; manant que, los qui seran en dita forma extrets i elegits, hagen de acceptar lo càrrec de obrer, i aquell posar per obra bé i lloablement; prohibint expressament, sots les mateixes penes, no puguin concórrer per lo tal càrrec de obrers, ni per altres de dita iglésia, los qui se trobaran deutors a alguna de les administracions de aquella.

3. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 63, full 221.

284. Miscel·lània parroquial

A. — Als fulls 39 i 40 del *Llibre estret* de l'Arxiu Municipal de La Garriga es troben algunes anotacions, que escau d'intercalar en aquest lloc: A 22 de març de 1604 s'atorgà rebut de 6 lliures 17 sous *bestretes per lo negoci del baciner de Santa Madrona*; a 12 de febrer de 1605 se n'atorgà un altre de 4 lliures 4 sous *per lo gasto fet sobre los negocis de la mongia*; a 11 de juny, *per dues corteres de forment me compraren en la quaresma passada los jurats de dita parròquia per fer la despesa al predicador*, i a 9 de juny *per un parell de pernills per a donar a-n-el predicador, del negoci de la mongia*.

B. — El visitador de La Doma, a 18 de setembre de l'any 1609 ¹, trobà els mateixos domers i vicari que en 1607; *manà fer una creu de ferro, de alçada de tres palms, al pedró del cementiri*; i manà, també, que fos enrajolada la capella de Santa Maria del Camí.

C. — Quan la parròquia de La Garriga fou visitada el dimarts dia 21 de novembre de 1610 ² encara hi havia els mateixos domers; en canvi no es menciona el vicari Enric Corona ³; no diu tampoc els noms dels beneficiats de les capelles de Sant Macari, de Santa Maria del Camí i de Sant Joan de Rosanes. Com a novetat cal esmentar que el visitador va trobar a La Doma una *petxina d'argent*, probablement per a utilitzar en els bateigs.

És molt de notar que en aquesta visita es féu, entre altres la següent provisió: *Item proveim i manam als de la casa del mas Nualart i licència concedim puguén mudar lo portal i portes de la capella de Sant Gervasi i Sant Protasi, sempre que volran dins la paret de dita capella per dintre llur barri, ab tal emperò que la dita capella hagen de adobar i reparar i ornar que estiga bé per a celebrar i no altrament*; la qual cosa concorda amb el que diguérem en el número 204 sobre el capgirament de l'antiga orientació de la capella de Sant Gervasi.

1. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 52, full 283.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 52, full 350.

3. Vegeu els números 184 i 283.

D. — Hi ha alguna confusió en els arxius entre Antic Corona i Enric Corona, de manera que no sabem de cert si es tracta d'una mateixa persona. Així a 21 de maig de 1613, en unes esposalles ⁴, trobem Antic Corona com a vicari de La Garriga; després trobem mencionat Enric Corona, com a rector de La Garriga, per exemple, a 18 i 22 de desembre de 1616 ⁵, a 5 de juny de 1619 ⁶.

E. — L'afluència de francesos continuava en aquests anys ⁷, com ho palesen, entre altres, les actes dels desposoris de *Pere Riera, mestre de cases, de França*, a 8 de juny de 1614; de *Jaume Maurandi, de França, bracer*, a 14 de juny de 1615; de *Jaume Verdier*, a 3 de febrer de 1616. En el II Llibre d'òbits de l'antic arxiu parroquial havíem copiat la següent partida referent a l'any 1620: *Als vint-i-u de setembre, òbit de tal Blai ⁸, francès, lo qual havia estat amb En Palau; rebé tots los sacraments de Santa Mare Isglésia; no se sap hagués fet testament; se li digué missa baixa tan solament la eixida al vas ⁹; deu per los drets dels olis 3 sous, 8 diners ¹⁰*. En aquell mateix any 1620 es constataren les funcions d'altres cinc estrangers durant el mes de setembre.

F. — En el llibre I de Baptismes del mateix arxiu parroquial constava una nota ingènua, amb data de 13 de maig de l'any 1623, dient: *La campana petita*, com indicació que en l'esmentada data fou batejada o beneïda la campana menor de La Doma.

4. En l'acte del desposori de Pau Maurí amb Eulàlia Alrani, *Llibre I de Desposoris* de l'antic arxiu parroquial, avui desaparegut, juntament amb el restant del dit arxiu.

5. Testament n.º 873 i inventari n.º 661 de l'arxiu de can Terrés.

6. Acte de retrovenda, n.º 777 de l'arxiu de can Terrés; vegeu els números 134 i 283 d'aquesta *Història de La Garriga*.

7. Vegeu el número 173; les guerres civils-religioses entre catòlics i protestants-hugonots havien de produir un profund malestar i pobresa al veí regne de França; en canvi, la conquesta d'Amèrica i l'expulsió dels morescos l'any 1610, havia de produir una manca de bracers a Espanya; és de remarcar que els gascons nodriren en bona part les colles de bandolers nyerros i cadells que aleshores infestaven Catalunya. Vegeu FERRAN SOLDEVILA, *Història de Catalunya*, volum II, pàgs. 255, 257 i 258.

8. Una nota marginal deia: *Blai, estranger*.

9. Vas equival ací a sepultura; la frase vol dir que se li digué una missa resada el dia d'enterrar-lo.

10. Aquests drets d'olis es refereixen a l'extremunció.

285. Reunions sota l'olivera del consell, per als «ous de Nostra Senyora»

TANT era considerat cosa del poble tot el referent a la parròquia que àdhuc veurem com molts acords que es refereixen gairebé únicament a aquesta foren presos precisament pel consell municipal i sense intervenció palesa dels sacerdots.

A. — Així, per exemple, tenim notícia autèntica a l'Arxiu Municipal de La Garriga ¹ que *en la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, en el lloc anomenat "la olivera del consell", el dilluns, vint-i-quatre del mes d'octubre de l'any, de la nativitat del Senyor, el mil sis-cents setze... convocat i congregat el consell format i ordinari de la universitat i terme de Sant Esteve de La Garriga, al so i repicament de timbals i de les campanes de dita església parroquial de Sant Esteve de La Garriga, per la causa especial que es dirà, en el lloc anomenat "la olivera del consell", on altres vegades acostuma ésser convocat i congregat pels comuns i semblants actes i negocis de dita universitat, per manament i en presència de l'honorable Pere Poy, jurat en cap del dit terme de La Garriga, i en aquest nom regint l'ofici de batlle del dit terme de "Garrigia" ²;*

en la qual convocació i congregació vingueren i foren presents, del dit consell format, els qui segueixen: Pere Poy, regent l'ofici de batlle; Pere Poy, Joan Arenys, jurats; Pau Miquel Nualart, Joan Pau Blancafort, Antoni Rovira, Joan Poy, Antic Roca i Planell, Pere Antic Ros, Francesc Poy, Pere Pau Burch, Pau Noguera, Benet Caselles, prohoms del consell, tots veïns, singulars i habitants en dit terme de "Garrigia"; els quals convocats i congregats especialment per la causa infrascrita, com a la major i millor part dels jurats i prohoms del consell de la universitat de l'esmentat terme, i tenint, fent, celebrant i representant el consell de la mateixa universitat, pels esmentats con-

1. Pergamí número 19, autoritzat pel notari de Granollers Jaume Llenquart; el text és en llatí, però té intercalades en català les frases que reproduïm entre cometes; el pergamí va encapçalat amb els anagrames dels noms de Jesús, Maria i Josep.

2. Vegeu el número 180, VIII.

sell, prohoms i jurats de dit terme fou feta la següent proposició, determinació i conclusió;

"Que a efecte de posar en ordre i bon punt la caritat que resulta dels ous que s'apleguen i acostumen d'aplegar a obs de la fàbrica del ciri de N^{ra} Senyora de dita església parroquial de Sant Esteve de La Garriga, determina lo present consell que sien elegits dos hòmens, com és pràctica i costum, los quals haïen de tenir casa i habitació en dit terme de La Garriga; los quals tinguen càrrec d'acceptar los diumenges los ous se donen per lo ciri de N^{ra} Senyora de dita iglésia de La Garriga³; e que, si no volran acceptar lo dit càrrec, incidescan ipso facto en pena de tres lliures; i que la caritat, que resultarà de dits ous, sia posada en un caixa, la qual sia feta a postes per dit efecte; i en dita caixa sien fetes tres claus, la una tingue lo obrer maior de dita iglésia i les altres dues los dits aplegadors; e que dins dita caixa haïen de tenir un llibre, en lo qual se tinguen de assentar les entrades i eixides de dites caritats."

Els testimonis foren Antoni Rosselló de Vall de La Garriga i Jeroni Armengol de Granollers, *excepte per a la firma de dit Caselles*; perquè l'esmentat Benet Caselles firmà fora de la reunió, en dit dia, i per aquesta firma hi hagué altres testimonis.

B. — La qüestió d'aquests administradors dels ous de N^{ra} Senyora devia ésser molt candent, car tenim notícia⁴ d'una altra reunió semblant a l'anterior, celebrada el diumenge dia 27 d'octubre de 1627, essent testimonis Jaume Rius, *estudiant*, i Pere Pla, *sastre*, de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga; diu així el vell document:

Convocada y congregada la universitat dels homes de l'esmentada parròquia de Sant Esteve de La Garriga al consell, per a tractar de les coses infrascrites i a celebrar, havent primer tocat la trompeta i els timbals, segons és acostumat, en el lloc dit "la olivera del consell", on altres vegades, segons llarga i antiga consuetud, sol ésser convocada i congregada la universitat per a semblants i comuns negocis de la dita universitat;

3. Vegeu el número 299.

4. Pergamí número 6, de l'Arxiu Municipal de La Garriga, autoritzat per Esteve Vergada, notari de Granollers; el text també és en llatí amb intercalacions en català

A la qual convocació i congregació, reunida de la manera predita, varen venir i foren presents del dit consell, els que segueixen; això es: Pere Mallol de Bellsolà, com a jurat en cap i també com a lloctinent del batlle, per absència d'aquest; Jaume Vilanova, Pere Lluís, jurats; Serafí Fortuny, jurat vell; Benet Caselles, clavari; Antic Casals, Pere Canals de Gallicant, Pere Pau Queralt, Pere Trull, Joan Pau Esparagaró, Pau Noguera, Jaume Terrés, Joan Nualart i Francesc Noguera, prohoms de consell; fent, tenint i representant el consell i universitat de dita parròquia, com a la major i millor part, i com a més de dues parts dels singulars de l'honorable consell de la dita universitat, determinaren, els sobre-nomenats, la determinació següent:

«Atès que quiscun any, en la festa de Nostra Senyora de setembre, en la present parròquia se acostuma de elegir dos persones a efecte de aplegar los ous se acostumen de aplegar en la present parròquia i terme per la fàbrica del ciri de Nostra Senyora; que aquelles tals persones elegides per dit efecte sien i'hien de ser del present principat de Catalunya, i no de fora del regne⁵, tenint, emperò, aquells casa i habitació en la present parròquia i terme;

i tinguen poder per a regir lo dit càrrec; per a donar compte de aquell, no obstant qualsevol altra determinació per dit efecte feta; e los tals elegits hien d'acceptar lo dit càrrec, sots pena de tres lliures per cada vegada serà fet lo contrari, la qual pena se convertesca, la una part, a l'oficial qui de dita pena ferà la execució, i lo restant, per la fàbrica de dit ciri; i per dit efecte sia fet un llibre per aportar lo compte del dit càrrec;

i, així mateix, los qui seran elegits per la caritat del pa cuit se dóna lo dia de Nostra Senyora de Març»⁶.

5. Creiem que ací els trets anaven adreçats principalment als francesos residents a La Garriga.

6. Vegeu el número 320.

De la parròquia cap a mitjans del segle XVII

286. Un reguitzell de visites a la parròquia. — 287. Del nou retaule dedicat a Sant Isidre. — 288. De la visita pastoral de l'any 1636. — 289. Erecció de la confraria de Sant «Elm» pel papa Innocenci X, en 1649. — 290. Del rector Antoni Mateu i la universitat de La Garriga. 291. Recull de notícies de la parròquia.

286. Un reguitzell de visites a la parròquia

EN temps del bisbe Joan Sentís ¹ es practicaren un reguitzell de visites a la parròquia de La Garriga, totes elles, però, molt ràpides i superficials; vegeu-ne tot seguit unes notes a elles referents:

A. — En la visita del 27 de setembre de 1625 ² trobaren de rector Enric Corona ³, de domer Pere Puig ⁴ i de vicari *Jaume Maurí, de la diòcesi d'Elna, que té dimisdries de l'ordinari*; més tard diu que el reverend *Andreu Soler, del lloc de Santa Maria de Tagamanent, de la diòcesi de Vic, té llicència per ensenyar els infants*: és la primera al·lusió que trobem al mestre d'escola de La Garriga.

1. Havia estat prior de la col·legiata de Santa Anna de Barcelona, president del Consell Suprem d'Aragó i almoiner de la reina Anna de França; fou virrei de Catalunya; va construir el primitiu edifici del seminari; governà la diòcesi des de 1620 a 1632.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, vol. 53, full 404.

3. Vegeu el número 284.

4. Al reverend Pere Puig l'hem trobat de domer en un testament a 19 de desembre de 1619, segons l'acte 874 de l'arxiu de can Terrés; i en una carta de gràcia a 22 de juliol de l'any 1635, segons el número 60 de l'arxiu de can Poy; vegeu el número 184.

Decau tant l'interès per les antigues capelles rurals del terme, que àdhuc ja deixen d'ésser visitades; en canvi cada cop va essent més gran l'interès per la parròquia i la intervenció dels parroquians. En la dita visita és de remarcar que als administradors de l'altar de Sant Jaume se'ls donà llicència de posar un tabernacle là on lo senyor rector volrà; i que no es pugué passar ningú comptes a ninguns obrers que primer no conste que hauran quiscun any escombrades i netejades les teulades de la isglésia.

Item mana dit senyor visitador a quelsevol persona que serà treta o nomenada per algú càrrec de la isglésia que, dins vuit dies après serà extret o nomenat, a pena de deu ducats⁵ i, en subsidi, de excomunió major "lata sententia"⁶ haja d'acceptar dit càrrec o bé, dins vuit dies, pose justes causes o raons perquè fer no ho dega; les quals no posades, mana al senyor rector lo avise i trega de la isglésia; mana al senyor balle que, per a dit efecte, li haja de fer assistència sots les mateixes penes de deu ducats.

És de notar també que en aquesta visita, entre els objectes d'argent, hi havia a la parròquia: una Nostra Senyora del Roser de plata; una bacina gran de plata; ab son salpasser; un plat de plata ab ses canadelles de plata, etc.

B. — En la visita feta a 16 de setembre de 1626⁷ continuaven els mateixos rector i domer; es diu que els administradors del Roser eren el reverend Pere Puig, domer, i En Bernat Caselles; manà el visitador que, en el successiu, en la confraria de Sant Jaume, així com fins ací són estats vint administradors, ço és deu fadrins i deu casats, estrangers⁸, que, "in posterum", si ajunten altres deu fadrins i deu casats de la mateixa parròquia; açò... per a augment de dita confraria.

C. — L'any següent, a 24 de setembre de 1627⁹, en ocasió de la visita es comprovà que continuaven els mateixos rector i domer; s'afegeix que residia amb el rector, per la cura d'ànimes un vicari de nom Andreu; els administradors del Roser eren Sebastià Poy del carrer

5. El ducat era una moneda d'or usada en diferents països.

6. Poden veure's per analogia els actuals cànons 2318, 2319, 2327 i altres del vigent codi de dret canònic.

7. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, vol. 52, full 450.

8. Vegeu el número 284.

9. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, vol. 52, full 499.

i Jacint Blancafort del Molí; els administradors de Sant Roc eren Pere Pau Oliveró, pagès i Pau Nualart; i els administradors de Sant Jaume, Joan Bernat Sant Mertori i Joan dels Pans; fou ordenat que es passessin comptes de les administracions i dels cabals cobrats pel rector i que En Joan Pau Torres *accepte lo càrrec de aplegar los ous* ¹⁰.

D. — Seguien els mateixos rector i domer en la visita del 24 de setembre de 1628 ¹¹; el vicari del rector era Joan Riera; els administradors del Roser, Pau Noguera i Sebastià Caselles, fadrí; de Sant Roc, Joan Illa i Francesc Terrés; de Sant Jaume, Joan Malla i Simon Enquet (?); *és trobat haver-hi fundats en dita isglésia vint aniversaris fundats i cent trenta misses; de les quals se troba ser feta la obligació fins lo día present; lo bací de les ànimes ha pujat cent i catorze lliures; està feta la obligació.*

E. — A 26 de setembre de 1629, quan fou visitada la parròquia, hi havia encara el mateix domer i el mateix rector; *amb ell roman el vicari Joan Riera*; els administradors del Roser eren Francesc Pi i Joan Caselles; els de Sant Roc, Antoni Joan Blancafort i En Palau; i els de Sant Jaume, En Jaume Cortada i Antoni Barielo (?); una novetat molt important és la relativa al nou altar de *Sant Isidre* ¹²; després de passar comptes amb els administradors, com de consuetud, va ordenar-se als obrers que *dins un mes hagen de llevar la trona de on està i mudar en altra part de la isglésia.*

F. — Finalment, consta per l'acta de la visita de 9 d'octubre de 1630 ¹³, que seguien els mateixos rector i domer; que hi havia un vicari que convivía amb el rector; que els administradors del Roser eren Antic Ros y Antoni Blancafort; que els de Sant Jaume eren Joan Tramunt i Ramon Monat; que els nous altar i retaule de Sant Isidre havien estat recentment pintats; que va ordenar-se *que d'esta hora en avant, en la isglésia ni cementiri, no es puga llençar ni tirar aiguarrós* ¹⁴ *a les dones, ni hòmens.*

Item mana al monjo ¹⁵ *de dita isglésia que quiscun dissabte i vigília de festes anyals haja de escombrar i netejar la isglésia sots pena de 50*

10. Vegeu el número 285.

11. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, vol. 52, full 567.

12. Vegeu el número 287.

13. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, vol. 52, full 669.

14. L'aiguarrós és l'aigua de roses destil·lada.

15. Sembla que ara el monjo ja no era un sacerdot, sinó una altra persona, llega; com un sagristà.

sous i en subsidi de excomunió major; item a dit monjo mane, en pena de 5 lliures, haja d'estar en la casa de la mongia ¹⁶ i fer continua residència en aquella; i no res manco, dins de un mes, amòstria a dit senyor visitador la fundació de dita mongia, per veure si cumples a les obligacions de aquella, sots la sobredita pena.

287. Del nou retaule dedicat a Sant Isidre

L'any 1622 va ésser canonitzat Sant Isidre llaurador i tot seguit la devoció al sant pagès madrileny s'estengué arreu. Ja l'acta de la visita pastoral de l'any 1629 ¹ ens parla de l'altar de *Sant Isidre amb tres estovalles, palli de vellut vermell, retaule nou "de mig relleu", encara no pintat; penja una llàntia; els administradors són Pere-Pau Oliveres, Joan Terrés, Rafael Fillol i Pau Cassart.*

Casualment ² hem hagut notícia del contracte atorgat davant del notari de Barcelona Salvador Magí, el dia 25 de setembre de 1632; diu així: *Lo daurar i pintar lo retaule i figures de sancts de bulto del gloriós Sant Isidro de la isglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga, per i entre Pere Pau Oliveres, pagès de dita parròquia, tant en nom propi com encara com un dels honorables administradors de la confraria del dit gloriós Sanct Isidro, fundada en dita església de Sant Esteve de La Garriga, de una part, i mestre Cosme Ripoll, pintor, ciutadà de Barcelona, de altra, és pactat, avingut i concordat lo següent:*

Primerament és pactat que dit mestre Cosme Ripoll sia tingut i obligat, com de present se obliga, en daurar lo dit retaule del gloriós Sanct Isidro, que ja té en son poder, de dita confraria, i pintar en los taulons de aquell la vida i miracles del dit gloriós Sanct Isidro, a sos propis gastos i despeses, bé a ús i costum de un bon pintor de si i per tot lo mes de octubre pròxim vinent, perfectament sens faltar-s'en cosa alguna, sots poena que, fent lo contrari, dit Pere Pau Oliveres, en los

16. Vegeu el número 142,4.

1. Vegeu la nota 12 del número 286.

2. Cercar solament el document de referència hauria estat cercar una agulla en un paller; va passar per les mans del senyor Josep Maria Madurell i va tenir la gentilesa de comunicar-nos la troballa; és a l'Arxiu Històric de Protocols del Col·legi Notarial de Barcelona, lligall corresponent al notari Salvador Magí, any 1632-33, full 288.

dots noms, eo los administradors de dita confraria, lo puguen fer daurar i pintar a costes i despeses de dit Cosme Ripoll, i discernir encontinent contra dit Ripoll, prompte i rigurosa execució, per pacte així convingut de quoranta set lliures catorze sous, que té rebudes dels obrers de dita confraria, a bon compte de cent lliures ha de recobrar per lo daurar i pintar dit retaule; i també, per lo que haurà costat lo fer daurar i pintar dit retaule íntegrament, se li puga així mateix fer discernir execució rigurosa contra la persona i béns de dit Ripoll.

Els administradors es comprometeren a pagar-li 72 lliures i 6 sous, a compliment de les dites cent i vint lliures; de les quals 32 lliures i 6 sous el dia que En Ripoll lliurés dit retaule daurat i pintat bé i estil de bon pintor íntegrament, a Gránollers, i les restants 40 lliures al cap d'un any. Davant del mateix notari, a 14 d'abril de 1633, En Ripoll firmà carta de pagament de 15 lliures i 6 sous. Al marge del primer document consta, en llatí, *el dia tretze del mes de juliol de l'any de la Nativitat del Senyor MDCXXXIII*, aquest instrument fou cancel·lat de voluntat del dit Cosme Ripoll, perquè és totalment satisfet de la dita totalitat.

Sembla que aquest retaule fou traslladat a l'església nova el segle XVIII³ i que era el mateix que hi havia en 1936. Estava estructurat de la següent manera: la part central l'ocupava un relleu en fusta policromada representant com Sant Isidre, per miracle, féu brollar una font; a cada costat hi havia dues pintures a l'oli que representaven altres escenes de la vida del Sant; aquests tres compartiments estaven flanquejats per quatre cariatides que representaven les quatre virtuts de prudència, justícia, fortalesa⁴ i temperança⁵. Més amunt del relleu central n'hi havia un altre de daurat representant dos personatges, probablement els sants màrtirs⁶ Cosme⁷ i Damià; més avall del relleu central, sobre la mesa de l'altar, hi havia una pintura que figurava

3. Vegeu el número 415.

4. Recordem que fortaleza portava a les mans una columna, partida en dos trossos.

5. Temperança, amb dos atuells, significava mesurar un líquid.

6. Vegeu la nota 2 del número 506.

7. Subratllem ací que el pintor del retaule es deia Cosme; i que a l'església de la Doma hi havia dues representacions més dels sants metges; l'una del segle xv, al retaule gòtic; l'altra del segle xvi, al retaule del Roser. Vegeu els números 128 i 144.

l'últim Sopar ; a cada costat d'aquesta hi havia una altra pintura representant probablement escenes de la vida de Sant Isidre.

El seu valor arqueològic i artístic no era pas gens menyspreable ; a l'església nova ocupà la segona capella, entrant, a mà dreta ; semblava el retaule més antic de la nova església ; fou cremat en 1936.

288. De la visita pastoral de l'any 1636

EL bisbe de Barcelona Garcia Gil Manrique ¹ vingué personalment a visitar la parròquia de La Garriga a 22 de gener de l'any 1636 ² ; aleshores era rector o domer major Dionís Grau ³ ; el vicari es deia Antoni Casanoves ⁴ ; el domer menor continuava essent el reverend Pere Puig ⁵ ; els administradors del Roser eren Antoni Illa i Francesc Arenys ; consta que s'havien furtat els diners corresponents a la dita administració i que, malgrat les penes d'excomunió fulminades, àdhuc contra els encobridors, els diners no eren pas restituïts.

De la prosperitat de la nova administració de Sant Isidre Llaurador en dona fe la següent nota : *Així mateix visità el dit altar; de pedra, sense l'ara; les tres estovalles, el cobertor de cuir; el palli d'oripell; hi ha un retaule de pintura, daurat, amb la imatge del dit sant, "de bul-to"; al mig penja una llàntia.*

Sembla que s'havia confós l'antiga mongia de l'altar de Santa Maria ⁶ amb una capellania sots invocació de la Mare de Déu del Ro-

1. Gran teòleg de Salamanca ; com a degà va presidir els concilis provincials de Tarragona de 1636 i 1637 ; fou virrei de Catalunya ; governà la diòcesi des de 1634. Vegeu la nota 6 del número 289.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 71, full 88.

3. El rector Dionís Grau el trobem mencionat a 13 de gener de 1637 en l'acte número 891, testament, de l'arxiu de can Tertés.

4. Vegeu el número 134 ; a 30 de juny de 1631 el vicari Antoni Casanoves batejà Gabriel Pau Maurí ; a 21 de juny de 1637 el mateix vicari batejà Joan Francesc Maurí.

5. A 9 d'abril de 1639 mossèn Pere Puig batejà Margarida Cecília Paula Maurí, essent padrina *Margarida Sabatera, donzella de la vila de Cardedeu, habitant en la doma menor de La Garriga* ; a 15 de gener de 1640 el mateix mossèn batejà Jaume Josep Maurí ; a 14 d'agost de 1642 batejà Maria Esperança Francesca Maurí.

6. Vegeu els números 39, 184 i 286.

ser, car trobem la següent provisió: *Item manam a l'obtenint la capellania sots invocació de Nostra Senyora del Roser en dita església instituïda i fundada, que, dins quinze dies pròxims, comptadors des del dia de la publicació del present cartell o intimació en sa persona, amostre la dotalia o fundació de dita capellania, per saber i entendre si cumples a les obligacions i càrrecs de aquella, en pena de 3 lliures, de béns propis pagadores, a obres pies, a nostre arbitre, aplicadores, i, en subsidi, de excomunió major.*

És ben curiós de transcriure del llatí la següent nota continguda en l'acta de la visita: *El dia vint-i-tres de gener de l'any mil sis-cents trenta-sis, en la dita església parroquial de La Garriga, el mateix illustrísim i reverendíssim doctor don Garcia Gil Manrique, bisbe de Barcelona, conferí la clerical tonsura a Joan Bernard Moles, de la vila de Mataró, de la diòcesi de Barcelona, fill de Joan Pau Moles, tenxidors de lli, i d'Àngela, la seva muller, de la vila de Mataró.*

En les visites pastorals d'aquesta època són freqüents les especials disposicions relatives al compliment de les pies institucions i sufragis ordenats pels testadors en les respectives darreres voluntats; alguna vegada àdhuc se n'urgeix la consignació en els llibres d'òbits i les comunicacions a les superiors autoritats diocesanes.

289. Erecció de la confraria de Sant «Elm» pel papa Innocent X, en 1649

LA confraria de Sant Pere Màrtir ¹ i Sant Elm ² va ésser erigida a La Garriga, pel nostre Santíssim Pare Innocencio, Papa X ³, *vui en l'església de Déu venturosament regnant, ab ses lletres, o bulles apostòliques, en pergamí escrites i sots forma de breu, ab lo segell*

1. Sant Pere Màrtir havia nascut a Verona en 1206; ingressà en l'ordre dels dominics; el papa Gregori IX va destinar-lo a combatre els heretges maniqueus, els quals varen assassinar-lo en 1252; tot morint, mullant els dits amb la pròpia sang, escrivia: *credo in Deum*. La seva festa es celebra el dia 29 d'abril.

2. Hi ha hagut confusió entre dos sants Telm: Un d'ells, conegut també per Sant Erasme, era bisbe i fou martiritzat a Fòrmia, a principis del segle IV; la seva festa es celebra el dia 2 de juny; vegeu Schuster, *Liber Sacramentorum*, vol. VII, pàg. 255, Barcelona 1947. L'altre Sant Telm o Sant Elm o Pere González va néixer cap a l'any 1185 a Frómista de Plasència; una mofa popular en el dia d'un seu triomf va moure'l a entrar a l'ordre dels

del Pescador despedidas ⁴, ab les sòlites signatures i altres solemnitats requisides; dades en Roma, en Santa Maria la Major, als vint-i-tres del mes de març, any de la Nativitat del Senyor, de mil sis-cents quaranta-nou, i, de son pontificat, l'any quint.

Aleshores era bisbe de Barcelona Garcia Gil Manrique, del Consell de Sa Majestat ⁵, i en absència d'ell ⁶ governava la diòcesi el Vicari General, Oficial i Comissari Apostòlic Miquel Joan Boldó, canonge de la Seu de Barcelona, el qual expedí, a 27 del mateix any 1649, un document enumerant les gràcies concedides; el qual, per a poder-lo repartir entre els confreres, va ésser imprès al cap d'uns anys ⁷, sota el següent títol: *Jubileu pleníssim i remissió de tots los pecats concedit a tots los confreres i confreresses de Sant Pere Màrtir i de Sant Elm, en la parroquial de Sant Esteve de La Garriga fundada.*

Per ésser quelcom exclusiu de La Garriga i perquè demostra una cara de les preocupacions dels garriguencs d'aleshores, extractem a continuació les esmentades concessions:

Que totes i qualsevol persones, de qualsevol grau o condició sien, que entraran i se assentaran ⁸ en la dita confraria, lo primer dia de son ingrés, si, verdaderament penedits i confessats, rebran lo Santíssim Sagrament de la Eucaristia, guanyaran indulgència plenària i remissió de tots sos pecats; tant los qui de present, com per temps, s'escriuran en la dita confraria i d'ella són o seran confreres o confreresses.

pares predicadors de Sant Domènec de Guzman; fou confessor del rei Sant Ferran III, de Castella; evangelitzà particularment en terres de Galícia; morí a Tuy l'any 1246; fou gran la seva fama de miracler. La festa de Sant Telm a La Garriga es celebrava precisament el dia 2 de juny, la qual cosa sembla, doncs, identificar-nos el nostre sant amb sant Erasme; aquest se'l representa amb un navili a les mans, com a patró dels mariners; però, en canvi altres particularitats, com la seva iconografia garrigenca, ens decantarien cap a Sant Telm, el dominic. Vegeu E. IMBERT, *Llibre de Sant Elm*.

3. El papa Innocent X governà l'Església Catòlica des de l'any 1644 al 1655. Coneixem la seva fesomia pel celeberrim retrat que d'ell pintà Velázquez.

4. El breu és un document papal més curt que una butlla; l'anell del Pescador es refereix a l'anell del Papa com a successor de Sant Pere pescador.

5. Aleshores hi havia la guerra; però ací es refereix al rei Felip IV d'Espanya, III de Catalunya.

6. Havent fracassat en els seus intents de calmar els ànims en ocasió de la guerra de 1640, va abandonar la diòcesi i es retirà a Madrid, on va morir. *Bol. Of. del Obisp. de Bar.*, juny de 1943.

7. En Barcelona, en casa de Rafel Figueró, estamper del Rei nostre senyor, any 1706. Se'n conserva un exemplar a l'arxiu de can Terrés.

8. Vol dir s'inscriuran.

Es concedeix indulgència plenària als qui, lo dia de Sant Pere màrtir, que's a 25 de abril, tots anys, la capella o oratori de dit Sant en dita parroquial de La Garriga ⁹ visitaran, i allí, de les primeres vespres, fins al sendemà post lo sol, pregaran a Déu Nostre Senyor per la pau i concòrdia dels prínceps cristians, extirpació de les heretgies i exaltació de la Santa Mare Iglésia. Semblantment es concediren set anys i set quarentenes de perdó: los dies de Sant Elm, que és a 2 de juny, lo dia de la Invenció de Sant Esteve, que és a 3 d'agost ¹⁰, lo dia de l'Assumpció de Nostra Senyora, que és a 15 de dit, i lo dia de la Domínica in Albis.

Item, los confreres i confrasses que a la celebració de misses, oficis divinals i congregacions, tant públiques com privades, assistiran, a on se vulla sien; i aculliran pobres o posaran pau i concòrdia entre los enemics, o seran causa que algú pose pau i concòrdia entre ells; o acompanyaran a la sepultura als defunts, així confreres o confrasses com als que no ho són; i assistiran a les processons se faran ab llicència de l'Ordinari; i acompanyaran lo Santíssim Sagrament quan se aporta a les processons i també quant per viàtic se aporta als malalts; o, asi estaran impedit, oint la campana que assenyalen els combregars, diran un paternoster i una avemaria o cinc paternosters i cinc avemaries per les ànimes dels defunts confreres i confrasses; i si als que van desencaminats los aportaran al verdader camí de la salut eterna; i ensenyaran als ignorants les coses que pertanyen a la llei de Déu o se exercitaran a qualsevol altra obra pia, guanyaran seixanta dies d'indulgències a ells injungides.

290. Del rector Antoni Mateu i la universitat de La Garriga

HEUS ací recollides algunes notes que palesen novament la interdependència de les activitats de la parròquia i de les del municipi garriguenc; totes elles es refereixen al rector Antoni Mateu.

A. — El dia 22 d'agost de 1650 va atorgar-se un document on es relata que el rector de La Garriga Reverend Antoni Mateu, a 17 de

9. Vegeu el número 303.

10. La qual cosa denota que ja aleshores es celebrava en aquest dia, i no el 26 de desembre, la festa major de la parròquia.

juny del mateix any ¹, havia pagat el preu d'un censal mort de dues-centes lliures, que Jacint Blancafort i Mallol, com a síndic de la universitat de La Garriga, havia comprat a Farriol Planes; i, com a conseqüència, ara la universitat de La Garriga creava un nou censal de dues-centes lliures a favor *del dit Reverend Antoni Mateu, prevere i rector de l'església parroquial de la dita parròquia, que el comprava en nom i obs de la celebració dels aniversaris perpètuament celebradors en l'església parroquial de la present parròquia de La Garriga, per l'ànima d'Antoni Rosselló de Bellsolà, Antoni Pahisses, i de les misses i dels aniversaris perpetus a celebrar per l'ànima de Pere Joan Nanot* ².

B. — El mateix rector Antoni Mateu, fou marmessor ³ del testament que Bernat Caselles firmà *devant del reverend Geroni Ferrer, prevere, domer de la dita parròquia i per aquesta raó, per autoritat ordinària, notari públic* ⁴ *de la dita parròquia, el dia 13 de desembre de 1651; en el qual testament ordenà a honor i glòria de Nostre Senyor Déu Jesucrist i de la gloriosa humil Verge Maria i del gloriós proto-màrtir Sant Esteve i de tota la cort celestial, i per salut i repòs de la mia ànima, de mos pares i altres persones a qui jo só obligat a pregar, instituesc i fundo i perpètuament man celebrar en la iglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga, per los reverends rector i domer de aquella quiscun any, tants aniversaris quants se podran celebrar de tots aquells censals morts ja creats, que la universitat de La Garriga me fan i presten tots anys.*

En compliment del dit testament, i amb les corresponents llicències, l'esmentat rector fundà els aniversaris *a raó de setze sous d'argent, de caritat, per cadaún*; consignant a tal fi el censal mort de cinc-centes lliures creat l'any 1650 ⁵, i un altre censal anàleg creat a 29

1. Davant del notari Vergada

2. Arxiu Municipal de La Garriga, acte número 28.

3. Els marmessors són les persones encarregades de complir el testament o d'ajudar els hereus a complir-lo; especialment curen de l'enterrament del testador i dels llegats piadosos; el dret canònic els donà gran impuls.

4. Vegeu el número 38; a 1 de maig de 1645 l'esmentat domer Geroni Ferrer batejà Maria Caterina Teresa Reparada Maurí; a 25 de juny de 1651 batejà Estàsia Maria Anna Maurí; a 22 d'octubre de 1651 en sa presència es desposaren Joan Maurí i Maria Casademunt; a 18 de desembre de 1651 autoritzà un testament segons el número 877 de l'arxiu de can Terrés; a 26 d'abril de 1654 autoritzà una àpoca, segons el número 112 del dit arxiu Terrés.

5. És de notar que ací es diu que l'esmentat Vergada, notari de Granollers, era *escrivà de la universitat de la dita parròquia i terme de La Garriga.*

de juny de l'any 1651 ⁶; la consignació la féu el rector el diumenge 30 de maig de 1655, essent testimoni *el magnífic Josep Ursul, doctor en medicina, resident en la parròquia de Sant Esteve de La Garriga*. Seguidament es notificà l'esmentada institució als honorables *Pere Vilanova, Pau Noguera de la Torra i Francesc Fortuny*, els quals digueren *que de bona gana accepten, com a jurats i en nom de dita universitat, la dita intima* ⁷.

C. — En el consell celebrat el dia 2 de febrer de 1656, en presència de Jacint Maspons, notari de Granollers ⁸, i *escrivà de l'honorable consell de la universitat de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga*, en la capella de Sant Macari, estigueren presents *Jacint Blancafort i Mallol, jurat i, per carència del batlle, exercint l'ofici de batlle; Jaume Galceran i Torra, Pau Bulbena, jurats; Pere Vilanova, Pau Noguera, Francesc Fortuny, jurats vells; Antoni Joan Blancafort, Bernat Pla, Jaume Morera, Jaume Nualart, Antoni Casals, Joan Noguera, Agustí Vidal, Sebastià Poy major, Sebastià Poy menor, Gabriel Fortuny, Esteve Parera de Pimar, Antoni Poy i Pau Busquets, prohoms del dit consell*.

De la dita reunió consta el següent: *Proposen los senyors jurats que, considerant lo dia present lo reverend Antoni Mateu, rector de la iglésia de la present parròquia de Sant Esteve de La Garriga, he deduït en lo present consell que, attès perpètuament, en quincuna de les misses funerals se celebren en dita iglésia, los drets parroquials se és observat i acostumat pagar sempre en esta forma; ço és:*

Dret de terratge ⁹ i *parroquiatge* ¹⁰, quatre sous; *més per dret de actoria, quatre sous; més per dret de creu, un sou; més per dret de majoria de missa* ¹¹, un sou; *més per dret de la caldereta i oferta, un sou; sempre que vullen diaques, un sou per cadaú i un sou per cada ca-*

6. També en poder del notari Vergada.

7. L'acte fou autoritzat pel notari de Granollers Joan Marquès, i consta, com a número 25, a l'Arxiu Municipal de La Garriga.

8. El document consultat porta el número 22 a l'Arxiu Municipal de La Garriga; se'n conserva una còpia simple a l'arxiu de can Tetrés en el lligall de les capelles.

9. Terratge, enterratge, dret de sepultura.

10. Parroquiatge o parroquianatge, emoluments que cobren els rectors de les parròquies.

11. Per la missa major o cantada.

biscol ¹²; més un ardit ¹³ per cada capcobert i gent de dol; més un ardit per cada capellà; són per ço de vot i parer, per evitar algunes qüestions, sia observat ab la mateixa forma dita, suposat se és fet fins ací en eixa manera. I així fou acordat per unanimitat.

291. Recull de notícies de la parròquia

A. — Tenim notícies de *Pere Bertran, prevere i vicari de la parroquial isglésia de Sant Esteve de La Garriga*, de 20 d'agost de 1646 ¹, de 3 de gener de 1657 ², de 18 d'octubre de 1661 ³ i de 24 de febrer de 1664 ⁴; el clavari municipal va anotar l'any 1666 una pòlissa dient: *Pere Bertran, prevere, al 23 de maig, 6 lliures* ⁵.

Sabem, però, que a 16 d'agost de 1654 era vicari de La Garriga mossèn Martí Pere ⁶.

B. — A 14 de desembre de 1657 ⁷ el degà del Vallès visità, en nom del bisbe ⁸, la parròquia de La Garriga. El rector era encara Antoni Mateu; de domer continuava Jeroni Ferrer ⁹; els obrers eren Miquel Esparagaró, Sebastià Pou i Gabriel Fàuria. L'acta de la visita fa constar que a l'altar del Roser *cada dissabte, pels confreres difunts, es celebra un aniversari*; diu també, entre altres coses, *manam al reverend rector que tots los diumenges i festes anyals ensenye al poble la doctrina cristiana si i conforme disposa lo Sant Concili Tridentí en la sessió 5, capítol 2; ordena al rector que face un memorial dels testaments no seran definits i aquell entregue a l'auditor de causes pies. Una de*

12. Dignitat eclesiàstica, xantre.

13. Diu el Diccionari Aguiló: *Lo ardit que valia dos diners en Barcelona, etc., als 24 de novembre de 1654 lo baixaren a un diner, fent crides reals.*

1. En la qual data batejà Maria Magdalena Maurí.
2. Testament número 880 de l'arxiu de can Terrés de La Garriga.
3. En la qual data batejà Bertran Macià Francesc Maurí.
4. En aquesta data foren desposats Feliu Baucells amb Maria Maurí.
5. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, full 102.
6. Car ell aleshores batejà Maria Caterina Eulàlia Coloma Gertrudis Maurí.
7. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 52, full 716.
8. Aleshores era bisbe de Barcelona Ramon de Sentmenat i de Lanuza, natural de Barcelona; regí la diòcesi des de 1659 a 1663.
9. El qual, a 8 de desembre de 1658, batejà Maria Magdalena Paula Caterina Maurí.

les disposicions generals a totes les visites d'aquell any és una exhortació a la continència prematrimonial.

C. — En el llibre dels comptes municipals consten les següents pòlisses: l'any 1665, als 11 setembre, pòlissa al rector, 57 lliures, 15 sous; l'any 1666, per lo compte els campaners, als 4 de maig, 13 lliures, 5 sous; vui als 12 octubre 1666 tinc fet pòlissa a l'administració de Nostra Senyora del Ròser, 10 lliures ¹⁰.

A 10 d'octubre de 1667 era rector de La Garriga mossèn Francesc Martí ¹¹.

D. — En començar el tercer *Libre d'òbits* del destruït antic Arxiu parroquial, el qual contenia nota de les defuncions ocorregudes des de 1654 a 1696, algú va matar el temps escrivint-hi aquesta ampullosa i irònica lloança de La Garriga: *No se puede negar que aqueste libro lo es de los ditxosos que mueran en la presente iglesia de San Esteban de la villa de La Garriga o, por mejor decir, de el lugar de La Garriga, calle de la excelentísima sciudad de Barcelona; sciudad a quien compite armas, honras y demás perfecciones que pueden competir con otra mejor del mundo; y dicha Garriga tiene sus debidas preeminencias, como los otros lugares de Cataluña, y aún algo más.* A desgrat del lloc i del caràcter despectiu aquest fragment no deixa de coadjuvar a l'afirmació d'haver estat La Garriga carrer de Barcelona ¹².

E. — Encara, en els llibres de l'Arxiu parroquial desaparegut, havíem llegit fragments manuscrits de versificacions, com les següents: *Environat d'esmai | plorant mos ulls | i rompent mos cabells.*

10. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, fulls 101 i 102.

11. En aquesta data batejà Maria Anna Raimunda Maurí.

12. Vegeu els números 53, 154, 167 i 169.

C A P Í T O L T E R C E R

A les ordres de grans eclesiàstics

292. La visita pastoral de l'any 1668. — 293. Manaments del bisbe Sotomayor. — 294. L'empremta del gran rector Pere Boix. — 295. El tresor de la parròquia en 1680. — 296. Dels antics registres parroquials. — 297. Del mestre de minyons fins al 1689.

292. La visita pastoral de l'any 1668

A 23 de maig de l'any 1668 vingué a visitar personalment la parròquia de La Garriga el bisbe de Barcelona Fra Alfons de Sotomayor¹; en l'acta de la visita², que per altra banda és molt interessant i detallada, oblidaren de consignar quins eren els sacerdots de la parròquia; en canvi diu que els obrers eren Miquel Espargaró, Pau Bulbena i Francesc Pi.

És de subratllar que, per primera vegada, es menciona l'altar del Sant Crist³; diu l'acta: *Aiximateix visità el dit altar i fou trobat bé per a celebrar-hi; concedí. Sa Senyoria Reverendíssima i Illustríssima indulgències devant de la dita imatge del Sant Crist celebrant i dient juntament l'oració dominical i l'angelical «toties quoties»*⁴.

Consta que a l'altar del Roser es celebraren dotze aniversaris d'una missa, cada primer dissapte de cada mes; i set aniversaris que es cele-

1. Havia estat ministre general dels mercedaris i arquebisbe d'Oristan; establí el toc d'oració per les ànimes del purgatori; governà la diòcesi de Barcelona des de 1664 a 1682; vegeu *Bol. Of. del Obisp. de Bar.*, juny de 1943.

2. Arxiu Diocesà de Barcelona, *Visites*, 54, full 96.

3. Vegeu el número 144, 6.

4. O sigui tantes de vegades com es practicqués aquest acte.

bren després de les festes de la Mare de Déu i després del dia de la Commemoració de tots els fidels difunts; a l'altar del Sant Crist, tres aniversaris un després de la festa de la Invenció de la Santa Creu, l'altre després de la festa de l'Exaltació de la Santa Creu, i el tercer després del dia dels morts; en els altres altars, això és, en els de Sant Martí, Sant Pere Màrtir, Sant Isidre, Sant Roc i Sant Jaume, es celebraven dos aniversaris, l'un després de la festa del titular, l'altre, després del dia dels morts; en els dos últims, encara, es celebrava una missa després de la mort de cada un dels confreres. Diu també l'acta de visita que davant de cada un dels altars crema una llàntia tots els dies festius mentres es celebren els divins oficis; i en cada altar també cremen dos candelers mentres es celebra la missa matinal i la missa major dels dies festius.

Es féu un inventari de les coses d'argent de la parròquia i, a part de la custòdia d'argent, de forma piramidal que hi havia al sagrari, es mencionen les següents novetats en comparació amb l'inventari de l'any 1600⁵: Diu que en el reliquiari de Sant Roc hi havia també una relíquia de Sant Pere Màrtir; una casseta petita per portar lo combregar als mallalts; una Nostra Senyora ab son rosari de plata dorada; dos capces de plata per los olis; una caixeta ab tres olletes per anar a cercar los olis; un Sant Esteve de plata ab una relíquia del Sant; una bacina i salpasser de plata; un platet i dos canadelles de plata; una palmatòria. En canvi, potser per oblit, no es menciona la Veracreu; i tampoc un calze d'argent sense daurar.

En l'inventari de la roba del culte es mencionen: 24 tovalles grosses, més 9 de tela; 6 lavabos, més 3 de tela; 14 garnatxes entre xiques i grans; 7 albes de tela; 6 àmits de tela; una sort de purificadors; 5 corporals; 3 bosses de corporals; 6 cingulos; un tern i una capa de domàs blanc; un tern i 2 capes de vellut vermell; un tern xamellot vermell; 2 casulles de tafetà vermell; un tern de seda negra; 3 capes i 2 dalmàtiques negres; una casulla de tafetà verd, una altra de setí blau amb la sanefa groga, una de xamellot morat i una de tafetà pardo; una capa de tafetà morat; una capa de telilla⁶ naronjat; i cobricàlzers de tots els colors, àdhuc un de blau.

5. Vegeu el número 281.

6. La telilla d'or mencionada durant el segle setze seria semblant a la nostra flama d'or, segons mossèn GUDIOL, *Nocions d'Arqueologia Sagrada Catalana*, II, Vic 1933, pàg. 547.

Hi havia també un *pavelló* del sagrari de tafetà vermell; una tovaliola negra per la creu, i dues de vermelles; un tàlem de domàs vermell; 4 gamfarons; un pendó de tafetà vermell; tres banderes de tafetà, una blanca, una vermella i la tercera blava; 14 pallis: 3 d'ells de domàs blanc, 3 de vermell, 2 de tafetà vermell, un de catalufa blanc i vermell, un de xamellot negre, un de tafetà morat, un de *brocat de Venècia naronjat i blanc* ⁷ i dos amb *unes flors prempsades*.

Finalment, hi havia 3 missals; 2 ordinaris grans i un de *xic*; tres llibres de cor, *ço és*: un antifonari, un salmista i altre de misses; una quartina de bocaram ⁸ a l'altar major, altra, per lo Rosér, de cotó, i, per Sant Isidro, altra de bocaram; un "*velum templi*"; al Sant Cristó, dos quartines, una de sangala negra i l'altra de glassa; i tres tabernacles, un del Roser, un altre de Sant Roc i l'altre de Sant Jaume.

Al final del segon llibre de baptismes de l'antic Arxiu parroquial de La Garriga figuraven les següents notes: *Vui a 23 de maig mil sis-cents seixanta vuit, Don fra Alonso de Sotomayor, arquebisbe-bisbe de Barcelona, ha confirmat, en la present parròquia de Sant Esteve de La Garriga; a continuació seguien inscripcions, anàlogues a la següent: Bernat Maurí, fill de Joan Maurí, padrí Esteve Francàs; Marianna Maurí, filla de Joan, padrina Maria Baucells. Al vint-i-cinc del mes de maig, hi hagué una nova tongada de confirmacions; car ens consta que hi fou confirmada Maria Maurí, filla de Joan i de Mariàngela, padrina Margarida Palau* ⁹.

293. Manaments del bisbe Sotomayor

LA visita pastoral del bisbe Alfons Sotomayor fou verament útil a la parròquia i deixà una fonda petjada, que durà dècades, en la vida garriguenca, mitjançant els seus decrets o *manaments*, fets en la *iglésia de La Garriga, en la present visita de l'any 1168* ¹.

7. Segons el mateix mossèn GUDIOL, el *drap d'or de Venècia* i el *brocat d'aur de Venècia*, eren de tela de fons d'or o d'argent, amb ornamentació feta de sedes.

8. Diu mossèn GUDIOL, *ibidem*, pàg. 549, que el bocaran o boqueran sembla que era de cotó molt fi; es diu que rebé aquest nom per haver-se fabricat a Bokkara.

9. També hi havia nota de les confirmacions administrades en 1680.

1. Vegeu al número anterior la nota 2.

Primo: manam sien observades totes les constitucions. Item que's llige la doctrina al poble, al peu de l'altar, en pena de 10 lliures i excomunió major. Item que los sacerdots no celebren sens creu a l'altar i que los administradors, dins de un mes, ne hagen de comprar, en pena de 3 lliures i, en subsidi, de excomunió major. Manà també que els sacerdots anotessin les misses celebrades; que es rendissin els comptes endarrerits; que els marmessors complissin les pies voluntats; que els administradors assentessin els comptes en els llibres i que al cap de l'any, dintre dels quinze dies d'haver extret els nous, rendissin comptes detallats al rector i als obrers; que mentrestant els nous administradors no acceptessin el càrrec; o que el sobrant de les administracions es guardés en una caixa forta de l'arxiu.

Prohibí que ningú no gosés canviar de lloc els bancs de l'església; i manà a tots los particulars de la present parròquia qui pretendran tenir bancs o escons particulars en la iglésia: o aquells renunciïn a la obra; o se'ls ne aporten a llurs cases dins tres dies. Ordenà després alguns extrems relatius a la romeria a Montserrat²; i altres decrets curiosíssims que diuen literalment així:

Per quant se'ns és estat notificat que se acostumen fer professons quant fan lo Roser, per la festivitat del Corpus i per la festa de la Invenció de Sant Esteve, en los quals dies no se diuen vespres, i se fa la professó ans de l'ofici, partint de la iglésia los sacerdots ab molt poc acompanyament; i que los reverents rector i preveres no cumpren ab la consuetut de dir les vespres totes les dominiques de quaresma;

per ço estatuïm, manam i ordenam als reverents rector i domer de la present iglésia, que totes les dominiques de quaresma, festivitat de la Pasqua Florida, dia del Corpus, festivitat del Roser, Pasqua d'Esperit Sant i dia de Sant Esteve de agost i festa de tots Sants, diguen vespres cantades solemnes, i les professons que acostumaven a fer de l'ofici del dia de Sant Esteve, del Roser i del Corpus les facen a l'eixir de les vespres;

volent, estatuïnt i ordenant que, si en dites diades tindran música, sien obligats en acompanyar i tornar la professó a la iglésia; i que los administradors, los tindran llogats, no puguin fer-los sonar per ballar, en los carrers ni altrament, en balls aplegadissos de cares (?),

2. Vegeu el número 314.

tocades les avemaries, en pena de excomunió major "lata sententia", la qual tant solament volem que comprenha los administradors los tindran llogats.

Per quant havem tingut notícia que en les professons de Nostra Senyora de Bellulla ³, Sant Cristòfol de Monteugues ⁴ i Nostra Senyora de Tagamanent ⁵, va lo sacerdot, que aporta la Veracreu, a peu, cosa indecent quant casi los demés de la professó van a cavall; i que en les demés altres professons de la parròquia trevalen la gent del poble, estant la Veracreu fora de la iglésia;

per ço estatuïm i ordenam, en virtut de santa obediència, en virtut de les presents, no's trevalle, en los dies de les professons, fins sia tornada la Veracreu a la iglésia; i que lo sacerdot aportarà la Veracreu, en les tres professons de Tagamanent, Sant Cristòfol i Bellulla, la aporte a cavall.

Estatuïm i ordenam resten los salaris de les funeràries si i segons que, en lo acte de la present visita, havem trobat se pagaven; exortant en lo Senyor als reverents rector i domer que, ab tot amor i caritat, enterren als pobres al matí i ab missa baixa si serà menester; per quant los pobres és també menester se enterren com a pobres; i és de major profit i utilitat lo oferir sacrifici de llaor i alabança a Déu Nostre Senyor per les ànimes, que lo molt tocar de les campanes que's fa quant se mor algun pobre, essent veritat que no's fa per amor de Déu;

per ço estatuïm i ordenam al monge mitigue los tocs en dits enterros de gent que se haurà de enterar "amore Dei", a fi i efecte de que se face diferència en los tocs i, del que paguen del tocar, se puguén fer celebrar més sacrificis per les ànimes dels defuncts.

Finalment, exhortà al rector i al domer que curessin diligentment de llur ofici i que visitessin els malalts moribunds; que es facin dos confessionaris i es posin en lloc decent; que es facin "asperges" a missa major; que es treguen los rollos dels ciris de la vorada de la iglésia i, en lloc de ells, facen fer un salomó de dotze ciris; que els obrers reparessin la custòdia del sagrari i paguessin al domer menor 10 lliures del pare predicador que ha predicat la quaresma.

3. Vegeu el número 321.

4. Vegeu el número 322.

5. Vegeu el número 318.

294. L'empremta del gran rector Pere Boix

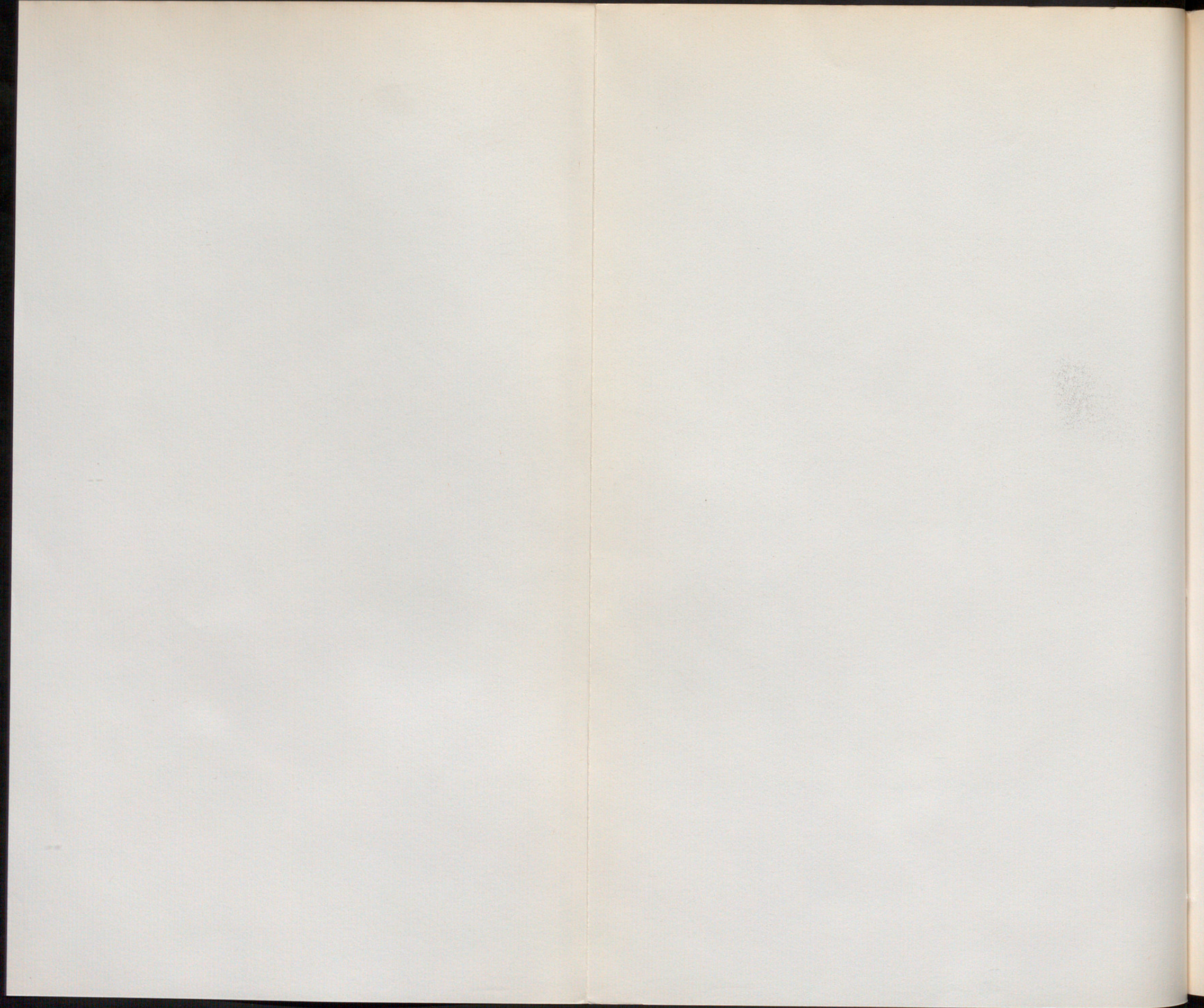
EL doctor Pere Boix fou nomenat rector o domer major de La Garriga, per autoritat apostòlica, a 20 de setembre de l'any 1668¹. En els arxius locals trobem freqüents referències a les seves activitats com a notari des del 24 de novembre de 1668 fins a primer d'abril de 1689². A l'antic Arxiu parroquial la seva petjada era importantíssima³, no solament en els llibres registres de baptismes, matrimonis i òbits, sinó principalment en el *Llibre de confraries i administracions*, en el qual s'anaren inserint els resultats dels comptes de les confraries i administracions; aquest darrer llibre és el que usàrem per a redactar quasi totes les notícies que publiquem des del número 298 al número 307; fou cremat amb la resta de l'antic Arxiu parroquial.

En aquest temps, en els llibres de comptes del municipi, trobem notícies d'una *pòlissa de Bernat Nualart, de setze lliures, les quals*

1. Arxiu de la Catedral de Barcelona, llibre de la visita al Deganat del Vallès, efectuada en 1632, full 22.

2. A 24 de novembre de 1668, número 55 de l'arxiu de can Noguera; 12 d'agost de 1669, establiment, número 1243 de l'arxiu de can Terrés; a 8 de setembre de 1669, segons el número 27 de l'arxiu de can Noguera; en una venda de 20 de juliol de 1674, número 1082 de l'índex de can Terrés; en una creació d'un censal, a 16 de febrer de 1676, número 309 de l'arxiu de can Terrés; a 3 de novembre de 1677, en el *Llibre estret* de l'arxiu de can Dachs; a 16 d'abril de 1681, en una donació, número 42 de l'arxiu de can Poy. A 26 de setembre de 1681, establiment, número 606; a 2 de març de 1682, venda, número 1083; a 21 de novembre de 1682, àpoca, número 121; a 25 de desembre de 1683, venda, número 1105; a 16 de maig de 1685, venda, número 1056; a 10 de setembre de 1685, certificació, número 314; a 25 de novembre de 1685, venda, número 1084; a 9 de febrer de 1686, capitulacions, número 316; a 16 d'agost de 1686, poder, número 760; a 30 de maig de 1687, testament, número 884; a 10 de desembre de 1687, establiment, número 607; a 1 d'abril de 1689, debitori, número 423; tots aquests números són del llibre índex de l'arxiu de can Terrés.

3. A tall d'anècdota anotem ací que en el *Llibre II de Baptismes*, en el full 128, sembla que el rector Pere Boix escriví la següent enèrgica admonició al domer o al vicari: *Tonto, no escrigues en lo marge noms de fonts, sinó de casa, puix no saps quin nom pendran*. L'alludit, ressentit potser de la primera paraula insultant, continuà en el seu criteri d'escollir un dels noms imposats a la criatura batejada, sense tenir en compte el nom que efectivament usaria; però el rector Boix insistint en la seva opinió, esborrà o féu esborrar els noms de fonts que es posaven al marge; amb el temps triomfà el criteri del rector Boix.

pagà per despatxar lo negoci de nostra isglésia que pagà a Barcelona lo secretari del senyor virrei i del senyor regent... i per quatre dietes ha vagat per lo terme, a 12 de maig de 1680; pòlissa feta a Joan Andreu, courer de Barcelona, de dues lliures quinze sous, per lo preu de una campana feren fer dits senyors jurats per acompanyar lo Santíssim Sagrament, diem 2 lliures, 15 sous, 15 de setembre 1680. Pòlissa feta a Esteve Francàs, ferrer de nostre lloc, de quatre lliures per haver fet lo batall de la campana de Sant Esteve. Del següent any 1681 són tres pòlisses, l'una a Pau Surell, obrer, de quatre lliures, per comprar tafetà per tovallola per nostra isglésia, per no haver-hi diners a la obra; l'altra, del mateix Surell, de quan anà a Barcelona per a comprar tafetà per la isglésia ⁴; i l'altra, del boter Antoni Antoja, de 8 lliures, al 20 del mes de abril, per enllistonar el moniment.

A 23 d'octubre de 1682, *sede vacante*, va ésser visitada la parròquia de La Garriga ⁵; el canonge visitador hi trobà el rector Pere Boix, el domer Pau Bosch, i el vicari Josep Pallarés, de la diòcesi de Solsona. La novetat més important de la visita és la que ens fa saber que, ultra el sagrari de l'altar major, hi havia un nou sagrari a la capella del Sant Crist: *Visità també d'aquesta manera el sagrari; i el trobà bé, car hi ha una custòdia d'argent, en forma de piràmide, daurada per dintre, amb el degut número d'hòsties, també bé i decentment, il·luminat amb una llàntia.*

Entre els manaments donats pel visitador figuraren els següents: que es fessin: *cobertors de guadamacil* ⁶ a tots los altars i també a les fonts baptismals; dos roquets de tela ⁷; dos bolses de corporals, que facen quatre cares; una tovallola morada per descobrir la Veracreu i anar a les professons; una casulla de tafetà morat ab sa èstola i maniple; i que es comprés un missal. Manà així mateix que es fes adobar lo calze trencat i los candeleros de plata vells; los llibres del cor; i facen enllistonar los pàllits; i que pels cabals de les administra-

4. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, fulls 70, 70 gir. i 71 gir.

5. Vegu la nota primera d'aquest número.

6. Diu mossèn GUDIOL, *opus cit.*, pág. 663, que en les parròquies i en les esglésies pobres hi havia casulles senzilles obrades de llana i fins de lli o de pell daurada o gonfrada, coneguda amb el nom de *guadamacil*; però aquest s'usà més en cobrialtars i pallis.

7. Segons mossèn GUDIOL, *loc. cit.*, pág. 669, els roquets, a manera de túnica curta amb mànegues, varen admetre randes i fusons a la part inferior, a les mànegues i al coll.

cions es fes una caixa a on los tinguen recondits. Finalment urgí el compliment dels llegats pietosos.

Trobem també, en aquesta visita, una clara allusió als conflictes que havia de produir l'existència de dos domers governant la parròquia de La Garriga, i, alhora, hi trobem una nova demostració de com s'anaven acreixent les facultats del rector o domer major, en perjudici del domer menor. Després de fer esment dels decrets de les visites de 1614, 1632 i 1633 diu l'acta de la visita que ressenyem: *Diem i manam al domer menor de la dita iglésia parroquial de Sant Esteve de La Garriga que, sempre i quan lo rector de dita iglésia estarà absent o malalt i per qualsevols ocasions altres, tinga son vicari totes les accions, ministracions, govern, precedències i veus que té lo dit rector, per quant dit vicari representa la persona de dit rector, "tam in onere, quam in honore"*⁸.

Item que no se pose en setmanes, sinó que lo govern de dita iglésia reste sempre en mà i poder del rector de aquella, fent lo que lo rector li ordenarà. Item no se inmiscuesca el dit domer menor ab les obres tocants al ministeri i jurisdicció de dita iglésia parroquial de La Garriga i que deixi la administració de dita iglésia totalment a disposició del rector; i que obeesca al dit rector, tant en lo dir los oficis, com en lo demás tocant al govern de aquella. I encara afegeix que seguint un decret de la visita de 1633, quant als aniversaris o sufragis per les ànimes, faltant lo domer en lo nocturno i laudes, se li lleve lo terç de la distribució tindrà en dita sunctio; i, aixímateix, faltant fins a mitja missa, inseguint lo mateix orde, en los aniversaris i novenaris i demás oficis de dia iglésia.

Però no solament la figura del rector creixia enfront de la del domer, sinó que també creixia enfront de les antigues capelles, que continuen perdent la seva antiga importància. Així, un decret de la visita que estem explicant diu que, d'acord amb el sínode de 20 de maig de 1680, per a celebrar-se misses en les capelles del terme de La Garriga es necessitava la prèvia llicència "*inscriptis*" del rector; s'amonesta als parroquians que no oiguen missa que es celebrés sense la dita llicència, sinó que ho denunciïn al rector, per a aplicar-hi l'esmena corresponent.

8. És a dir, tant en les càrregues i obligacions com en els honors.

Heus ací una nota relativa al consell ordinari del municipi garri-guenc: A primer de gener de 1687 *se determina per dit consell que los senyors de jurats novament extrets miren ab lo senyor Rector la cobrança dels drets vol fer dels particulars de la present parròquia, deixant-ho a llibertat dels senyors de jurats* ⁹ En aquests anys no són pas rares les pòlisses del clavari relacionades amb afers de la parròquia; així, de l'any 1688 són les pòlisses: *al nostre rector, de 5 lliures, 15 sous; als obrers de la iglésia, 16 lliures; als baciners de ànimes, 1 lliura 10 sous* ¹⁰.

Però la cosa que constitueix la principal glòria del rectorat del doctor Boix és l'haver-se començat aleshores les obres de la nova església parroquial de La Garriga; afegim tot seguit que per impuls del municipi les obres prosperaren llargament ¹¹.

295. El tresor de la parròquia en 1680

PERQUÈ serveix de punt de comparació amb l'inventari de l'any 1600 ¹ i, especialment, perquè constava en un document que fou cremat junt amb la resta de l'arxiu parroquial, reproduïm a continuació un memorial de les peces de plata que inventariaren els obrers de l'any 1680:

Primo, una creu gran de plata sobredaurada, ab sa tovallola de tafetà carmesí, guarnida ab puntes de or i cordó de seda i or.

Item, altra creu menor, també de plata sobredaurada, ab altra tovallola de tafetà carmesí guarnida ab puntes de or i cordó de seda.

Item, una imatge de Sant Esteve, ab una relíquia del sant posada al pit de la imatge, que és de plata blanca, ab algunes presentalles, també de plata blanca i la palma que porta a la mà.

Item, una custòdia de plata també blanca, feta a la antigalla, ab un verigle petit sobredaurat i un poc esmaltat.

Item, una imatge petita de Nostra Senyora del Roser de plata daurada.

9. A. M. de L. G. Llibre medià, full 20.

10. Id. Llibre llarg, fulls 77 i 77 gir.

11. Vegeu el número 308 i següents.

1. Vegeu el número 281.

Item, sis candeleros de plata; los dos són vells, del peu rodó; i los quatre són nous, ab los peus a modo de triàngul al uso.

Item, dos portapau de plata daurada, lo un ab la figura de un "Ecce Homo" i lo altre ab la de sant Esteve.

Item, dos bordons de plata blanca ab los poms rodons.

Item, una bacina o fuente de plata blanca ab son salpasser, també del mateix, ab los caps del hisopo de pèl.

Item, un incenser ab sa barquilla també de plata blanca, i la cullareta és de bronze.

Item, una creu de albats, també de bronze.

Item, una palmatòria ab ses espaviladores de plata blanca.

Item, tres càlzers; que los dos són de plata daurada, ab ses patenes; i lo altre, de bronze, exceptat la copa, també daurat.

Item, una custòdia per donar combregar, o pítxide de plata blanca, ab son casco de plata dintre, i daurat dintre.

Item, crismeres de plata blanca, ab llur creu, també de plata.

Item, unes urceolos (?) o canadelles ab son plat de plata blanca.

Item, una caixeta de fusta, ab son pany i clau, ab tres vasos de plata, ab llurs taps del mateix, per portar los olis sagrats.

Item, dos corones ço és: una de Nostra Senyora, i altre del Ninjo Jesús, de plata, ab algunes pedres encastades i una petxina de plata.

Item, una capsa o vas de plata daurada dintre, per portar lo Santíssim Sagrament als malalts, dins una bolsa de domàs carmesí.

Item, altre vas, ab sa creu petita de plata blanca, per portar a dits malalts lo Sagrament de la extremaunció, dins altra bolsa.

Item una Veracreu feta a la antigalla, de plata sobredaurada.

Item un reliquiari, ab sa vidriera i relíquies, de plata daurada.

296. Dels antics registres parroquials

DONAREM a continuació una notícia dels més antics llibres registres que es conservaven a l'Arxiu parroquial, cremat en 1936¹. El primer *Llibre de baptismes* comprenia les notes dels baptismes administrats des de l'any 1636 fins als de l'any 1652; el segon llibre anotava els baptismes de 1653 a 1696; el tercer comprenia des de l'any 1697 al 1734. Heus ací una de les notes d'un baptisme:

1. Vegeu el número 424, parcialment coincident amb les notícies que donem en el present número.

Al primer de maig, any mil siscents quoranta i cinc, per mi, Geroni Ferrer, prevere, domer de La Garriga, fons batejada Maria, Caterina, Teresa, Reparada, filla de Joan Maurí, treballador, i de Maria, muller sua; foren padrins Jacinto Vilanova, pagès, i Catarina Rosselló, muller de Macià Rosselló de Bellsolà, pagès, tots de dita parròquia. Al final del segon Llibre de baptismes es consignaven les notes de les confirmacions dels anys 1668 i 1680.

El primer Llibre de desposoris comprenia les notes dels matrimonis contrets des de l'any 1512 al 1693; el segon es referia als matrimonis celebrats des del 1694 al 1776. Aleshores es celebraven primer les esposalles i després el matrimoni; vegeu, si no, la següent acta: *A catorze de maig de l'any mil siscents vuitanta-sis, en lo carrer de la parròquia de Sant Esteve de La Garriga, bisbat de Barcelona, per paraules de present, servada la forma del Sant Concili Tridentí, i ús de la Iglésia, obtingudes les llicències de la Cort del Deganat del Vallès, per mi lo Doctor Pere Boix, prevere, rector de dita parròquia, foren esposats Jaume Puig, fadrí, pagès de la parròquia de Sant Andreu de Gurb, bisbat de Vic, fill legítim i natural de Bernat Puig, també pagès de dita parròquia de Gurb, i de Maria, cònjuges vivents, de una part; i Marianna Maurí, donzella, filla legítima i natural de Joan Maurí, bracer, i de Marianna, cònjuges defuncts, lo dia de llur òbit en dita parròquia de La Garriga habitants; i a quinze de dit mes i any foren beneïts per mi mateix; foren testimonis Feliu Baucells, i Pau, son fill, bracers, i altres habitants en dita parròquia i carrer de La Garriga. Al marge diu: Los capítols són en poder del rector de La Garriga.*

El primer Llibre d'òbits devia acabar als primers anys del segle XVII, car el segon Llibre d'òbits començava anotant defuncions anteriors a 1620 fins a les de 1653; el tercer llibre comprenia les notes de les defuncions des de l'any 1654 a 1696. Heus ací una mostra de les esmentades anotacions: *Òbit de Pau Maurí: Als 14 de agost 1646 fons lo enterro del quondam Pau Maurí; morí rebuts tots los sagraments; feren un ofici; donaren, de caritat, 4 sous; assistiren: preveres 5, capcuberts 2. Deu de drets: Primo, m.º major, 1 sou; dret de preveres, 10 diners; majoria, 2 sous; actoria, 4 sous; terratge, 4 sous; dret de creu, 1 sou; caldereta, oferta i encenser, 3 sous; caritat de olis, 2 sous, 8 diners; capcuberts, 4 diners; en total, doncs, 1 lliura, 2 sous, 10 diners.*

Més senzilla és l'anotació quan es refereix a un infant: *A 24 de juny 1650 fou lo enterro de un fill de Joan Maurí, albat. De vegades la nota de l'òbit és completada amb una anotació al marge, com la següent: Als vuit de gener de mil siscents vuitanta-sis, en dita isglésia parroquial de La Garriga foren celebrats los oficis de novenari i cap de any, per ànima del dit quondam Joan Maurí, amb assistència de quatre sacerdots, a cada u dels quals foren donats deu sous per cada ofici; foren la gent del dol deu persones; deu-se per los drets funerals, junts: 1 lliura, 18 sous, 8 diners.*

Va bé d'esmentar ací que en la reunió del consell ordinari del municipi de La Garriga del dia 6 de novembre de 1684 s'acordà que es *pàrlia ab lo senyor degà acerca de fer un arxiver*; i en la reunió del 14 de gener de 1695 es diu que en virtut de la *proposició feta acerca de fer arxiver per la iglésia* fou elegit Jaume Blancafort del Molí ².

297. Del mestre de minyons fins al 1689

UN capítol prestigiós de l'antic municipi garriguenc és el relatiu al mestre d'infants, que estava a sou del municipi, almenys des del segle XVI. Així tenim notícia de Toni Molera, mestre, a 30 de juliol i 22 d'agost de 1589 ¹; del mestre Narcís Sabenya, a 22 d'octubre de 1592 ²; de Jaume Alsina, *mestre de minyons de La Garriga*, a 8 de maig de 1597; i del clergue mestre de minyons Andreu Soler, des de 27 de setembre de 1625 a 24 de setembre de 1627.

De l'any 1663 és una *pòlissa de 10 lliures per pagar una terça del mestre de minyons* ³. Més tard trobem notes semblants: *Vui als 12 de novembre de 1668 comencen les terces del senyor mestre i són de quatre en quatre mesos dos dobles que ve ha ser sis dobles lo any; i això li té promès la universitat ab que ensenye bé els minyons; lo dit mestre no té de pendre cap mesada de ningun minyó del lloc i dels forasters sí* ⁴.

2. A. M. de L. G. *Llibre medià*, fulls 6 i 8.

1. A. M. de L. G. *Llibre estret*, fulls 13 girat i 14.

2. Id. id. 20.

3. A. M. de L. G. *Llibre registre*, any 1663, número 1.

4. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, full A.

En un memorial de les pòlises de l'any 1670 consta haver-se'n fet una a Josep Alòs per quatre capitells de les taules velles de l'estudi, la suma de 3 lliures, 4 sous, a 13 d'abril; item pòlissa a lo senyor mestre, la suma de 11 lliures. Més tard, als 28 de març de l'any 1671 se ha feta pòlissa a Jaume Vila, mestre, la suma candidat de onze lliures, dic 11 lliures, les quals se li paguen per la terça caiguda als 12 del mes corrent ⁵. Del mateix any 1671 és un rebut de 5 lliures 10 sous, de la mitja terça de mestre de minyons del treball de ensenyar-los i notícia de la sua desgana ⁶.

L'any 1672 es féu pòlissa a mossèn Jaume Vila, mestre, de la suma i quantitat de 14 lliures 14 sous, feta a 22 de febrer ⁷; a 30 de desembre a mossèn Sebastià Gochs, mestre, suma 26 lliures ⁸. Vui als 17 de febrer de 1673 comença lo senyor mestre a tenir estudi i li dona lo terme trenta y tres lliures lo any, ço és de quatre en quatre mesos onze lliures. Al cap de poc, a 30 d'octubre de 1673, firma rebut del sou cobrat Joan Poy, mestre de La Garriga; en firmà un altre per l'octubre de 1674, d'haver cobrat fins al primer de dit mes de l'any 1675 ⁹; altre al 17 de febrer de 1675 per la terça caiguda a dit dia ¹⁰.

Hi ha notícia del 21 d'abril de 1680 d'una pòlissa de 16 lliures 10 sous, del reverend Francesc Puig, mestre del nostre lloc, les quals són en descàrrec de dit mestrat; al 20 de maig del mateix any tenim notícia de 24 lliures que se retingué el senyor rector i paga lo que Bartomeu Boix, prevere, dels diners del mestrat que tenia de nostre lloc; a 23 d'agost hi ha una altra pòlissa del reverend Francesc Puig ¹¹.

Abans del juny de 1681 el mestre cobrà 33 lliures per la mitja paga; a 7 de novembre del mateix any se'n pagaren 23 més per compliment del salari del senyor mestre de minyons; al final de l'acta del consell municipal del 14 d'abril de 1692 consta en llatí: són testimonis el reverend Francesc Puig Ferrer, prevere, mestre de minyons, i Josep Boix, professor de gramàtica, de la parròquia de La Garriga; a 24 de juny al dit mestre se li pagaren altres 33 lliures per mitja anyada.

5. A. M. de L. G. Llibre llarg, fulls 98 i 100.

6. A. M. de L. G. Llibre registre, any 1671, manuscrit 10.

7. A. M. de L. G. Llibre llarg, full 95 gir.

8. Id. id. 96 gir.

9. Id. id. full 2.

10. Id. id. 6.

11. Id. id. 70.

A 25 de setembre de 1683 se li pagaren 10 lliures i 10 sous, a compte de son salari; a 7 de desembre cobrà altres 3 lliures i 10 sous i, a la fi del mateix mes se li donà *compliment de dotze dobles que li dóna lo terme* o siguin 66 lliures. A 25 de juliol de 1684 es pagaren 5 lliures i 10 sous al *reverend Francesc Puig, mestre, a bon compte per la mitja anyada caiguda de una dobla*; més tard li foren pagades 33 lliures.

De l'any 1685 és una *pòlissa al senyor mestre, 16 lliures 10 sous*; més tard se'n troba una altra d'igual; de l'any següent és una *pòlissa a Francesc Puigferrer, mestre de minyons, de setze lliures deu sous per son salari, per primera paga de l'any 1686*; després es troba una altra *pòlissa al senyor mestre de minyons, mossèn Francesc Puigferrer, 27 lliures 10 sous* ¹².

En l'acta del consell ordinari del dia 12 d'octubre de 1686 consta que *són estats de vot de què se li dónia cinquanta lliures al senyor mestre que vindrà* ¹³; en el consell de 15 de novembre de 1687 *fonc proposat per los senyors de jurats que, atès lo Pare Joan, trinitari descalç de Vic, haver enviat a dir a dits senyors de jurats que ell sabia un mestre apte i suficient per a ensenyar a la present parròquia, i s'acordà que se li torne resposta que face que vingue dit mestre, donant facultat als dits senyors de jurats per a conduir aquell, si és cosa convingue* ¹⁴.

Concordant amb aquestes notícies, trobem que de l'any 1687 és una *pòlissa a-n-el senyor mestre nou, 16 sous* ¹⁵; l'any 1688 es féu una *pòlissa a-n-el senyor mestre, de 10 lliures, per 50 misses per la mongia; pòlissa al senyor mestre, de 6 lliures; el senyor mestre de minyons rebé quaranta rals de mans de Francesc Mallol, que eren per palla que dit Francesc Mallol prengué de la del terme, 4 lliures; pòlissa al senyor mestre de minyons de trenta quatre lliures i són a compliment de aqueles cinquanta lliures que se li donen per any* ¹⁶. Sembla de l'any 1689 una *pòlissa al senyor mestre per les misses del terme, per la caritat de 50 misses, 10 lliures* ¹⁷; hi ha encara altres pòlisses, vagament relacionades amb el mestre.

12. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, fulls 24, 25.

13. A. M. de L. G. *Llibre medià*, full 17 gir.

14. Id. id. full 28 gir.

15. A. M. de L. G. *Llibre llarg*, full 26.

16. Id. id. full 77 i 77 gir.

17. Id. id. full 81.